

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๘๕ ตอนที่ ๘๔๑ – ๘๕๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๘๔๑

ข้อความต่อไปใน **ขุททกนิกาย จูฬนิตเทส อจิตตมาณวกปัญหานิทเทส**
ข้อ ๙๘ มีว่า

คำว่า ภิกขุ คือชื่อว่าภิกษุ เพราะเป็นผู้ทำลายธรรม ๗ ประการ คือ เป็นผู้ทำลายสังกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สิลัพพตปราคาส ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ภิกษุนั้นเป็นผู้ทำลายอกุศลธรรมอันลามก อันทำให้เศร้าหมอง ให้เกิดในภพใหม่ มีความกระวนกระวาย มีวิบากเป็นทุกข์ เป็นที่ตั้งแห่งชาติ ชรา และมรณะต่อไป

(พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ดูกร สกียะ)

ภิกษุนั้นบรรลู่ถึงปรินิพพานแล้ว เพราะธรรมเป็นหนทางที่ตนทำ (ดำเนิน) แล้วข้ามพ้นความสงสัยได้แล้ว ละแล้วซึ่งความเสื่อมและความเจริญ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีภพใหม่สิ้นแล้ว

ถ้าท่านผู้พิจารณาโดยไม่ผ่านไประยะคิดว่าเข้าใจแล้ว ย่อมจะได้เหตุผลชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ข้อความที่ว่า ชื่อว่าภิกษุ เพราะเป็นผู้ทำลายธรรม ๗ ประการ คือ เป็นผู้ทำลายสังกายทิฏฐิ เพราะฉะนั้น ต้องรู้ว่าขณะไหนเป็นสังกายทิฏฐิ คือ ขณะที่หลงลืมสติเห็นเป็นคน เห็นเป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้าไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏแต่ละทวารตามความเป็นจริง ย่อมไม่สามารถละสังกายทิฏฐิได้

ผู้ที่เป็นภิกษุ คือ เป็นผู้ทำลายธรรม ๗ ประการ คือ เป็นผู้ทำลายสังกายทิฏฐิ ไม่ใช่ทำลายเองตามใจชอบ แต่ต้องอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จนกระทั่งประจักษ์แจ้งสภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริง รู้แจ้งอริยสัจ ๔ จึงจะทำลาย สังกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สิลัพพตปราคาส ราคะ โทสะ โมหะ มานะ จนในที่สุด เป็นผู้ทำลาย

อกุศลธรรมอันลามก อันทำให้เศร้าหมอง ให้เกิดในภพใหม่ มีความกระวนกระวาย มีวิบากเป็นทุกข์ เป็นที่ตั้งแห่งชาติ ชรา และมรณะต่อไป ซึ่งถ้าทำลายกิเลสเหล่านี้ได้เป็นพระโสดาบัน ย่อมจะนำไปถึงการเป็นพระอรหันตบุคคลในภายหลัง

ข้อความต่อไปมีว่า

คำว่า ภิกษุพึงมีสติเวณรอบ ความว่า ภิกษุพึงมีสติเวณรอบ

ท่านผู้ฟังได้ยินบ่อย ๆ ไซ้ใหม่ มีสติเวณรอบ ก็อยากจะเวียนตามใจชอบอีกแล้ว แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

คำว่า ภิกษุพึงมีสติเวณรอบ ความว่า ภิกษุพึงมีสติเวณรอบ คือ พึงมีสติเดิน พึงมีสติยืน พึงมีสตินั่ง พึงมีสตินอน พึงมีสติก้าวไปข้างหน้า พึงมีสติถอยกลับ พึงมีสติแลดู พึงมีสติเหลียวดู พึงมีสติคู้เข้า พึงมีสติเหยียดออก พึงมีสติทรงผ้าสังฆาฏิ บาตร และจีวร พึงมีสติเที่ยวไป พึงมีสติอยู่ คือ เป็นไป เปลี่ยนแปลง รักษา บำรุง เยียวยา ให้เยียวยา เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าภิกษุพึงมีสติเวณรอบ

เป็นชีวิตประจำวัน มีสติเดิน มีสติยืน มีสตินั่ง มีสตินอน มีสติก้าวไปข้างหน้า มีสติถอยกลับ มีสติแลดู มีสติเหลียวดู มีสติคู้เข้า มีสติเหยียดออก แล้วแต่ว่าจะ เป็นไปทางกาย หรือเวทนา หรือจิต หรือธรรม

มีสติทรงผ้าสังฆาฏิ บาตร และจีวร เป็นชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นบรรพชิต หรือฆราวาส พึงมีสติเที่ยวไป ไม่ว่าจะไปที่ไหน พึงมีสติอยู่ ถึงไม่ไป อยู่ก็ต้องมีสติ คือ เป็นไปในวันหนึ่ง ๆ มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะท่านจะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน รักษา บำรุง เยียวยา รับประทานอาหารก็เป็นการเยียวยาความหิว ให้เยียวยา เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าภิกษุพึงมีสติเวณรอบ

ข้อความต่อไป

เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ภิกษุไม่พึงติดใจในกามทั้งหลาย มีใจไม่ชุ่มมัว ฉลาดในธรรมทั้งปวง พึงมีสติ เวณรอบ

สำหรับการเป็นผู้มีสติเป็นปกติ ไม่ใช่แต่เฉพาะผู้ที่กำลังอบรมเจริญสติปัฏฐาน เท่านั้น แต่ไม่ว่าจะเป็นพระอริยเจ้าแล้ว หรือว่าเป็นพระอรหันต์แล้วก็ตาม ก็ยังคงเป็นผู้ที่มีสติเฝ้ารอบ ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า *ธรรมใดเป็นเกาะ คือ เป็นที่พึ่งอย่างแท้จริง ได้แก่ การเจริญสติปัฏฐาน*

เป็นผู้ที่มีปกติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏที่กาย ที่เวทนา ที่จิต และที่ธรรม ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ถึงความสำคัญของที่พึ่งในชีวิต เพราะว่าเมื่อทุกคนเกิดมาแล้วถ้าปราศจากที่พึ่ง ชีวิตก็ไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ แต่ที่พึ่งที่เป็นปัจจัย ๔ ก็ไม่สามารถทำให้สิ้นหรือดับความทุกข์ต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากกิเลส คือความเดือดร้อนใจ หรือความไม่สบายใจต่าง ๆ ได้ เพราะฉะนั้น อกุศลธรรมทั้งหลายไม่เป็นที่พึ่ง ไม่ว่าจะ เป็นโลภะซึ่งทุกคนมีมาก แต่ไม่ใช่ที่พึ่ง เพราะถ้ายังมีโลภะมาก ยิ่งเดือดร้อนมาก และในวันหนึ่ง ๆ ยังไม่ค่อยจะเห็นโทษของโลภะ เพราะฉะนั้น ทั้ง ๆ ที่มีโลภะมาก และบางครั้งก็คิดว่า จะใช้โลภะเป็นที่พึ่ง หรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จลงได้ด้วยโลภะ เพื่อที่จะได้สิ่งที่ต้องการ แต่จะเห็นได้ว่า เมื่อได้สิ่งนั้นมาแล้วไม่สิ้นทุกข์ แต่ว่ากลับเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ขึ้น

ไม่ว่าจะเป็นโลภะ โทสะ โมหะ อิสสา มัจฉริยะ ความตระหนี่ หรือสภาพธรรมใด ๆ ที่เป็นอกุศล เป็นที่พึ่งไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น เวลาที่บางท่านเกิดความทุกข์ เกิดความเดือดร้อนใจ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการทำงาน ในเรื่องของการครอบครัว ในเรื่องในชีวิตส่วนตัว หรือว่าเมื่อประสบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า ท่านจะหาสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นที่พึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่ถ้าจะพิจารณาดูชีวิตของแต่ละท่านตามความเป็นจริง ท่านพึ่งอะไรเวลาที่เกิดความทุกข์ เกิดความเดือดร้อน เกิดโรคภัยไข้เจ็บ ประสบกับความเสื่อมลาภ ความเสื่อมยศต่าง ๆ โดยมากท่านจะพึ่งอะไร

พึ่งทานกุศล ใช้นาม คิดที่จะทำบุญทำทาน เพื่อจะได้หมดเรื่องทุกข์ภัยต่าง ๆ แต่ท่านจะหมดทุกข์ภัยได้จริงหรือ ด้วยการกระทำทานกุศลนั้น เพราะเมื่อไรทานกุศลนั้นจะให้ผลก็ไม่ทราบ และถ้าทานกุศลจะให้ผล ก็ให้ผลในด้านวัตถุ คือ การเป็นผู้ประสบกับรูป เสียง กลิ่น รส ใญ่ฐัพพะที่น่าพอใจต่าง ๆ และถึงแม้ว่าจะมีรูป เสียง กลิ่น รส ใญ่ฐัพพะที่น่าพอใจ เป็นผู้ที่สมบูรณ์พร้อมด้วยวัตถุ ลาภ ปัจจัย

ต่าง ๆ แต่ก็ยังไม่สิ้นทุกข์ เพราะฉะนั้น ทานกุศลไม่สามารถเป็นที่พึ่งอย่างแท้จริงได้ ถ้าท่านผู้นั้นยังมีการประพฤติดังกาย ทางวาจาเป็นไปในอกุศล ก็ย่อมจะมีเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นเป็นผลของกายกรรม วจีกรรมที่เป็นอกุศลกรรม ทำให้ต้องประสบกับความความเดือดร้อนต่าง ๆ นานา

เพราะฉะนั้น ทานกุศลมักจะเป็นที่พึ่งเวลาที่ทุกท่านมีทุกข์ แต่ท่านละเลยกิเลสที่มีอยู่ในใจอันเป็นเหตุให้ท่านกระทำกายทุจริต วจีทุจริต ลืมจริง ๆ คิดแต่จะพึ่งสิ่งอื่นหรือว่าพึ่งคนอื่น พึ่งวัตถุภายนอก พึ่งทาน แต่ศีลของท่านเป็นอย่างไร ลืม และสำหรับบางท่านซึ่งเป็นผู้ที่รักษาศีลเป็นปกติ เพราะว่าเห็นโทษของกายวาจาที่ทุจริตที่เป็นอกุศล แต่แม้กระนั้นก็ไม่ใช้ที่พึ่งอย่างแท้จริง เพราะถึงแม้จะเป็นผู้ที่รักษาศีลอยู่เสมอเป็นปกติ ก็ยังมีทุกข์ทางกาย ทางใจ ไม่สิ้นทุกข์ เพราะยังมีกิเลสที่ยังเป็นเหตุที่จะให้เกิดทุกข์ มีความไม่พอใจในบุคคลอื่น มีความขุ่นเคืองใจเวลาประสบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่น่าพอใจ แม้ว่าจะเป็นผู้ที่เพียบพร้อมสมบูรณ์เพราะท่านได้กระทำทานกุศล และเป็นผู้ที่รักษาศีล วิริตฺตทุจริตทางกาย ทางวาจา แต่ก็ยังเป็นผู้ที่มีทุกข์อยู่ เพราะยังไม่ได้มีที่พึ่งอย่างแท้จริง

บางท่านเวลาที่พึงธรรมและพิจารณาธรรมมากขึ้นก็รู้ว่า ขณะใดที่กิเลสเกิดขณะนั้นจิตไม่สงบ เป็นทุกข์ เพราะฉะนั้น เมื่อเห็นคุณของกุศลจิต เช่น เมตตาว่าเป็นสภาพธรรมที่ทำให้ปราศจากความอาฆาต ความพยาบาท ความขุ่นเคืองใจในบุคคลอื่นซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดการกระทำทางกาย ทางวาจาที่เป็นอกุศล ท่านเหล่านั้นก็มีหลายขณะในชีวิตที่เริ่มจะเจริญความสงบของจิตด้วยการพิจารณาอย่างแยบคายเพื่อให้เกิดความเมตตาแทนจิตที่ไม่สงบ ที่เดือดร้อนเพราะอกุศล คือ โทสะ เป็นต้น แต่แม้กระนั้น ก็ไม่ใช่ที่พึ่งอย่างแท้จริง ซึ่งพระผู้มีพระภาคมิได้ทรงแสดงว่า ธรรมอื่นเป็นที่พึ่ง นอกจากสติปัฏฐาน ๔ คือ การระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏที่กาย ระลึกรู้ลักษณะของเวทนา ระลึกรู้ลักษณะของจิต ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะว่าบางท่านแม้ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน

ได้อบรมเจริญความสงบจนกระทั่งมั่นคงขึ้น ประกอบด้วยสมาธิขั้นอุปจารสมาธิ
อัปปนาสมาธิเป็นฌานจิต ก็ยังไม่สิ้นทุกข์ เพราะแม้ฌานจิตก็ดับ ไม่เที่ยง

หรือหลายท่านซึ่งมีความสงบเกิดขึ้นเล็ก ๆ น้อย ๆ ชั่วขณะ ยังไม่ถึงอุปจาร-
สมาธิ ยังไม่ถึงอัปปนาสมาธิ แต่ท่านก็เห็นว่า ชั่วขณะที่เป็นกุศลที่สงบ
น้อยมากกว่าขณะที่เป็นอกุศลที่ไม่สงบด้วยโลภะ ด้วยโทสะ ด้วยโมหะ เพราะฉะนั้น
ถ้าท่านจะอบรมเจริญความสงบ ถึงแม้ว่าจะสงบขึ้น มั่นคงขึ้น ความสงบนั้นก็ไม่ใช่
เมื่อไม่เที่ยงก็มีเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดทุกข์เพราะอกุศลต่าง ๆ กิเลสต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้ดับ
เป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้น มีหนทางเดียวที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ใน
พระไตรปิฎก ว่า ธรรมที่เป็นเกาะ คือ ธรรมที่เป็นที่พึ่งนั้น ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔
ไม่ใช่ทานกุศล ไม่ใช่ศีลกุศล และไม่ใช่อบรมเจริญสมณะ แต่ต้องเป็นการอบรม
เจริญสติปัฏฐาน ๔

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค โกศลสูตร ข้อ ๖๔๑ - ๖๔๕ มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พรหมมณคามชื่อโกศล ในแคว้น
โกศล ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ แล้วได้ตรัสพระพุทฺธ-
ภาษิตนี้ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายที่เป็นผู้มาใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่
ธรรมวินัยนี้ อันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่นในการเจริญ
สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน

มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว
เพื่อกู้กายตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... เพื่อกู้เวทนาตาม
ความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... เพื่อกู้จิตตามความเป็นจริง
จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น
มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกู้ธรรมตามความเป็นจริง

ให้เจริญสมถภาวนาหรือเปล่า ไม่ใช่จุดประสงค์ เพราะไม่ว่าจะเป็น
ภิกษุทั้งหลายที่เป็นผู้มาใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ อันเธอทั้งหลายพึง
ให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่นในการเจริญสติปัฏฐาน

ถ้าต้องการความสงบ เพราะรู้ว่าเวลานี้เป็นอกุศลจิต ดำรงมั่นในการเจริญ
สติปัฏฐานหรือเปล่า ไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของกายที่กำลังมีอยู่ เวทนาที่กำลังมีอยู่
จิตที่กำลังมีอยู่ ธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ถ้าไม่เป็นผู้ที่มั่นคงในการเจริญ
สติปัฏฐานจริง ๆ บางท่านอาจจะคิดว่า สงบเสียก่อน สติจะได้ระลึกถึงลักษณะของ
นามธรรมและรูปธรรมได้ชัดเจนและนาน เพราะเข้าใจว่า เมื่อจิตสงบเท่านั้นที่สติจะ
ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่ตามความเป็นจริงแล้ว ปัญญาจะต้องรู้
ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเมื่อจิตหมดจากความสงบแล้วด้วย

ถ้าต้องการที่จะให้จิตสงบและคิดว่า สติจะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและ
รูปธรรม แต่เวลาที่ความสงบหมดไป ปัญญาจะสามารถรู้ลักษณะของนามธรรมและ
รูปธรรมที่ต่างขณะกับขณะที่กำลังสงบได้ไหมถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญ
สติปัฏฐาน เพราะความสงบก็หมด และมีสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
ทางกาย ทางใจตามปกติ ตามเหตุตามปัจจัยที่จะเกิดขึ้น

ส่วนมากท่านที่ต้องการความสงบก่อนเพื่อที่จะให้เกิดสติระลึกถึงลักษณะของ
นามธรรมและรูปธรรม ลืมว่า ปัญญาจะต้องรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม
เมื่อความสงบหมดไปแล้ว เพราะฉะนั้น ท่านเหล่านั้นก็ยังหวังอยู่ที่จะสงบ แทนที่จะ
เป็นผู้ดำรงมั่นในการเจริญสติปัฏฐานโดยที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง
ปรากฏ เห็นกายในกายในขณะนี้ที่กำลังปรากฏ ความรู้สึก คือ เวทนา ในขณะนี้ที่
กำลังปรากฏ สภาพของจิตในขณะนี้ที่กำลังปรากฏ สภาพของธรรมในขณะนี้เดี๋ยวนี้ที่
กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่ดำรงมั่นในการเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ เพียงได้ฟัง
ก็เป็นปัจจัยที่สติจะเกิดได้ ระลึกทันที ไม่ใช่ให้เลือกว่า ให้รู้สภาพธรรมในขณะที่กำลัง
สงบ และไม่ว่าจะเป็นภิกษุที่บวชไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัย เธอทั้งหลาย คือ ภิกษุ
ทั้งหลาย พึงให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่นในการเจริญสติปัฏฐาน ๔

และไม่ใช้แต่เฉพาะภิกษุซึ่งเป็นผู้ใหม่บวชยังไม่นาน เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุทั้งหลายที่ยังเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุนิพพาน ปราศจากความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม ก็ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้กาย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... เพื่อกำหนดรู้เวทนา ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... เพื่อกำหนดรู้จิต ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้ธรรม

แม้ว่าจะจะเป็นพระเสขบุคคลแล้ว เป็นพระอริยเจ้า เป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี ก็ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม คือ กาย เวทนา จิต ธรรม เพราะฉะนั้น ไม่ว่าใคร พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงในพระไตรปิฎก จุดประสงค์เพื่อให้เป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ๔ จนกระทั่งสามารถบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ และแม้จะจบกิจที่ควรทำ ได้ทำเสร็จแล้ว ผู้ที่บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุทั้งหลายที่เป็นอรหันตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว มีประโยชน์ตนถึงแล้วโดยลำดับ สิ้นสังโยชนที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ก็ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว พราจากกายแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พราจากเวทนาแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พราจากจิตแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว พราจากธรรมแล้ว

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายที่เป็นผู้ใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่
ธรรมวินัยนี้ อันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่นในการเจริญ
สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้

จบ สูตรที่ ๔

ตั้งแต่บวชใหม่ยังไม่นาน จนกระทั่งบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า จนกระทั่ง
เป็นพระอรหันต์หมดสิ้นกิเลสแล้ว ก็เป็นผู้ที่ระลึกรู้ลักษณะของกาย ของเวทนา ของ
จิต ของธรรม

เพราะฉะนั้น สำหรับท่านที่ยังดำรงมั่นในการเจริญสติปัฏฐาน ท่านก็มีการฟัง
เรื่องของการอบรมเจริญสติปัฏฐานเรื่อย ๆ บ่อย ๆ เนือง ๆ เพื่อที่จะเกิดอุปการะ
จนกว่าท่านจะเป็นผู้ดำรงมั่นจริง ๆ ในการเจริญสติปัฏฐาน

๘๔๒

- ถ. ธรรมเอกผุดขึ้น ธรรมเอกนั้นคืออะไร
- ส. สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ พร้อมกับปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น
- ถ. ถ้าพิจารณาอารมณ์ทางตา อารมณ์ทางตาเป็นธรรมเอกในขณะนั้นหรือ
- ส. ที่ละอย่าง ปรากฏตามความเป็นจริง
- ถ. การเจริญสติปัฏฐาน พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่าเป็นเกาะ แต่ผมคิดว่าการเจริญสมถภาวนาก็น่าจะเป็นเกาะได้
- ส. ถ้าเป็นได้ก็ทรงแสดงไว้ ใครจะรู้ดีกว่าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะถึงแม้ว่าจะได้บรรลุถึงอุปปมัญญาซึ่งมีกิเลสที่จะทำให้เกิดในกามภูมิได้ จะต้องมีการเห็น มีการได้ยิน มีสุข มีทุกข์ต่อไปเรื่อย ๆ จะเรียกว่าเป็นเกาะเป็นที่พึ่งได้อย่างไร ไม่ทำให้ถึงฝั่ง
- ถ. เมื่อเจริญสมถภาวนา มีโอกาสที่จะเกิดในสุคติภูมิ ก็สามารถเจริญกุศลขั้นต่าง ๆ ได้อีก เพราะฉะนั้น การเจริญกุศลขั้นต่าง ๆ ก็น่าจะเป็นเกาะด้วย
- ส. เวลานี้อยู่ในกามสุคติภูมิ เป็นมนุษย์ซึ่งแสนที่จะเกิดยาก มีโอกาสที่จะเจริญกุศลทุกประการ ซึ่งส่วนมากก็ยังเป็นอกุศลจิตอยู่ แต่เห็นโทษของอกุศลใหม่ และเห็นด้วยใหม่ว่าอกุศลมีกำลังมาก ทั้ง ๆ ที่มีโอกาสเจริญกุศลได้ แต่วันหนึ่ง ๆ อกุศลก็มีโอกาสเกิดมากกว่า
- ถ. ด้วยเหตุนี้สมถะน่าจะเป็นเกาะ เพราะสมถะเป็นกุศลก็ยิ่งดีกว่าให้จิตเป็นอกุศล สติปัฏฐานเกิดยากกว่าสมถะ เพราะฉะนั้น ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด และสมถะก็ไม่เจริญ แทนที่จิตจะเป็นกุศลก็เป็นอกุศล การเจริญสมถะง่ายกว่าการเจริญสติปัฏฐาน เพราะสติขั้นสมถะเกิดง่ายกว่า สมมติว่าวันหนึ่ง ๆ ขับรถ รถติดบนถนน เราก็เจริญสมถะในขณะที่รถติด นึกไป ท่องไป ขอสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร

ไม่มีความเบียดเบียน ไม่มีทุกข์ มีความสุข บริหารตนอยู่เกิด ท่องไปอย่างนั้น ขณะที่
ท่องไปขณะนั้นจิตก็ยังเป็นกุศล แต่ว่าการเจริญสติปัฏฐาน สติปัฏฐานเกิดนิดเดียว
พิจารณาอารมณ์ทางใดทางหนึ่ง และก็หลงลืมไป ตั้งอยู่ไม่นาน แต่กุศลขึ้น
สมถภาวนาตั้งอยู่ได้นาน และท่องไปได้เรื่อย ๆ เพราะฉะนั้น ผมเห็นว่า สมถภาวนา
เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวัน แทนที่จิตจะเป็นอกุศลก็ให้เป็นกุศลยังดีกว่า

ส. มีความพอใจในกุศล จะละความพอใจในกุศลนั้นได้เมื่อไร ถ้าไม่ใช่เป็น
ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน เมื่อไรจะถึง อยากจะถึง แต่บอกว่ายาก และก็ไม่
อบรมด้วย เมื่อไหร่จะถึง

ถ้ารู้ว่ายาก ก็เริ่มอบรมเจริญไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเป็นผู้ที่ดำรงมั่นในการเจริญ
สติปัฏฐาน เมื่อมีเหตุสมควรแก่ผลแล้วย่อมสมหวัง คือ ถึง แต่นี่อยากจะถึง และ
บอกว่ายาก และแทนที่จะอบรมเจริญให้ง่ายขึ้น ก็กลับไม่อบรมเลย

ถ. ทุกวันนี้กลัวนรก เพราะฉะนั้น ต้องการกุศล กุศลไม่พาไปนรก ส่วน
ปัญญาที่จะรู้แจ้งแทงตลอดในอริยสัจธรรมบรรลุความเป็นพระอรหันต์ ยังไม่ได้หวัง
กลัวแต่จะไปอบายเท่านั้น

ส. เวลานี้ไม่ได้อยู่ในอบาย ไม่ต้องกลัว และที่อบายภูมิจะเจริญสติปัฏฐาน
ก็ไม่ได้ แต่ที่นี้เจริญได้ ขณะนี้กำลังอยู่ที่นี้ ยังไม่ต้องกลัวอบาย เพราะว่ายังอยู่ในภูมิ
ที่ไม่ใช่อบาย ถ้ากลัวจริง ๆ ทางเดียวที่จะไม่ไปสู่ออบายภูมิ คือ อบรมเจริญสติปัฏฐาน
เพื่อที่จะให้บรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบัน นั่นคือผู้ที่กลัวจริง ๆ

ผู้ฟัง ผมก็กลัวนรกเหมือนกัน ยังศึกษาพระไตรปิฎกไม่ทั่ว ผู้ที่เจริญสมณะ
หรือปรารภสมาสมณะผมคิดว่า เป็นความปรารถนาที่ดีเหมือนกัน แต่เป็นการปรารถนาที่
ถ้าเสื่อมเมื่อไรก็เป็นสิ่งที่ทารุณที่สุดในโลก เพราะผมอ่านพบในพระไตรปิฎก เพียร
พยายามเจริญจนได้ฌาน ได้อภิญญา เจริญฤทธิ์อะไรก็ได้ แต่กามราคะเกิดขึ้นเท่านั้น
ก็หมดสิ้นชั่วพริบตาเดียว อบรมมานานเท่าไร ผมคิดถึงตัวผมเอง ผมเป็นช่างเคยไปใส่
กระจกให้เขา กระจกใหญ่มาก พยายามประคับประคองไปถึงที่ช่วยกันยก ใส่ไปใส่มา
กระจกแตก หมดอาลัยตายอยาก ทารุณใจเหลือเกิน และผู้ที่เจริญสมณะลองคิดดู

ชั่วพริบตาเดียว พบสติรู้งาม กามราคะเกิด หหมด พังพินาศไม่มีอะไรเหลือ ทารุณจริง ๆ เพราะฉะนั้น สติปัฏฐานเป็นเลิศ

ส. กุศลอื่นทั้งหลายที่ไม่ใช่สติปัฏฐาน ไม่ใช่ว่าไม่ดี ดี แต่ว่าไม่ใช่เกาะ ไม่ใช่ที่พึ่งที่แท้จริง เปรียบเสมือนกับเสปียงในการเดินทาง ถ้าท่านผู้ใดมีกุศลที่เป็นทานกุศล ศีลกุศล หรือว่าการอบรมเจริญความสงบของจิต ก็เป็นผู้ที่มีเสปียงในการเดินทางไกล ซึ่งท่านจะไม่หมดสิ้นการเดินทาง ยังจะต้องเดินไปอยู่เรื่อย ๆ และทางนั้นก็ทุรกันดารด้วย ไม่ใช่ว่าจะประสบแต่สิ่งที่น่าพอใจทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจตั้งแต่เด็ก แต่ย่อมประสบกับสิ่งที่ไม่น่าพอใจด้วย มีเด็กคนไหนบ้างที่ประสบแต่สิ่งที่น่าพอใจตลอดชีวิต ไม่ประสบกับสิ่งที่ไม่น่าพอใจเลย นั่นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ถ้าท่านต้องการจะเดินทางไกลที่ไม่รู้จักจบสิ้น ท่านไม่เจริญสติปัฏฐาน ท่านก็เจริญกุศลอื่นเพื่อเป็นเสปียงในการเดินทางไกล แต่ยังจะต้องเดินไปเรื่อย ๆ ไม่จบ ไม่ใช่ว่าไม่ดี แต่ว่าไม่ใช่ที่พึ่งอย่างแท้จริง ถ้าเป็นที่พึ่งอย่างแท้จริงจะเห็นได้ว่า แม้ในขณะที่ชีวิตต้องประสบกับอารมณ์ที่ไม่น่ายินดีทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ประสบบ้างเรื่องเศร้าโศก ขณะนั้นเป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ธรรมใดจะเป็นเกาะ ธรรมใดจะเป็นที่พึ่งอย่างแท้จริง ถ้าขณะนั้นสติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน จะขจัดความโศกหรือความทุกข์ได้ทันทีชั่วขณะนั้นเองที่สติเกิดระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น นี่เป็นความต่างกันระหว่างกุศลขั้นอื่นกับการเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งยาก ไม่ใช่ไม่ยาก แต่เพราะยาก พระผู้มีพระภาคจึงทรงโอวาท ทรงแสดงธรรมเพื่อที่จะให้พุทธบริษัทเริ่มอบรมเจริญเนื่อง ๆ บ่อย ๆ จนกว่าจะเป็นผู้ที่ดำรงมั่นในการเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ มิฉะนั้นแล้วเวลาชั่วบรรณ รัตติกาล นึกถึงเมตตายาว แต่สติไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่ถ้าเห็นคุณค่าจริง ๆ ของสติปัฏฐาน แล้วแต่ละอะไรจะปรากฏในขณะนั้น ถ้าจะเกิดเมตตาขึ้นก็รู้ว่า ขณะนั้นเป็นสภาพธรรม

ชนิดหนึ่ง ไม่ได้ติด ไม่ได้ต้องการที่จะให้มีเมตตามากขึ้น เพิ่มขึ้น สงบขึ้น แล้วแต่สภาพธรรมในขณะนั้นจะเป็นอย่างไร สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น และละความพอใจ นี่คือปัญญาจริง ๆ ที่เห็นสภาพธรรมว่าไม่ใช่เรา มิฉะนั้นแล้วก็ยังเป็นเราที่สงบ ขณะนั้นเริ่มพอใจในความสงบที่กำลังสงบ จะเอาอะไรละความพอใจในความสงบ ถ้าไม่ใช่การอบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่สามารถมีสิ่งใดที่จะละความพอใจหรือละโลภะได้ แม้แต่กุศลทั้งหลายก็เป็นที่ต้องการของโลภะได้ เช่น ต้องการความสงบ เป็นต้น

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค สติสูตร ข้อ ๖๘๒ - ข้อ ๖๘๔ มีข้อความที่แสดงถึงจุดประสงค์ของการที่ทรงแสดงธรรมทั้งหมด เพื่อที่จะให้พุทธบริษัทเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ดำรงมั่นในสติปัฏฐานจริง ๆ

ข้อความมีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลิวัน ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสพระพุทธภาษิตนี้ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี่เป็นอนุศาสนีของเราสำหรับเธอทั้งหลาย

ทรงเตือนแล้ว ทรงเตือนอีก จนกระทั่งทรงชี้แจงตรัสว่า นี่เป็นอนุศาสนีของเราสำหรับเธอทั้งหลาย อนุศาสนี หมายความว่าธรรมที่ทรงแสดงบ่อย ๆ เนือง ๆ พร่ำสอน ทรงสอนแล้ว สอนอีก นั่นคืออนุศาสนี

ข้อความต่อไป

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีสติอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีสติอย่างนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีสัมปชัญญะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมกระทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ กระทำความรู้สึกตัวในการเหยี้ยว การแล กระทำความรู้สึกตัวในการคู้เข้าและเหยียดออก กระทำการรู้สึกตัวในการทรงผ้าสังฆาฏิ บาตร และจีวร กระทำการรู้สึกตัวในการกิน การดื่ม การลิ้ม กระทำการรู้สึกตัวในการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ กระทำการรู้สึกตัวในการเดิน ยืน นั่ง หลับ ตื่น พุด นิ่ง ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีสัมปชัญญะอย่างนี้แล ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี่เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย

จบ สูตรที่ ๒

ติดอยู่ในภยณต์ มีการแล การเหยี้ยว การคู้เข้า เหยียดออก เดิน ยืน นั่ง หลับ ตื่น พุด นิ่ง กระทำการรู้สึกตัวในการกิน การดื่ม การลิ้ม แต่ว่าแทนที่จะรู้สึกตัวพิจารณาภายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรม ก็ไปสงบ

ถ. กระทำการรู้สึกตัวนั้นมีบางครั้ง แต่ว่าตั้งอยู่ไม่ได้นาน เมื่อตั้งอยู่ไม่ได้ นาน ถ้าไม่เจริญสมถภาวนา ก็เป็นอกุศลไป

สุ. ขอประทานโทษ พอตั้งอยู่ไม่ได้นาน ก็เลยทำอย่างอื่น เห็นไหม ไม่ได้ตรงตามที่ได้ทรงแสดงไว้ว่า ระลึกรู้ ตั้งต้นใหม่ ปรรวณ เริ่มอีก ตั้งต้นใหม่ ระลึกอีก รู้อีก หหมดไปแล้วก็ตั้งต้นใหม่ ระลึกอีก รู้อีก เพื่อที่จะให้สติสามารถระลึกถูกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จนชำนาญ จนสามารถที่จะเกิดสืบต่อกันได้

ที่สติเกิดน้อยและตั้งอยู่ไม่นาน เพราะว่ายังไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมจนทั่วทั้ง ๖ ทางอย่างชำนาญ อย่างคล่องแคล่ว ซึ่งจะต้องอาศัยการระลึก รู้บ่อย ๆ เนือง ๆ

อกุศลย่อมมีปัจจัยที่จะเกิดขึ้น แต่ภพนั้นสติก็ยังระลึกรู้ในลักษณะสภาพของอกุศลนั้นได้ตามความเป็นจริง ไม่ใช่ให้ทำอย่างอื่น

ถ. ก็ใช้อยู่ แต่จะทำอย่างไรได้ สติสัมปชัญญะยังเกิดน้อย เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดน้อย สิ่งที่จะเกิดได้ หรือว่าเกิดได้มากกว่า ก็ต้องเอาด้วย

ส. ก็เลยไม่มีกำลังที่สติสัมปชัญญะจะเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมมากขึ้น เพราะไม่ได้อบรม พอเหนื่อยก็ทิ้งไปเลย เพราะฉะนั้น ก็ไม่มีกำลังที่จะเกิดบ่อย ๆ เนือง ๆ ได้อย่างท่านที่ได้อบรมแล้วด้วยความอดทนอย่างยิ่ง ด้วยความเพียรอย่างยิ่ง คือ ไม่ว่าจะเหนื่อยอย่างไรก็เพียรใหม่ ระลึกใหม่ รู้ใหม่ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ นี่เป็นอนุศาสนีของพระผู้มีพระภาคสำหรับพุทธบริษัททั้งหลาย

ถ. การท่องเที่ยวสัตว์ทั้งหลายอย่าเบียดเบียนกัน ถูกต้องไหม

ส. ถูก หมายความว่าอย่างไร ถูกในชั้นของสติปัญญาฐาน หรือว่าถูกเป็นกุศลชั้นความสงบ

ถ. กุศลชั้นความสงบ

ส. เป็นกุศลชั้นความสงบ ท่านเป็นท่าน คีลเป็นคีล ความสงบเป็นความสงบ

ผู้ฟัง ผมได้ยินคนท่องเที่ยวกันมาก และผมก็เคยท่องเที่ยวเหมือนกัน ให้อุปัฏฐกท่องเที่ยวแบบนี้ ครั้งหนึ่งก่อนให้อุปัฏฐกได้ไปทะเลาะกล่าววาจาหยาบช้าต่าง ๆ และไปให้อุปัฏฐกท่องเที่ยว สัตว์ทั้งหลายอย่าเบียดเบียนกันอย่างนี้ ละอายใจแก่ตัวเอง เพราะเราเองยังไม่ได้เห็นโทษของอกุศลเลย คล้าย ๆ กับไปบอกคนอื่นว่า อย่าเบียดเบียนกัน อย่าทำชั่วแต่เรากลับไปทำเสียเอง น่าละอายใจแค่ไหน อย่างนี้เป็นประโยชน์อะไรในการท่องเที่ยว เราไม่ได้ตั้งมั่นในศีล ไม่เห็นโทษของอกุศลในการพูด

ส. เพราะฉะนั้น การพิจารณาสภาพธรรมและเป็นผู้ที่ตรงต่อสภาพธรรมเป็นปัญญาที่จะทำให้กุศลธรรมเจริญขึ้นด้วย ท่านที่เคยท่องเที่ยวเมตตา แต่แท้จริงแล้วจิตของท่านไม่ได้เมตตาเลย ถ้ารู้ความจริงในขณะนั้นก็จะได้เข้าใจว่า ขณะนั้นเป็นท่องเที่ยวไม่ใช่ขณะที่มีเมตตาจริง ๆ

การรู้ถูกต้องตรงตามลักษณะของสภาพธรรมเป็นประโยชน์ และที่ดีที่ท่านเกิดหรือคือความละอายขึ้นว่า ท่านเพียรกระทำสิ่งที่ไม่ดีงามทางวาจา ทางกายด้วยกำลังของ

อกุศล และท่านก็หลบมาทอ้งลักประเดี๋ยวนึง โดยที่ว่าเป็นเพียงการทอ้งเท่านั้น ไม่ใช่เป็นกุศลจริง ๆ

เพราะฉะนั้น เป็นความต่างกัน ซึ่งการเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานจะรู้ได้ตามความเป็นจริงว่า ขณะใดเป็นกุศล และขณะใดไม่ใช่กุศล แม้ในขณะที่กำลังทอ้งอย่างนั้น ก็ไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นกุศลจิตเสมอไป

๘๔๓

จะเห็นได้ว่า ที่ยกข้อความต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกมากล่าว ก็เพื่อที่จะให้พิจารณาจริง ๆ ว่า พระผู้มีพระภาคทรงมุ่งหมายอย่างไร คือ ให้พุทธบริษัทเป็นผู้ที่ดำรงมั่นในการเจริญสติปัฏฐาน แม้ในขณะนี้บางท่านก็อาจจะคิดว่า อย่างโน้นง่ายกว่า อย่างนี้ดีกว่า แต่ด้วยพระมหากรุณาที่ทรงแสดงธรรมไว้มากมาย จะทำให้พิจารณาได้ว่า แทนที่จะต้องการอย่างอื่น ก็ควรที่จะเป็นผู้ที่เห็นคุณของการอบรมเจริญสติปัฏฐานแม้เพียงชั่วขณะนิด ๆ หน่อย ๆ ซึ่งในภายหลังย่อมเป็นผู้ที่มีความชำนาญ และสามารถที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้จริง ๆ

ข้อความใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค อकुสลราสีสูตร** มีว่า

สาวัดถีนันทน

ณ ที่นั้นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธภาษิตนี้ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทะของอกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงนิรวรณ ๕ เพราะว่ากองอกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่ นิรวรณ ๕ นิรวรณ ๕ เป็นไฉน คือ กามฉันทนิรวรณ ๑ พยาบาทนิรวรณ ๑ ถีนมิตถนิรวรณ ๑ อุทธัจจกุกกุจจะนิรวรณ ๑ วิจิกิจฉานิรวรณ ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทะของอกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงนิรวรณ ๕ เหล่านี้ เพราะกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่ นิรวรณ ๕

ไม่มีใครชอบ ไขใหม่ นิรวรณ ๕ เพียงได้ยินชื่อก็รังเกียจ ไม่อยากจะมีเลย แต่มีอยู่เป็นประจำ เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมื่อจะกล่าววาทะของอกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงนิรวรณ ๕ เพราะกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่ นิรวรณ ๕

ทุกคนไม่อยากมีอกุศลธรรม หากเพียรที่จะใช้วิธีอื่นที่จะละ ที่จะดับอกุศลธรรม แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ข้อความต่อไป

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทองกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึง สติปัฏฐาน ๔ เพราะวาทองกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทองกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ เพราะวาทองกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่ สติปัฏฐาน

ท่านที่รู้ตัวเองว่าเพียงแต่ท่องเมตตา ไม่ใช่ขณะที่เป็นเมตตาจริง ๆ ถ้าไม่เคย อบรมเจริญสติปัฏฐานเลยจะรู้อย่างนั้นได้ไหม ก็ไม่ได้ ต้องเป็นผู้ที่อบรมเจริญ สติปัฏฐาน มีปัจจัยที่จะให้สติแต่ละขั้นเกิดขึ้นได้รวดเร็ว เป็นต้นว่า บางครั้งก็ระลึก เป็นไปในทาน หรือว่าเป็นไปในศีล หรือว่าเป็นการระลึกพิจารณารู้ลักษณะของสภาพ ธรรมที่กำลังปรากฏ

ผู้ฟัง การเจริญสติปัฏฐาน ถ้าหากว่าตราบใดกุศลจิตเป็นไปในทาน เป็นไป ในศีลเกิดขึ้น และสติยังลงสู่สภาพของจิตที่เป็นกุศล เป็นสุขมาก

ส. ชอบไหม

ผู้ฟัง เห็นความสุข เห็นความสงบ ที่เกิดจากจิตที่เป็นกุศล

ส. ชอบไหม

ผู้ฟัง ชอบ

ส. เพราะฉะนั้น ก็ติดบ่วงไปตลอดทาง การอบรมเจริญสติปัฏฐานต้องแกะ บ่วงไปตลอดทาง

ผู้ฟัง จริงอยู่ เป็นปัจจัยแก่โลกะ ก็ยังมีกิเลสอยู่ จะทำอย่างไรได้

ส. มีหนทางเดียว คือ อบรมเจริญสติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ กำลังปรากฏตามความเป็นจริงในขณะนั้น ละเอียดขึ้น

ผู้ฟัง บางทีอยากจะใส่บาตร ถึงเวลาตอนเช้ายังไม่อยากตื่น บางทีก็ตระหนี่ ไม่ยอมเผื่อแผ่ แต่เมื่อคิดว่าเราต้องขัดเกลากิเลส จิตที่คิดจะสละ ช่วงนั้นสงบ เป็นกุศลแรงขึ้นมาถึงกับลูกจากเตียง รีบแต่งตัวออกไปใส่บาตร สติก็เกิด ไม่ใช่สติปัฏฐาน แต่เป็นความสุขเกิดจากความสงบ

ส. เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า การอบรมเจริญสติปัฏฐานนั้นเป็นหนทางไกล ไกลมากทีเดียว เพราะปัญญาจะต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมโดยละเอียดจริง ๆ จึงจะละได้ มิฉะนั้นแล้วเวลาที่มีสภาพธรรมบางอย่างบางประการเกิดขึ้น แต่ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า เป็นเพียงลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน ก็ยังคงมีความพอใจในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้

เมื่อเห็นความละเอียดของความพอใจที่มีอยู่เรื่อย ๆ แม้ในขณะที่เป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน ก็จะทำให้เป็นผู้ที่ละเอียดขึ้น และเห็นโลภะละเอียดขึ้น เมื่อเห็นละเอียดขึ้น ก็ย่อมละโลภะอย่างละเอียดได้

ผู้ฟัง อาจารย์เคยพูดว่า ทุกสิ่งเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย เป็นอย่างนั้นจริง ๆ ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานให้มาก ให้เจริญขึ้น จะเห็นจิตที่เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา เห็นสภาพธรรมที่ไม่แน่นอน เดี่ยวเปลี่ยนไป เดี่ยวเปลี่ยนมา เห็นได้ชัดในความที่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย สภาพธรรมเป็นอย่างนั้นจริง ๆ

ส. แต่ต้องรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมทั้ง ๖ ทาง โดยแยกจากกันว่า รูปธรรมทางตา ไม่ใช่นามธรรมที่เห็น รูปธรรมคือเสียงทางหู ไม่ใช่นามธรรมที่ได้ยิน ต้องแยกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละทางให้ชัดเจนถูกต้องว่า ลักษณะใดเป็นรูปธรรม ลักษณะใดเป็นนามธรรม

ผู้ฟัง ผมเห็นสภาพจิตที่เปลี่ยนไปมา บางทีสนทนากอยู่หรือทำอะไรที่เราหมกมุ่นอยู่ เวลาเมื่ออะไรผ่านมาจากตาหรือทางหู จิตเราแวบไปทางอื่นแล้ว มีเหตุปัจจัยทำให้จิตเราไหวไป ทิ้งเรื่องเก่าไป มีปัจจัยใหม่มา ไปอีกแล้ว ลักษณะเป็นอย่างนี้ แต่ไม่ได้เห็นความเป็นอนัตตาของรูป

ส. เพราะฉะนั้น จึงต้องรู้ในความละเอียดว่า จะต้องมีการพิจารณารู้ถึงสภาพที่แท้จริงของลักษณะของสิ่งที่ปรากฏว่า ที่เป็นนามธรรมนั้นคืออย่างไร

บางพระสูตร พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของอินทรีย์ ๕ คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แต่ว่าโดยเทศนาโวหาร ก็ทรงเทศนาหลายประการเพื่อที่จะให้ผู้ฟังแต่ละท่านในขณะนั้นได้เข้าใจสภาพธรรมโดยทั่วถึง ซึ่งใน **สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เทวตาสังยุต ชาครสูตรที่ ๖ ข้อ ๑๔** พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

บุคคลหมักหมมธุลีเพราะนิรวณ ๕ อย่าง บุคคลบริสุทธิเพราะอินทรีย์ ๕ อย่าง

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัญญาโดยละเอียดแล้ว จะไม่รู้ลักษณะของ สัทธา ลักษณะของวิริยะ ลักษณะของสติ ลักษณะของสมาธิ ลักษณะของปัญญา ไม่ได้ เพราะเป็นธรรมที่มีเกิดขึ้นปรากฏเป็นอินทรีย์ ๕ และข้อความใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค สมณพราหมณสูตรที่ ๑ ข้อ ๘๔๘** ซึ่งจะต้องพิจารณาต่อไปด้วย โดยละเอียด มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ ก็สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่า เป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่

จบ สูตรที่ ๖

ถ้าท่านผู้ฟังไม่ละเลยการพิจารณาพระธรรมที่พระองค์ทรงแสดงไว้ จะเห็นได้ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ก็สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด อย่าลืม ไม่ใช่รู้เฉย ๆ ว่า ขณะนี้เปลี่ยนไปแล้ว จากทางนี้เป็นทางนั้น ลักษณะอย่างหนึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่ง นั่นไม่ใช่รู้ชัดในความเกิด กำลังได้ยินเสียง รู้ว่าไม่ใช่เห็น เสียง ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตา รู้ชัดในความเกิดหรือเปล่า เปลี่ยนไปแล้วใช่ไหม จากทางตา ไปเป็นทางหู เพียงอย่างนั้น ชื่อว่ารู้ชัดในความเกิดหรือเปล่า

ผู้ฟัง การเกิดขึ้นและดับไป ผมก็ไม่ได้ยืนยันว่าเห็นอย่างนั้น แต่เห็นสภาพที่ว่า อย่างบางที่เราเกิดโทสะ จิตนี้ขุ่นมัว พอมีเสียงมากกระทบทางหูทำให้เราเกิดการหัวเราะโสมนัส เขาก็เกิดในทันทีที่เปลี่ยนไป ผมก็เห็นว่า สภาพธรรมเปลี่ยนไป มีเหตุปัจจัยตามที่เคยเรียน เคยฟังมาตามที่บรรยาย เป็นอย่างนั้นจริง ๆ

ส. แต่ชื่อว่ารู้ชัดในความเกิดใหม่

ผู้ฟัง ผมไม่ยืนยัน

ส. ขอให้พิจารณา ชื่อว่ารู้ชัดในความเกิดใหม่ ไม่แน่ใจ หรือรู้จริง ๆ ว่า ไม่ชัด ยังไม่ใช่การรู้ชัดจริง ๆ ในความเกิด ต้องแน่ใจ ไม่อย่างนั้นบางท่านอาจจะคิดว่าท่านรู้ชัดแล้ว ไม่มีกิจอื่นที่จะต้องกระทำอีกแล้ว

ผู้ฟัง จะไปรู้ชัดได้อย่างไร ยังไม่เห็นการเกิดขึ้นและดับไป ก็ยอมเป็นไปอย่างนั้นไม่ได้

ส. เพราะฉะนั้น รู้ชัดในความเกิดหรือเปล่า เวลาที่รู้ว่าคุณภาพเกิดขึ้น เปลี่ยนจากทางตาที่กำลังเห็นหรือเสียงที่กำลังได้ยิน ขณะนั้นชื่อว่ารู้ชัดในความเกิดหรือเปล่า

ผู้ฟัง ถ้าเป็นเช่นนั้นก็รู้ชัด ผมเห็นสภาพธรรมเป็นอย่างนี้

ส. ท่านอย่าประมาทความหมายของคำว่า ชัด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง มิฉะนั้นแล้วท่านจะรู้สึกว่าคุณรู้ชัดจริง ๆ หรือว่ารู้ชัดแล้ว โดยไม่ใช่ปัญญาที่รู้ชัดในความเกิด

ผู้ฟัง เจริญสติปัฏฐาน รู้ภาวะของนามรูป บางทีระลึกไปก็ 모르เรื่อง ก็กลับมาคิดพิจารณาว่า ธรรมไม่ว่านามหรือรูป การกระทบทุกขณะ ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นปรมาตมธรรมหมด ต้องมาพิจารณาอย่างนี้ เรากระทบแล้ว เริ่มต้นใหม่ พิจารณา แล้ว สติน้อมไปใหม่ เป็นอย่างนี้

ส. อยากให้ตอบตัวเองให้แน่ใจว่า รู้ชัดแล้วหรือยังในความเกิด

ผู้ฟัง ไม่ชัด

ส. อย่างนั้นดีกว่า เป็นปัญญาจริง ๆ ที่รู้ตามความเป็นจริง เพื่อที่จะได้ อบรมต่อไป เพราะความรู้ชัดจะต้องมีแน่ และเป็นความรู้ชัดจริง ๆ ซึ่งไม่เหมือนกับ ความที่คิดว่ารู้ชัดแล้ว

ผู้ฟัง ไม่ใช่แก้ตัว แต่ว่าโดยลักษณะความเป็นนามรูปทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ผมกล้ายืนยันด้วยสัจจะว่า ผมเคยรู้ชัดในสภาพความเป็นอนัตตา เป็นความจริง

ส. นี่เป็นเรื่องที่พระผู้มีพระภาคต้องทรงแสดงธรรมมาก และโดยละเอียด ทั้งพระสูตรและพระอภิธรรม

ผู้ฟัง ผมรู้ความเป็นอนัตตาเช่นนั้นจริง ๆ ใครจะเชื่อ ไม่เชื่อ ก็คิดเอา แต่ผม รู้อย่างนั้นจริง ๆ

ส. ยาก

ผู้ฟัง แต่ผมเคยผ่านมาแล้ว ผมรู้อย่างนั้นจริง ๆ ผมกล้ายืนยันกับตัวเอง ไม่กลัวบาป หรือไม่กลัวต่อสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะเป็นอย่างนั้นจริง ๆ

ส. ยากที่จะให้รู้ความต่างกันของการประจักษ์แจ้ง กับความคิดที่ารู้ชัด

ถ. สภาพที่รู้ชัดนี้ หมายถึงว่าตัวเองจะต้องไม่สงสัยด้วยใช่ไหม จะต้องไม่มี ข้อสงสัย ข้อข้องใจ ต้องกระจ่างแจ้งด้วยตัวเอง

ส. บางท่านพอรู้อย่างนี้ ก็บอกว่าไม่สงสัย อย่างไรก็ตาม ๆ ก็ไม่สงสัย เชื่อแล้ว แน่ใจแล้ว ก็หลอกตัวเองอีก เพราะถ้าสงสัยเดียวจะกลายเป็นไม่ชัด ก็เลยไม่สงสัย ดีกว่า ก็เลยแน่ใจว่าไม่สงสัย ชัดจริง ๆ ซึ่งก็เป็นการหลอกตัวเองด้วย

ผู้ฟัง ผมขอยืนยันตามเดิม เป็นอย่างนั้นจริง ๆ พ้นจากความสงสัยใน
ขณะนั้นแล้ว รู้อย่างนั้นจริง ๆ ความเป็นอนัตตาในนามทางตา หรือในรูปทางตา
ทางหู จมูก ลิ้น กายก็เคย เป็นอย่างนั้นจริง ๆ ผมไม่เปลี่ยน ผมรู้อย่างนั้นจริง ๆ

ส. และจะมีการรู้ชัดยิ่งกว่านั้นอีกไหม หรือว่าหมดแล้ว จะชัดกว่านั้นอีก
ไม่ได้แล้ว

ผู้ฟัง อาจารย์คิดว่า ผมพูดเรื่องไม่จริง ถ้าหากว่าขณะนี้ม้องค์ตรัสรู้ ก็คงจะรู้
ว่า ผมไม่ได้พูดเท็จ ไม่ได้พูดโกหก แต่ว่าจะมีปัญญาขั้นต่อไป ก็แล้วแต่การอบรม
เจริญต่อไป แต่สภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ผมประจักษ์มาแล้ว

ส. รู้ชัดนามอะไร รูปอะไร

ผู้ฟัง นามทางตา รูปทางตา โดยปราศจากตัวตน

ส. อะไรอีก

ผู้ฟัง ทางหูก็เช่นกัน

ส. ต่อกันหรือเปล่า

ผู้ฟัง ต่อกันหรือไม่ต่อ ไม่รู้ รู้แต่ว่าขณะนั้นปราศจากตัวตน

ส. ต่อกันหรือไม่ต่อ ไม่รู้ นี่ไม่ใช่คำตอบที่ถูกต้องของการประจักษ์แจ้ง

ผู้ฟัง แต่ผมรู้อย่างนั้นจริง ๆ

ส. ถูก แต่คำตอบที่ว่า ต่อกันหรือไม่ต่อ ผมไม่รู้ นั่นไม่ใช่การประจักษ์แจ้ง

ผู้ฟัง แต่ผมรู้อย่างนั้นจริง ๆ

ส. เพราะฉะนั้น จึงได้เรียนให้ทราบว่า ถ้าตอบอย่างนี้หมายความว่า
ไม่ใช่การประจักษ์แจ้ง เพราะคำตอบตอบว่า ต่อกันหรือไม่ต่อ ผมไม่รู้ ไม่ใช่ลักษณะของ
การประจักษ์แจ้ง

ผู้ฟัง ผมไม่ได้รู้ลักษณะที่ถูกต้อง แต่ขณะนั้นตัวเองเป็นอย่างนั้นจริง ๆ

ส. เมื่อตัวเองเข้าใจอย่างนั้น ดิฉันจึงได้เรียนถามว่า ต่อกันหรือไม่ต่อกัน

ผู้ฟัง ต่อกัน คำนี้หมายความว่าอะไร

ส. หมายความว่า รู้ลักษณะของนามธรรมนั้น รูปธรรมนี้ และนามธรรมนั้น รูปธรรมนี้ ที่ตอบเมื่อคุณี้ว่า รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมทางตา รูปธรรมทางตา รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมทางหู รูปธรรมทางหู ตอบอย่างนั้น ๔ อย่าง ใช่ไหม

ผู้ฟัง ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย

ส. ลักษณะของมโนทวารไม่ได้ปรากฏ ใช่ไหม

ผู้ฟัง ไม่รู้ ไม่รู้ทั้งสิ้น รู้อยู่แต่ว่าสภาพธรรมนั้นไม่ใช่ตัวตน อย่างอื่นไม่รู้

ส. เพราะฉะนั้น ถ้ามีการสอบถามให้พิจารณา จะพิจารณาใหม่ในเรื่องความรู้ที่เข้าใจว่ารู้ ว่าจะจะเป็นความรู้ที่เป็นการประจักษ์แจ้งไหม เพราะการใช้คำว่า รู้ชัด ย่อมหมายความว่าถึงประจักษ์แจ้งในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง

ผู้ฟัง อย่างนั้นละ พุดง่าย ๆ ว่า ความจริงย่อมเป็นความจริง

ส. ก็ถามคำถามเดิมที่ว่า ต่อกันหรือเปล่า ยังคงตอบว่าผมไม่รู้ ต่อหรือไม่ว่าผมไม่รู้ เพราะฉะนั้น นี่ไม่ใช่การประจักษ์แจ้งลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม รู้ชัดได้ตามความรู้สึกว่าชัด แต่ไม่ใช่การประจักษ์แจ้งลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏโดยความเป็นอนัตตาทางมโนทวาร เพราะเมื่อคุณตอบว่า รู้ชัด ลักษณะของนามธรรมทางตา รูปธรรมทางตา นามธรรมทางหู รูปธรรมทางหู ไม่ได้บอกว่าทางใจ จากคำตอบนี้ อารมณ์ไม่ได้ปรากฏทางมโนทวาร และจากคำถามที่ว่า ต่อกันไหม ก็ยังตอบว่าผมไม่รู้ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่การประจักษ์แจ้ง

เรื่องของการอบรมเจริญสติปัญญาเป็นเรื่องละเอียด เป็นเรื่องที่ทำนผู้ฟังจะต้องพิจารณา และอบรมเจริญปัญญาจริงๆ ขณะใดที่มีความรู้สึกพอใจ จะเป็นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกิดขึ้น หรือเป็นความพอใจในความคิด ในความเข้าใจในขณะนั้นว่าเป็นความรู้ชัด ยังจะต้องอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรม โดยการที่ประจักษ์แจ้งในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตนทางมโนทวารด้วย ไม่ใช่โดยการที่ว่า เมื่อพิจารณาไปพอสมควรแล้ว ก็คิดว่ารู้ชัดแล้ว

๘๔๔

ขอล่าวถึงข้อความใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค สมณพราหมณสูตร**
ที่ ๒ ข้อ ๘๕๐ เพื่อท่านผู้ฟังจะได้พิจารณาต่อไปอีก

ข้อความมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่ง
สัทธินทรีย์ ความเกิดแห่งสัทธินทรีย์ ความดับแห่งสัทธินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึง
ความดับแห่งสัทธินทรีย์ ไม่รู้ชัดซึ่งวิริยินทรีย์ ฯลฯ สตินทรีย์ ฯลฯ สมานินทรีย์ ฯลฯ
และปัญญินทรีย์ ความเกิดแห่งปัญญินทรีย์ ความดับแห่งปัญญินทรีย์ และปฏิบัติ
อันให้ถึงความดับแห่งปัญญินทรีย์

ไม่ใช่รู้ชัดแต่เฉพาะปัญญินทรีย์ หรือความเกิดแห่งปัญญินทรีย์ ความดับ
แห่งปัญญินทรีย์ แต่ในพระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคยังทรงแสดงถึงการรู้ชัดในปฏิบัติอัน
ให้ถึงความดับแห่งปัญญินทรีย์

แสดงว่าเป็นเรื่องที่ละเอียดมาก แส่นละเอียดจริง ๆ ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่อบรม
เจริญปัญญา และความรู้จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น แต่ว่าเป็นไปอย่างช้า ไม่ใช่ว่าเป็นไปได้
โดยรวดเร็ว ซึ่งในสมัยนี้ไม่ใช่สมัยของอุคคฆฏิคฺคณฺณ วิปจิตฺคณฺณ ถ้าใครจะรู้แจ้ง
อริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้าในยุคนี้ ก็เป็นเนยยบุคคล คือ เป็นผู้ที่ต้องฟังมาก ศึกษา
มาก พิจารณามาก สอบถามมาก แม้ว่าจะเป็นผู้ที่แสดงธรรมมาก กล่าวธรรมมาก
ก็ยังจะต้องเป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาอย่างมากทีเดียว จึงสามารถที่จะเป็นปัจจัยให้
ปัญญาเกิดขึ้นตามลำดับขั้นได้ ไม่ใช่ว่าโดยรวดเร็ว แต่ว่าตามลำดับขั้น

สำหรับจุดประสงค์ในการที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเรื่องมรณานุสสตินั้น
ไม่ใช่เพียงเพื่อให้จิตสงบ แต่เพื่อให้ระลึกถึงลักษณะของกาย เวทนา จิต ธรรม
ซึ่งเป็นธรรมที่เป็นที่พึ่ง เป็นธรรมที่เป็นเกาะ เป็นธรรมที่จะทำให้ดับทุกข์ได้จริง ๆ

บางคนอาจจะระลึกถึงความตาย แต่จะทราบใหม่ว่า ขณะที่ระลึกนั้นเป็นกุศล หรือว่าเป็นอกุศล ถ้าระลึกแล้วไม่มีการละ ไม่มีการคลายอะไรเลย ขณะนั้นจะเป็น กุศลได้ไหม ก็ไม่ได้ แต่ถ้าผู้ใดระลึกและพิจารณาจิตใจในขณะนั้นได้ว่า มีการ ละคลายการติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิต ในสมบัติ ในวงศ์- คณาญาติ หรือว่าในมานะ การถือตน ขณะนั้นย่อมเป็นประโยชน์ของการที่จะระลึก ถึงความตาย แต่ถ้าระลึกแล้วไม่มีการละ ไม่มีการคลายอะไรเลย ก็ไม่มีประโยชน์

การคิดถึงความตายจะทำให้ละมานะได้ไหม

ภพนี้ ชาตินี้ อาจจะเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยชาติ ตระกูล โภคสมบัติ รูปสมบัติ วิชาความรู้ บริวารสมบัติ ทุกสิ่งทุกอย่างประการ แต่ว่าภพหน้า ชาติหน้า จะเป็นใคร ยังจะมีรูปสวयัมรูปงาม มีทรัพย์สมบัติมาก เกิดในสกุลที่พร้อมด้วยทรัพย์สมบัติ ลาม ยศ ข้าทาสบริวารหรือเปล่า อาจจะต้องกันข้ามก็ได้ เพราะฉะนั้น การระลึกถึง ความตาย เห็นความไม่เที่ยง ย่อมจะทำให้ท่านละคลายแม้ความติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิต ในสมบัติของท่าน ซึ่งเคยถือว่าเป็นของเรา นอกจากนั้น ยังทำให้ละคลายมานะ การถือตน การสำคัญตน หรือว่าความผูกพันในสัตว์ ในบุคคลซึ่งเป็นที่รัก ในสังขารที่เป็นที่รัก จึงจะเป็นกุศล

แต่ถ้าคิดถึงแล้วไม่มีอะไรเกิดขึ้นเลย อะไรก็ไม่ได้ละ อะไรก็ไม่ได้คลาย จะกล่าวว่าเป็นมรณานุสสติ เป็นกุศลจิตได้ไหม ระลึกเฉย ๆ

ผู้ฟัง ผมระลึกถึงถึงความตายแล้ว มีความรู้สึกกลัวต่อออบายภูมิ คือ กลัวว่า เมื่อไปสู่อบายแล้วหมดโอกาสที่จะเจริญสติปัฏฐาน เพราะฉะนั้น จิตที่ดีนั้นรอนอยาก จะออกบวช ใช้ความเพียรในด้านการเจริญสติปัฏฐานให้หนัก

ส. ถ้าจะตายวันนี้ จะทำอะไรให้สำเร็จได้บ้างหรือเปล่า ที่กลัว ๆ นี้ ก็เพียงแต่คิดเฉย ๆ ยังคิดฝันที่จะเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างโน้น หรือว่าควรจะเกิดกุศล ในขณะที่ระลึกถึงความตาย ซึ่งอาจจะเกิดเดี๋ยวนี้ ขณะนี้

ถ. จะเป็นกุศลหรือเปล่าที่ผมคิดว่า ถ้าไปอบายแล้ว โอกาสที่ได้จะเจริญ สติปัฏฐานไม่รู้อีกนานเท่าไรที่จะมาสู่สุคติ

ส. เป็นกุศล หรือเป็นกังวล

ถ. คิดถึงความตาย ไม่รู้จะมาเมื่อไร คงเป็นกังวล

ส. ถ้าเป็นกุศลตรงตามที่พระผู้มีพระภาคทรงมุ่งหวังจริง ๆ ในการแสดงธรรม คือ ระลึกรู้ลักษณะของกาย ของเวทนา ของจิต ของธรรมทันที

ถ้าท่านผู้ใดกำลังโกรธ ระลึกถึงความตายแล้ว เป็นกุศล เป็นอย่างไร ยังโกรธต่อไป ผูกโกรธไว้ พยาบาท หรือเมื่อระลึกถึงความตายแล้ว กุศลจิตเกิด ละความโกรธได้ ไม่มีประโยชน์ที่จะเอาความโกรธติดตามไปในภพต่อไปด้วย ความโกรธมีประโยชน์อะไร แต่เพราะไม่ได้ระลึกถึงความตายก็มีความโกรธ เดียวโกรธอย่างนั้น เดียวโกรธอย่างนี้ เดียวโกรธเรื่องนั้น เดียวโกรธเรื่องนี้ และก็ผูกโกรธจนกระทั่งเป็นความพยาบาท

แต่ถ้าระลึกถึงความตาย ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเดี๋ยวนี้ จะละความโกรธได้ เพราะรู้จริง ๆ ว่า ไม่มีประโยชน์ที่จะเอาความโกรธติดตามไปด้วย ควรที่จะละความโกรธ ความผูกโกรธ หรือความพยาบาท หรือความริษยา หรือความตระหนี่ ก็แล้วแต่ในขณะนั้นมีปัจจัยที่จะทำให้จิตโน้มไปพิจารณาสภาพธรรมที่เป็นอกุศลอย่างไร แต่ไม่ใช่ว่าระลึกเฉย ๆ และกล่าวว่า เป็นกุศล โดยที่ไม่มีการละคลายอะไรเลย แต่เมื่อระลึกแล้วที่จะเป็นกุศล จะต้องมีการละคลายโลภะ โทสะ โมหะ อิสสา ริษยา พยาบาท มานะ แล้วแต่ว่าขณะนั้นท่านกำลังเป็นอกุศลอย่างไร และการระลึกถึงความตายเป็นปัจจัยที่จะทำให้ละอกุศลนั้นในขณะนั้นได้

ถ. ผมคิดถึงความตายคล้าย ๆ กับว่า เรามาเยี่ยมโลกนี้ ไม่ช้าก็ตายจากกันไป เขาจะล่วงเกินเราบ้างก็ช่างเขา ไม่ได้ถือสา ไม่เอาเรื่องกับเขา เพราะไม่ช้าก็ต้องตายจากกัน ท่านองนี้ ผมก็ไม่เข้าใจว่าจะจะเป็นกุศลหรือเปล่า

ส. ลองพิจารณาเองว่า ขณะนั้นเป็นกุศลไหม ต้องพิจารณาเอง เป็นปัญญาของตนเอง

เวลาที่ระลึกถึงความตายโดยไม่แยบคาย ย่อมทำให้เกิดความกลัว หรือความห่วงใย หรือความกังวล แต่เวลาที่เป็นการระลึกถึงความตายอย่างถูกต้องด้วยความ

แบบตาย ย่อมเป็นปัจจัยให้ละความหวัง ความกังวลต่าง ๆ ได้ เพราะว่าเมื่อตายแล้ว จะไม่เหลือความจำของชาตินี้เลยที่เคยเป็นบุคคลใด ไม่เหลือความคิดที่เคยคิดในเรื่องต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันในโลกนี้ ซึ่งเกี่ยวข้องผูกพันกับบุคคลต่าง ๆ ในโลก เพราะเวลาที่สิ้นชีวิตไปแล้ว นอกจากจะเอาทรัพย์สมบัติทั้งหมดที่มีอยู่ไปไม่ได้ ก็ยังเอาบุคคลทั้งหลายอันเป็นที่รักในโลกนี้ติดตามไปไม่ได้ และยังเอาความทรงจำทั้งหมดที่มีอยู่ในโลกนี้ไปด้วยไม่ได้ เพราะฉะนั้น แม้แต่ความจำก็ไม่เหลือ เป็นบุคคลใหม่ทันที เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในภพใหม่ ชาติใหม่ ก็เป็นบุคคลใหม่ เป็นเรื่องใหม่ ไม่เกี่ยวข้องผูกพันกับเหตุการณ์เก่า ๆ ในโลกเก่า

เพราะฉะนั้น ขณะที่กำลังทรงจำสิ่งที่กำลังปรากฏเป็นบุคคลต่าง ๆ เป็นเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นเรื่องราวต่าง ๆ แท้ที่จริงแล้วโดยสภาพความเป็นจริงของธรรมนั้น เป็นปรมาตมธรรม คือ ว่างจากการเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นช่วงขณะที่นามธรรมเกิดขึ้น เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล แล้วแต่ขณะจิต และก็หมดไปทุก ๆ ขณะ เพราะฉะนั้น ว่างจริง ๆ จากการเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ไม่ใช่ต้องรอไปจนกระทั่งถึงความตายเกิดขึ้น จึงจะปรากฏว่าหาบุคคลเก่าที่เคยอยู่ในโลกนี้ไม่ได้อีกเลย แต่แม้ในขณะที่กำลังมีชีวิตอยู่เดี๋ยวนี้ ก็ยังหาความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ในรูปธรรมนามธรรมซึ่งเกิดดับในขณะนี้ ไม่ได้จริง ๆ

เมื่อปัญญาารู้ชัดว่า ขณะนี้เป็นสภาพธรรมแต่ละลักษณะที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องรอคอยไปจนกระทั่งถึงขณะที่เป็นความตายของบุคคลนั้น บุคคลนี้ จึงจะเกิดมรณานุสติขึ้น แต่แม้ในขณะนี้เอง ขณะที่สติกำลังระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ มีความตายอยู่ทุกขณะ สัจจากความเป็นสัตว์ เป็นบุคคลใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะเป็นแต่เพียงสภาพธรรมแต่ละลักษณะที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

ข้อความใน **พระไตรปิฎก** ที่กล่าวถึงความตาย ที่จะเกิดกฏแก่มรณสตีกีมีมาก ซึ่งใน **ขุททกนิกาย สุตตนิบาต สัลลสูตรที่ ๘ ข้อ ๓๘๐** มีข้อความว่า

ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ไม่มีเครื่องหมาย ใคร ๆ รู้ไม่ได้

จริงไหม ทุกท่านกำลังนั่งอยู่ที่นี้ไม่มีเครื่องหมายที่จะให้รู้เลยว่า ชีวิตของใครจะอยู่ต่อไปถึงพุ่มนี้ หรือว่าเดือนหน้า หรือว่าปีหน้า ไม่มีเครื่องหมายให้รู้ว่า จากที่นี้ไปแล้วอะไรจะเกิดขึ้น จะเป็นสุข หรือว่าจะเป็นทุกข์ จะประสบกับอริยสัจธรรม หรืออริยสัจธรรม จะมีอุบัติเหตุ หรือว่าไม่มีอุบัติเหตุ ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ได้ เพราะว่าชีวิตไม่มีเครื่องหมาย ใคร ๆ รู้ไม่ได้

ข้อความต่อไป

ทั้งลำบาก ทั้งน้อย และประกอบด้วยทุกข์ สัตว์ทั้งหลายผู้เกิดแล้วจะไม่ตายด้วยความพยายามอันใด ความพยายามอันนั้นไม่มีเลย แม้อยู่ได้ถึงชราก็ต้องตาย เพราะสัตว์ทั้งหลายมีอย่างนี้เป็นธรรมดา ผลไม้สุกงอมแล้ว ชื่อว่าย่อมมีภัย เพราะจะต้องร่วงหล่นไปในเวลาเช้า ฉนั้นใด สัตว์ทั้งหลายผู้เกิดแล้ว ชื่อว่าย่อมมีภัย เพราะจะต้องตายเป็นนิത്യ ฉนั้นนั้น ภาชนะดินที่นายช่างทำแล้วทุกชนิดมีความแตกเป็นที่สุด แม้ฉนั้นใด ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายก็ฉนั้นนั้น ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนเขลา ทั้งคนฉลาด ล้วนไปสู่อำนาจของมฤตยู มีมฤตยูเป็นที่ไปในเบื้องหน้าด้วยกันทั้งหมด เมื่อสัตว์เหล่านั้นถูกมฤตยูครอบงำแล้วต้องไปปรโลก บิดาจะป้องกันบุตรไว้ก็ไม่ได้ หรือพวกญาติจะป้องกันพวกญาติไว้ก็ไม่ได้ ท่านจงเห็น เหมือนเมื่อหมู่ญาติของสัตว์ทั้งหลายผู้จะต้องตาย กำลังแลดูรำพันอยู่โดยประการต่าง ๆ สัตว์ผู้จะต้องตายผู้เดียวเท่านั้นถูกมฤตยูนำไป เหมือนโคที่บุคคลจะพึงฆ่าถูกนำไปตัวเดียว ฉะนั้น

ความตายและความแก่กำจัดสัตว์โลกอยู่อย่างนี้ เพราะเหตุฉนั้นนักปราชญ์ทั้งหลายทราบชัดสภาพของโลกแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก ท่านย่อมไม่รู้ทางของผู้มาหรือผู้ไป ไม่เห็นที่สุดทั้งสองอย่าง ถึงจะคร่ำครวญไปก็ไร้ประโยชน์ ถ้าผู้คร่ำครวญหลงเบียดเบียนตนอยู่ จะยังประโยชน์อะไร ๆ ให้เกิดขึ้นได้ไซ้ บัณฑิตผู้เห็นแจ้งก็พึงกระทำความคร่ำครวญนั้น บุคคลจะถึงความสงบใจได้เพราะการร้องไห้ เพราะความเศร้าโศกก็หาไม่ ทุกข์ย่อมเกิดแก่ผู้นั้นยิ่งขึ้น และสรีระของผู้นั้นก็จะชubbชืด บุคคลผู้เบียดเบียนตนเองย่อมเป็นผู้ชubbชอม มีผิวพรรณเศร้าหมอง สัตว์ทั้งหลายผู้ละไปแล้ว ย่อมรักษาดนไม่ได้ด้วยความรำพันนั้น การรำพันไร้ประโยชน์ คนผู้ทอดถอนถึงบุคคล

ผู้ทำกาละแล้วยังละความเศร้าโศกไม่ได้ ตกอยู่ในอำนาจแห่งความเศร้าโศก ย่อมถึงทุกข์ยิ่งขึ้น ท่านจงเห็นคนแม่เหล่านี้นักปราชญ์จะดำเนินไปตามยถากรรม (และ)สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ผู้มาถึงอำนาจแห่งมัจจุแล้ว กำลังพากันดิ้นรนอยู่ที่เดียว ก็สัตว์ทั้งหลายย่อมสำคัญด้วยอาการใด ๆ อาการนั้น ๆ ย่อมแปรเป็นอย่างอื่นไปในภายหลัง ความพลัดพรากกันเช่นนี้ย่อมมีได้ ท่านจงดูสภาพแห่งโลกเกิด

माणพแม้จะพึงเป็นอยู่ร้อยปีหรือยิ่งกว่านั้น ก็ต้องพลัดพรากจากหมู่ญาติ ต้องละทิ้งชีวิตไว้ในโลกนี้ เพราะเหตุที่บุคคลพึงพระธรรมเทศนาของพระอรหันต์แล้ว เห็นคนผู้ล่วงลับทำกาละแล้ว กำหนดรู้ที่อยู่ว่า บุคคลผู้ล่วงลับทำกาละแล้วนั้น เราไม่พึงได้ว่า จงเป็นอยู่อีกเกิด ดังนี้ พึงกำจัดความรำพันเสีย บุคคลพึงดับไฟที่ไหม้ลูกกลมไปด้วยน้ำ ฉนฺได นรชนผู้เป็นนักปราชญ์มีปัญญาเฉลียวฉลาด พึงกำจัดความเศร้าโศกที่เกิดขึ้นเสียโดยฉับพลัน เหมือนลมพัดนุ่น ฉะนั้น

คนผู้แสวงหาความสุขเพื่อตน พึงกำจัดความรำพัน ความทะยานอยาก และความโทมนัสของตน พึงถอนลูกศรคือกิเลสของตนเสีย เป็นผู้มิถูกลูกศรคือกิเลสอันถอนขึ้นแล้ว อันตณฺหาและทิฏฐิไม่อาศัยแล้ว ถึงความสงบใจ ก้าวล่วงความเศร้าโศกได้ทั้งหมด เป็นผู้ไม่มีความเศร้าโศก เยือกเย็น ฉะนั้นแล ฯ

จบ สลลสูตรที่ ๘

เกี่ยวข้องกับกาละเจริญสติปัฏฐานหรือเปล่า อย่าลืม นรชนผู้เป็นนักปราชญ์มีปัญญาเฉลียวฉลาด พึงกำจัดความเศร้าโศกที่เกิดขึ้นเสียโดยฉับพลัน เหมือนลมพัดนุ่น ฉะนั้น

ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานจะเป็นอย่างนี้ได้ไหม ก็จะต้องคิดไปคิดมาจนกว่าความเศร้าโศกนั้นจะคลายลง แต่ว่าสำหรับผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ขณะที่กำลังเศร้าโศกเพราะขณะนั้นหลงลืมสติ แต่ว่าเวลาที่สติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏซึ่งไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล เป็นแต่เพียงลักษณะของความรู้สึก เวทนา แล้วแต่ว่าขณะนั้นจะเป็นความรู้สึกลักษณะใด ก็มีแต่ลักษณะสภาพของจิต ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ในขณะนั้น ไม่มีเรา ไม่มีเขา ไม่มีใคร ในขณะนั้นจิตจึงผ่องใส ปราศจากความโศกเศร้า เพราะฉะนั้น แม้ในขณะที่กำลัง

โศกเศร้า ที่จะให้กำจัดความเศร้าโศกที่เกิดขึ้นเสียโดยฉับพลันเหมือนลมพัดぬได้ ก็ต้องเป็นในขณะที่สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งในขณะที่สติเกิดย่อมผ่องใสเพราะเป็นกุศล และไม่เศร้าโศกเพราะประกอบด้วยสัทธา สติ วิริยะ สมาธิ ปัญญา

เพราะฉะนั้น จะไม่เกี่ยวข้องกับการเจริญสติปัฏฐานได้ไหม แม้แต่ในตอนท้ายของพระสูตรนี้ที่ว่า พึงถอนลูกศรคือกิเลสของตนเสีย เป็นผู้มีลูกศรคือกิเลสอันถอนขึ้นแล้ว อันตณหาและทิฏฐิไม่อาศัยแล้ว ถึงความสงบใจ ก้าวล่วงความเศร้าโศกได้ทั้งหมด เป็นผู้ไม่มีความเศร้าโศก เยือกเย็น ฉะนั้นแล

ขอล่าวถึงข้อความซึ่งเป็นมรรณานุสสติต่อไป ใน **ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎก ขราสุตที่ ๖** มีข้อความว่า

ชีวิตนี้น้อยนัก สัตว์ย่อมตายแม้ภายใน ๑๐๐ ปี ถ้าแม้สัตว์เป็นอยู่เกิน (๑๐๐ปี) ไปไซ้ สัตว์นั้นก็ย่อมตายแม้เพราะชราโดยแท้แล ชนทั้งหลายย่อมเศร้าโศก เพราะสิ่งที่ตนยึดถือว่าเป็นของเรา สิ่งที่เคยหวงแหนเป็นของเที่ยง ไม่มีเลย

บุคคลเห็นว่า สิ่งนี้มีความเป็นไปต่าง ๆ มีอยู่ ดังนี้แล้ว ไม่พึงอยู่ครองเรือน บุรุษย่อมสำคัญสิ่งใดว่าสิ่งนี้เป็นของเรา จำต้องละสิ่งนั้นไปแม้เพราะความตาย บัณฑิตผู้นับถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นของเรา ทราบข้อนี้แล้ว ไม่พืงน้อมไปในความเป็นผู้ถือว่ามีสิ่งนั้น ๆ เป็นของเรา

บุคคลผู้ตื่นขึ้นแล้ว ย่อมไม่เห็นอารมณ์อันประจวบด้วยความฝัน แม้ฉันใด บุคคลย่อมเห็นบุคคลผู้ที่ตนรักทำกาลละล่วงไปแล้ว แม้ฉันนั้น

บุคคลย่อมกล่าวขวัญกันถึงชื่อนี้ของคนทั้งหลาย ผู้อันตนได้เห็นแล้วบ้าง ได้ฟังแล้วบ้าง ชื่อเท่านั้นที่ควรกล่าวขวัญถึงของบุคคลผู้ล่วงไปแล้วจักยังคงเหลืออยู่ ชนทั้งหลายผู้ยินดีแล้วในสิ่งที่ตนถือว่ามีของเรา ย่อมละความโศกความรำไรและความตระหนี่ไม่ได้ เพราะเหตุนี้ มุนีทั้งหลายผู้เห็นนิพพานเป็นแดนเกษม ละอารมณ์ที่เคยหวงแหนได้ เทียบไปแล้ว

บัณฑิตทั้งหลายกล่าวการไม่แสดงตนในภพ อันต่างด้วยนรกเป็นต้น (การไม่แสดงตน คือ การไม่เกิดของชั้นภีโนภพ) ของภิกษุผู้ประพฤติหลักเรือน ผู้เสพที่นั่งอันสงัดว่า เป็นการสมควร มุนีไม่อาศัยแล้วในอายตนะทั้งปวง ย่อมไม่กระทำสัตว์หรือสังขารให้เป็นที่รัก ทั้งไม่กระทำสัตว์หรือสังขารให้เป็นที่เกลียดชัง ย่อมไม่ติดความรำไรและความตระหนี่ในสัตว์หรือสังขารอันเป็นที่รักและเป็นที่เกลียดชังนั้น เปรียบเหมือนน้ำไม่ติดอยู่บนใบไม้ ฉะนั้น หยาดน้ำย่อมไม่ติดอยู่บนใบบัว น้ำย่อมไม่ติดอยู่ที่ใบปทุม ฉนฺได มุนีย่อมไม่ติดในรูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ฟัง หรืออารมณ์ที่ได้ทราบ ฉนฺนํผู้มีปัญญาย่อมไม่สำคัญด้วยรูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ฟัง หรืออารมณ์ที่ได้ทราบ ย่อมไม่ปรารถนาความบริสุทธิ์ด้วย (มรรคอย่างอื่น) ทางอื่น ผู้มีปัญญานั้น ย่อมไม่ยินดี ย่อมไม่ยินร้าย ฉะนีแล ฯ

จบ ขราสุตฺรที่ ๖

เมื่อไม่ติด จะเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนไม่ได้ นอกจากเป็นสภาพธรรมแต่ละลักษณะซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล หรือสังขารอันเป็นที่รักและที่ชัง

๘๔๕

จริงไหมที่ว่า บุคคลผู้ตื่นขึ้นแล้ว ย่อมไม่เห็นอารมณ์อันประจวบด้วยความฝัน

ในฝันเห็นหลายอย่าง เห็นคนนั้น คนนี้ หลายคน แต่ว่าพอตื่นขึ้นย่อมไม่เห็นอารมณ์ คือ บุคคลทั้งหลายที่เห็นในความฝัน แม้ฉันใด บุคคลย่อมเห็นบุคคลผู้ที่ตนรักทำกาลละล่วงไปแล้ว แม้ฉันนั้น ก็เหมือนคนที่จากไปในขณะที่ตื่นขึ้น เวลาที่ตื่นแล้วไม่เห็นคนนั้นอีกต่อไป ฉันใด เวลาที่คนนั้นตายจากโลกนี้ไปแล้ว ก็ไม่มีวันที่จะกลับคืนมาให้เห็นได้อีก

บุคคลย่อมกล่าวขวัญกันถึงชื่อนี้ของคนทั้งหลาย ผู้อันตนได้เห็นแล้วบ้าง ได้ฟังแล้วบ้าง ชื่อเท่านั้นที่ควรกล่าวขวัญถึงของบุคคลผู้ล่วงไปแล้วจักยังคงเหลืออยู่

เพราะฉะนั้น ก็เหลือแต่ชื่อจริง ๆ

ขณะนี้ท่านผู้ฟังเหลือแต่ชื่อหรือเปล่า ชันธ ๕ เมื่อครู่นี้ดับหมดแล้ว ชันธ ๕ เมื่อครู่นี้ที่เคยยึดถือว่าเป็นชื่อนี้ดับไปแล้ว แต่ชื่อยังอยู่ ไซ้ไหม เพราะฉะนั้น ชื่อเท่านั้นที่ยังคงเหลืออยู่ ไม่ใช่แม้ในขณะที่ตายแล้วเท่านั้น แม้ในขณะนี้ ชันธ ๕ เมื่อวานนี้ดับแล้วแต่ชื่อยังอยู่ ชันธ ๕ เมื่อครู่นี้ดับแล้ว การเห็น การได้ยิน การคิดนึก สภาพธรรมแต่ละขณะที่เกิดขึ้นดับไปอย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้น ขณะนี้เหลือแต่ชื่อทุกขณะ เพราะชันธ ๕ ที่เคยยึดถือว่าเป็นชื่อนั้นชื่อนี้ก็ดับไปอยู่เรื่อย ๆ

ท่านที่ยังมีความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ติดในชื่อของท่าน แค่นั้น ทราบไหม ติดชื่อหรือเปล่า

เพียงชื่อก็ยังติดตั้งแค่นี้ คิดดู เลือกชื่อนี้เลือกนานไหม กว่าที่ตั้งชื่อได้แต่ละชื่อ เวลาที่มีญาติซึ่งเป็นที่รักเกิด และจะต้องหาชื่อ แม้แต่ชื่อก็ยังต้องเลือกนาน ติดแค่นั้นในชื่อนั้น เพราะฉะนั้น ชื่อเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ โดยที่ท่านอาจจะไม่รู้ว่าคุณติดแม้ในชื่อ จะกล่าวอะไรถึงชันธ คือ สิ่งที่มีจริง ๆ ซึ่งเห็น ซึ่งได้ยิน ซึ่งได้กลิ่น ซึ่งลิ้มรส ซึ่งกระทบสัมผัส จะไม่ติดยิ่งกว่าชื่อหรือ

สังยุตตนิกาย สคาถวรรค อังธวรรคที่ ๗ นามสูตรที่ ๑ ข้อ ๑๗๘ –
ข้อ ๑๗๙ มีข้อความว่า

เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอครอบงำสิ่งทั้งปวง สิ่งทั้งปวงที่ยิ่งขึ้นไปกว่าสิ่งอะไรย่อมไม่มี สิ่งทั้ง
ปวงเป็นไปตามอำนาจของธรรมอันหนึ่งคืออะไร

คนอื่นจะตอบถูกไหม ถ้าไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ชื่อย่อมครอบงำสิ่งทั้งปวง สิ่งทั้งปวงที่ยิ่งขึ้นไปกว่าชื่อไม่มี สิ่งทั้งปวงเป็นไป
ตามอำนาจของธรรมอันหนึ่งคือชื่อ ฯ

จบ นามสูตรที่ ๑

สั้น แต่ก็จริง เพราะแต่ละท่านสำคัญในชื่อของท่านจริง ๆ บางท่านอาจจะบอกว่า
ชื่อไม่สำคัญ นามสกุลสำคัญไหม นามสกุลเป็นชื่อหรือเปล่า ก็ยังคงเป็นแต่ชื่อ
และสำคัญมากจริง ๆ สำหรับท่านที่ยังติดอยู่แม้ในชื่อ

ลองคิดดู ชื่อย่อมครอบงำสิ่งทั้งปวง จริงเพียงไร แม้แต่เวลาที่ท่านฟังเรื่อง
สติปัฏฐาน ท่านติดในชื่อ นาม ติดในชื่อ รูป หรือเปล่า

เห็นเป็นสภาพธรรมที่มีจริง กำลังกระทำกิจเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา แต่ก็
ไม่เข้าใจเลยว่า สภาพธรรมที่กำลังกระทำกิจเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นสภาพธรรมที่มี
จริง ไม่ต้องเรียกชื่ออะไรก็ได้ เพราะเป็นลักษณะของปรมัตถธรรมที่เกิดขึ้นกระทำกิจ
เห็นในขณะนี้ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แต่ท่านก็ติดชื่อ นามธรรม ที่เห็นนี้
เป็นนามธรรม ยังต้องใส่ชื่อ คล้าย ๆ กับว่า ถ้าไม่ใส่ชื่อนามธรรม ท่านจะไม่เข้าใจ

แต่ที่จริงแล้วชื่อปิดบังลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าเข้าใจจริง ๆ ว่า
แม้ไม่ต้องใช้คำว่านามธรรม แต่ก็หมายความว่าสภาพธรรมที่กำลังเห็น คือ รู้สิ่งที่
กำลังปรากฏทางตา ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติคำว่านามธรรมก็เพื่อที่จะให้เข้าใจ
อรรถ คือ ลักษณะของสภาพธรรมที่รู้อารมณ์ เพราะความหมายของคำว่านาม ก็คือ

สภาพที่โน้มไปสู่อารมณ์ สภาพที่รู้อารมณ์ เมื่อเป็นนามธรรมที่เกิด ที่จะไม่รู้อารมณ์ นั้นไม่มี เช่น ในขณะที่สิ่งที่กำลังปรากฏทางตากำลังปรากฏ กำลังถูกรู้ เพราะฉะนั้น ก็มีสภาพธรรมที่โน้มไปสู่อารมณ์ คือ สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ซึ่งสภาพธรรมที่โน้มไปสู่อารมณ์ที่ปรากฏทางตา พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติคำเพื่อที่จะให้เข้าใจใน ลักษณะของสภาพธรรมนั้นโดยใช้คำว่านาม หมายความว่าถึงสภาพที่โน้มไปสู่อารมณ์ เสียงกำลังปรากฏ ทรงใช้คำว่าอาร์มมณะ หมายความว่าถึงสิ่งที่กำลังถูกรู้

เพราะฉะนั้น นามธรรม คือ สภาพที่โน้มไปสู่เสียงที่กำลังปรากฏ ขณะนี้ที่กำลังได้ยิน เสียงไม่ใช่ได้ยิน เสียงเป็นสภาพธรรมที่ปรากฏกับสภาพธรรมที่โน้มไปสู่ ลักษณะของเสียง คือ รู้เสียงที่กำลังปรากฏ

แต่ถ้าใครติดชื่อ ต้องนึก ต้องท่อง ต้องกล่าวว่า ได้ยินเป็นนาม หรือว่าได้ยิน เป็นนามธรรม ในขณะที่นั้นไม่ใช่การพิจารณาที่จะโน้มไปสู่ลักษณะของสภาพธรรมซึ่ง ไม่ใช่ตัวตน เพราะเป็นเพียงสภาพรู้ที่กำลังรู้เสียง หรือว่าเป็นสภาพรู้ที่กำลังรู้สิ่งที่ ปรากฏทางตา หรือว่าขณะที่ร่างกายส่วนหนึ่งส่วนใดปรากฏลักษณะที่เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ขณะนั้นมีสภาพธรรมที่โน้มไปสู่ คือ กำลังรู้ลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง เย็น หรือร้อน ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่แม้จะไม่ใช่คำว่านาม หรือนามธรรม สภาพธรรมนั้นก็มี จริง และไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนด้วย เพราะฉะนั้น ถ้ายังติดในชื่ออยู่ ก็ยากที่จะเข้าถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

การศึกษาธรรม การอบรมเจริญปัญญา จึงต้องเป็นเรื่องที่ละเอียด และต้อง เข้าใจลักษณะของการติดว่า มีการติดที่นอกจากในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในการคิดนึก ไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจแล้ว ก็ยังมีการติดแม้ในชื่อ และให้ทราบว่า แท้ที่จริงแล้วเป็นเพียงชื่อ ทั้งหมดในขณะที่กำลังคิด

ขณะที่กำลังเห็นทางตา ไม่มีชื่อปรากฏในสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา แต่เวลาที่ เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตาแล้วเกิดการนึกคิด จะมีชื่อ ไม่ว่าจะเป็นชื่อวัตถุสิ่งของซึ่งเป็น

ที่ตั้งของความยินดีพอใจว่า เป็นวัตถุที่อำนวยความสะดวกความสบายให้ ก็ยังเป็นชื่อของสัตว์ ของบุคคลต่าง ๆ

เพราะฉะนั้น ถ้าปัญญารู้ลักษณะของความคิดนึก ก็จะต้องรู้ว่า แท้ที่จริงแล้วชื่อเป็นแต่เพียงสิ่งซึ่งสมมติ และเป็นอารมณ์คือเป็นสิ่งที่จิตเกิดคิดนึกขึ้นเท่านั้นเอง แต่ตามความเป็นจริงแล้วไม่มี มีแต่สิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เท่านั้น ซึ่งในขณะนั้นชื่อไม่ได้ปรากฏด้วย ขณะที่ลักษณะที่เย็นกำลังปรากฏที่กาย ไม่มีชื่ออะไรปรากฏกับสภาพเย็นนั้นเลย ขณะที่เสียงปรากฏ ขณะนั้นก็ไม่มีชื่ออยู่ในลักษณะของเสียง ขณะที่กลิ่นปรากฏ ก็ไม่มีชื่ออะไรอยู่ในกลิ่นนั้นเลย

ลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เป็นสภาพธรรมแต่ละลักษณะซึ่งมีจริง เป็นปรมาัตถธรรม ไม่ใช่ชื่อ แต่ชื่อต่าง ๆ จะเกิดมีขึ้นเฉพาะในขณะที่เกิดคิดนึกเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ ไม่ว่าท่านจะอ่านหนังสือ หรือไม่ได้อ่าน ไม่ว่าท่านจะดูภาพยนตร์ หรือไม่ได้ดู ไม่ว่าท่านจะดูโทรทัศน์ หรือไม่ได้ดู ในขณะที่กำลังคิดนึก จะมีสัตว์ มีบุคคล มีชื่อต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ถ้าอบรมเจริญปัญญาจริง ๆ จะรู้ว่า ชื่อต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นชื่อของบุคคลต่าง ๆ สัตว์ต่าง ๆ นั้น ก็ชั่วขณะที่กำลังคิดนึกเท่านั้น ซึ่งทุกท่านชินกับการคิดเป็นเรื่องเป็นราวเป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่าง ๆ โดยขณะนั้นปัญญาไม่ได้เกิดพร้อมสติที่จะรู้ว่า คน สัตว์จริง ๆ ไม่มีเลยในขณะที่กำลังคิด เป็นแต่เพียงสภาพของจิตซึ่งคิดนึกถึงชื่อต่าง ๆ จากความจำในรูปที่ปรากฏทางตาบ้าง ในเสียงบ้าง ในกลิ่นบ้าง ในรสบ้าง ในสิ่งที่กระทบสัมผัสบ้าง

ถ้านึกถึงผลไม้ชนิดหนึ่ง เช่น นึกถึงทุเรียน รูปร่างไม่เหมือนคน ไซ้ไหม เวลานึกถึงทุเรียน แต่เวลาที่นึกถึงทุเรียน อาจจะนึกถึงเพียงชื่อ หรือว่าอาจจะนึกถึงกลิ่นด้วย หรืออาจจะนึกถึงรสด้วย ขณะนั้นไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน ไม่มีแม่ทุเรียน หรือผู้ที่กำลังคิดถึงทุเรียน เป็นแต่เพียงสภาพของจิตที่เกิดขึ้น ขณะนั้นไม่ได้เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่ได้ยินเสียงที่ปรากฏทางหู แต่ขณะนั้นเป็นจิตที่เกิดพร้อมกับ

ความจำที่ระลึกถึงคำเป็นชื่อเกิดขึ้น และความจำในรสที่เคยลิ้ม ความจำในกลิ่นที่เคยรู้ทางจมูก นั่นเป็นการนึกถึงผลไม่ชนิดหนึ่ง

แต่ถ้าไม่ได้นึกถึงผลไม่ นึกถึงคน อาจจะนึกถึงชื่อของคนนั้น เพียงชื่อ และในขณะนั้นก็มี การคิดถึงพร้อมด้วยความจำในรูปร่าง ซึ่งไม่เหมือนทุเรียนแล้ว เป็นอีกรูปหนึ่ง ซึ่งแล้วแต่ว่าคนที่ท่านคิดถึงจะมีรูปร่างที่เคยเห็นทางตาอย่างไรก็จดจำไว้อย่างนั้น ท่านอาจจะคิดถึงคนอื่นอีกต่อไป ซึ่งเคยเห็นและเคยจำ แต่ก็ไม่มีใครที่เป็นคน เป็นสัตว์ที่กำลังคิด เป็นแต่สภาพของจิตขณะที่ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน แต่คิดนึกทางใจ

เพราะฉะนั้น เวลาที่สติเกิดขึ้นระลึกในขณะนั้น รู้ชัดในสภาพที่กำลังคิด ไม่ใช่กำลังเห็น ไม่ใช่กำลังได้ยิน ขณะนั้น แล้วแต่ว่ามีความรู้สึกอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้น อาจจะคิดด้วยความรู้สึกเพติดเพลินยินดีพอใจเวลาที่คิดถึงบางบุคคล และเวลาที่คิดถึงคนอื่นก็อาจจะเกิดความขุ่นเคืองใจ ไม่พอใจ ในขณะนั้นก็ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคลที่กำลังคิด แต่เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นคิดถึงชื่อบ้าง คิดถึงสิ่งที่เคยเห็นทางตา รูปร่าง ลักษณะต่าง ๆ บ้าง คิดถึงเสียง คิดถึงกลิ่น คิดถึงรส ในขณะนั้นแม้เวทนาที่เกิดในขณะที่ยังคิด สติก็รู้ชัดในลักษณะสภาพของความรู้สึกนั้นว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ถ้าเป็นความรู้สึกเป็นสุขเพราะคิดถึงบางบุคคล ขณะนั้นปัญญาที่สามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพความรู้สึกที่เป็นสุขที่เกิดขึ้นในขณะที่กำลังคิดถึงบุคคลนั้น หรือว่าขณะที่ขุ่นเคืองใจ สติก็สามารถที่จะระลึกถึงลักษณะสภาพของความรู้สึกที่ไม่พอใจที่เป็นโทษนั้นในขณะนั้นเวลาที่คิดถึงบุคคลซึ่งไม่เป็นที่พอใจ เป็นชั่วขณะหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น ชื่อ เป็นแต่เพียงสิ่งที่จิตคิดถึง แต่ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ซึ่งการอบรมเจริญสติปัฏฐานจะทำให้รู้ชัดตามความเป็นจริงในลักษณะของปรมัตถธรรม และในสมมติบัญญัติ หรือชื่อต่าง ๆ

การอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะทำให้ละคลายการยึดมั่นแม้แต่ในชื่อของท่าน และในชื่อของบุคคลอื่น และในชื่อต่าง ๆ รู้ว่าขณะนั้นไม่ใช่สภาพปรมัตถธรรม เป็นแต่

เพียงสิ่งที่จิตคิดถึงด้วยความทรงจำ แต่ถ้าไม่รู้อย่างนี้ ชื่อสำคัญเหลือเกิน ไม่ว่าจะเป็นชื่อของท่านเอง ชื่อของวงศ์สกุล หรือว่าชื่อของบุคคลอื่น หรือชื่อของวัตถุสิ่งต่าง ๆ ก็มีอิทธิพลที่สามารถจะทำให้แม้เพียงนึกถึง ความรู้สึกก็เกิดเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ได้ เคยสังเกตไหม นึกถึงเพียงชื่อของคนที่ท่านโกรธ ยังไม่ต้องนึกถึงเรื่อง หรือว่าเหตุการณ์อะไรเลย เพียงแต่นึกถึงชื่อนั้น ความรู้สึกในขณะนั้นก็ขุ่นเคืองไม่แจ่มใสแล้ว เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า แม้ชื่อก็เป็นสิ่งที่สำคัญ มีอิทธิพล และเป็นสิ่งที่ท่านยึดถือมาก ถ้าไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ถ้าไม่อบรมเจริญปัญญาจริง ๆ ที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมจนทั่วทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็ย่อมไม่สามารถที่จะแยกออกได้ว่า อะไรเป็นสภาพธรรมที่มีจริง และอะไรไม่ใช่สภาพธรรมที่มีจริง แม้ในขณะที่ลืมตา เห็นเป็นคน เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ ถ้าอบรมเจริญปัญญาจริง ๆ จะรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า อะไรเป็นสภาพธรรมที่มีจริงที่ปรากฏทางตา และอะไรเป็นความคิดถึงรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏ แต่ไม่ใช่ลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงที่ปรากฏทางตา

หรือในขณะที่กำลังได้ยินเสียงทางหู ปัญญาก็สามารถที่จะรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า อะไรเป็นสภาพธรรมที่มีจริงที่ปรากฏทางหู และอะไรไม่ใช่สภาพธรรมที่มีจริง เพียงแต่ว่าเป็นสิ่งที่จิตคิดหรือนึกถึงเท่านั้น เช่น ในขณะที่กำลังได้ยิน เสียงมีจริง แต่ท่านคิดถึงคำซึ่งไม่มีจริง ๆ เลย แต่ท่านเข้าใจความหมายนั้น เพราะจำได้ จึงนึกได้ ซึ่งในขณะนั้นก็ไม่ใช้สัจจะ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงจิตที่กำลังรู้คำและรู้ความหมาย เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาจะทำให้สามารถที่จะรู้ชัดจนกระทั่งละคลายการติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิต และในชื่อได้

ถ. อาจารย์กล่าวว่า ไม่ให้ติดในชื่อ ฟัง ๆ ดูน่าจะเป็นอย่างนั้น แต่เวลาปฏิบัติจริง ๆ ละไม่ได้ เห็นที่รับรู้ทันทีว่า นี่โตะ นี่แก้วนี้ ได้ยินที่รับรู้ว่าเป็นเสียงรถยนต์ เสียงมอเตอร์ไซด์ รู้แบบนี้ทันที ซึ่งตามที่ได้ศึกษามาขณะที่เห็น ขณะนั้นเห็นแต่เพียงสี โตะแก้วไม่มี การเห็นนั้นเป็นนาม สีนั่นเป็นรูปมากระทบจักขุปสาททำให้

เกิดจักขุวิญญาณทำกิจเห็น แต่เห็นที่ไรู้ทันที่เลยว่า นั่นเป็นโต๊ะ เป็นเก้าอี้ เมื่อเป็นอย่างนี้เราจะไม่ยึดในชื่อ จะละในชื่อ จะละอย่างไร

ส. นี่แสดงให้เห็นความหมายของคำว่า อบรม หมายความว่าจะต้องค่อย ๆ เกิดขึ้น ไม่ใช่ว่าจะรู้ได้ชัดทันที ไม่อย่างนั้นก็ไม่ต้องใช้คำว่า ภาวนา คือ การอบรมเจริญสติระลึกลักษณะของสภาพธรรมบ่อย ๆ เนือง ๆ ไม่ใช่เพียงครั้งเดียว

อย่างทางตา ไม่ใช่เรียกว่า มีรูปารมณมากกระทบกับจักขุปสาท และการเห็นเป็นแต่เพียงนามธรรม ไม่ใช่ให้ระลึกรายอย่างนั้น

การฟังให้เข้าใจว่า นามธรรมเป็นสภาพที่รู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ เมื่อมีสภาพที่ปรากฏให้รู้ได้ทางตา ซึ่งลักษณะนั้นไม่ใช่สภาพรู้ แต่เป็นสภาพที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่ขณะที่คิดนึก เมื่อมีความเข้าใจอย่างนี้ ก็จะมีการระลึกได้บ้าง ไม่ใช่ว่ารู้ชัดเจตเดียวในขณะนั้น เช่น ในขณะที่กำลังเห็น ธรรมไม่ใช่เรื่องอดีต หรือไม่ใช่เรื่องอนาคต แต่เป็นในขณะที่กำลังเห็น ซึ่งในวันหนึ่ง ๆ มีการเห็นมาก แต่อาจจะระลึกน้อย ซึ่งในขณะที่เห็นนี้เองที่จะมีการระลึกได้โดยการรู้ว่า สิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่สภาพที่กำลังรู้หรือกำลังเห็น น้อมไปที่จะรู้อย่างนี้ก่อน จึงจะรู้ว่า เวลาที่ไม่มีการเห็น ไม่มีการได้ยิน มีการคิดถึงชื่อ ในขณะนั้นสภาพธรรมที่เป็นสัตรว์ เป็นบุคคล หรือเป็นรูปธรรม ไม่มีเลย มีแต่เพียงชื่อในขณะที่จิตจำและมีการนึกถึงชื่อนั้นเกิดขึ้นเท่านั้น ชื่อไม่ได้เกิดขึ้น แต่จิตเกิดขึ้นนึกถึงชื่อแทนเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา หรือแทนได้ยินเสียงที่ปรากฏทางหู

ธรรมเป็นเรื่องละเอียด ในขณะนี้เองที่ละเอียด เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังเห็น รูปธรรมเป็นสิ่งที่ปรากฏ และสภาพรู้กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏ ไม่ใช่สัตรว์ ไม่ใช่บุคคล ขณะที่กำลังเห็น ไม่ใช่ขณะที่กำลังนึกถึงชื่อ และไม่ใช่ในขณะที่กำลังนึกถึงรูปร่าง สันฐาน ต้องมีความเข้าใจเบื้องต้นอย่างนี้ก่อน และสติจึงจะระลึก ในขณะนี้เองที่กำลังเห็น เริ่มบ่อย ๆ เนือง ๆ เริ่มอีก ระลึกอีก ไม่ลืมอีก แต่ไม่ใช่ว่าจะละการนึกถึงชื่อไปได้ และปัญญาจะรู้ว่า ขณะนี้นึกเป็นเรื่องราวต่าง ๆ เป็นชื่อบุคคลต่าง ๆ ขณะนั้นไม่ใช่กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา

เพราะฉะนั้น ในสังสารวัฏก็มีแค่ ๖ ทวาร หรือว่า ๖ ทาง และ ๖ อารมณ์
ที่จะต้องระลึกถึงเนื่อง ๆ ป่อย ๆ

๘๔๖

ถ. ที่อาจารย์กล่าวมานี้เข้าใจทั้งหมด แต่เวลาปฏิบัติเป็นอย่างที่ผมกล่าวไว้จริง ๆ และสังเกตไปเรื่อย ๆ รู้สึกว่า เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ที่มากระทบทางกายจะเป็นความจริงมากกว่า ถ้าเย็นมากกระทบกาย รู้อยู่ที่เย็น ก็ยังเป็นปรมาตม์ ไม่ใช่เป็นเชื้อ แต่เราเห็นครั้งไร ก็รู้ว่านี่เป็นเพียงรูป ๆ หนึ่ง แต่ยังเป็นเชื้ออยู่นั่นแหละ รู้สึกว่าทางกายจะชัดเจนดีกว่า

ส. ทางเดียวไม่พอที่จะละการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ขอให้ทราบว่า เป็นการเริ่มที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมทางหนึ่ง แต่ก็ยังมีทางอื่นอีกที่จะต้องรู้ต่อไป

ถ. คิดว่า ทางตากดี ทางหูก็ดี ๒ ทางนี้ยาก แต่ทางกาย ทางลิ้น รู้สึกว่าจะง่ายกว่าทางตากับทางหู

ส. ยากกว่า แต่ก็อบรมจนกระทั่งง่ายขึ้น จนกระทั่งสามารถที่จะรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมทั้ง ๖ ทาง ๖ อารมณ์สืบต่อกัน ซึ่งนั่นหมายความว่า สติกับปัญญามีกำลังแล้ว แต่ถ้าไม่มีการอบรมที่ละเล็กทีละน้อยไปเรื่อย ๆ การที่จะรู้ชัดที่จะเป็นกำลังก็มีไม่ได้ การอบรมเจริญสติปัฏฐานต้องอดทนมากทีเดียว

ถ. เรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน ผมมีความรู้สึก ว่า ความยากที่สุด คือ การเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ ๑๐๐ % ยากที่สุด

ส. ยากที่สุด เพราะปัญญาจะต้องรู้ตรงอย่างนี้จริง ๆ จึงจะละกิเลสได้ ถ้าไม่สามารถที่จะรู้สิ่งที่กำลังปรากฏตามปกติตามธรรมดาจริง ๆ ไม่สามารถดับกิเลสได้เลย เพราะฉะนั้น ยาก แต่ให้รู้ความจริงว่า ปัญญาที่แท้จริงต้องสามารถประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติที่ยากอย่างนี้

ถ. แต่เพราะปัญญายังไม่ถึง ขณะที่ผิดปกติก็รู้ว่าผิดปกติ นึกว่าปกติ คือ ผมเจริญสติปัฏฐานมาแล้ว ๗ - ๘ ปี ก็คิดว่าเป็นปกติ ขณะที่ยืน เดิน นั่ง นอน

ขณะนั้นสติก็เกิดได้ พิจารณาได้ ก็คิดว่าเป็นปกติ แต่ไม่รู้ว่า ขณะที่สติเกิดขึ้น ขณะนั้นติดปกติ คือ เมื่อสติเกิดขึ้นแล้ว ต้องการจะรู้อารมณ์ทางนี้ อารมณ์ทางนั้น บางที่อารมณ์ทางนี้ก็พิจารณาไปแล้ว อารมณ์ทางโน้นก็พิจารณาไปแล้ว ไม่มีอะไรจะพิจารณาต่อไป ซึ่งขณะนั้นติดปกติแล้ว ก็ไม่รู้ว่าติดปกติ เป็นอย่างนั้นมาตั้งหลายปี จนกระทั่งระยะหลังนี้จึงรู้ว่า อ้อ ขณะที่สติเกิดขึ้น สติก็เป็นอนัตตา จะรู้อารมณ์ทางหนึ่งทางใดก็รู้ได้ทุก ๆ ทาง ทำไมจะไปเลือกรู้อารมณ์นั้นอารมณ์นี้ ซึ่งขณะนั้นติดปกติ ติดปกติมาตั้ง ๗ – ๘ ปีแล้วก็ไม่รู้ เพิ่งมารู้ระยะหลังนี้ว่า ขณะที่สติเกิดขึ้น ขณะนั้นไม่ เป็นปกติ

สุ. ขออนุโมทนา ที่รู้ตามความเป็นจริงอย่างนี้ นี่เป็นปัญญาที่จะทำให้มีการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติจริง ๆ มิฉะนั้นแล้ว ก็ยังติดในการที่จะต้องการรู้บางสิ่งบางประการซึ่งไม่ใช่ปกติ ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้รู้ ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้

ชีวิตของท่านผู้ฟังในวันนี้ย่อมแตกต่างกันตามการสะสม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวท่าน ครอบครัว วงศาคณาญาติ มิตรสหาย ก็ต่างกันไปตามการสะสมของแต่ละบุคคล ซึ่งปัญญาจะต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงว่า ลักษณะนั้น ๆ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน จึงจะเป็นปัญญาที่สามารถจะละการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

ถ้าท่านประสบกับอวิชชาธรรม วันนี้น่าจะสนุกมาก มีงานเลี้ยงพบปะมิตรสหายเพื่อนฝูง ขณะนั้นก็ไม่ใช่อัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนตามความเป็นจริง และแม้ในขณะนั้น ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัญญา มีความเข้าใจถูกต้องเป็นปัจจัยเป็นสังขารขั้นต้นปรุงแต่งให้สติเกิด มีการระลึกได้ในขณะที่กำลังเห็นบ้าง กำลังได้ยินบ้าง กำลังรู้เรื่องราว กำลังสนทนากัน กำลังคิดนึก แล้วแต่ว่าในขณะนั้นสติจะระลึกที่กาย หรือที่เวทนา หรือที่จิต หรือที่ธรรมที่ปรากฏจริง ๆ ในขณะนั้น ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ นั่นจึงจะเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัญญา ที่

ปัญญาสามารถจะคมกล้ารู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน โดยละเอียดจริง ๆ เพราะไม่มีใครสามารถจะบังคับความรู้สึกได้ ไม่มีใครสามารถจะเลือกเห็นแต่สิ่งที่น่าพอใจได้ แม้ว่าเป็นอิฏฐารมณ สติก็ต้องระลึกรู้ในขณะนั้นตามความเป็นจริงว่า ขณะเห็นเป็นสภาพรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

แต่ชีวิตของบางท่าน แทนที่จะประสบกับอิฏฐารมณที่สนุกสนานรื่นเริง ก็อาจจะประสบกับอนิฏฐารมณ อารมณที่ไม่น่าพอใจ ขาวร้ายต่าง ๆ โรคภัย เบียดเบียน ทางตาบ้าง หูบ้าง จมูกบ้าง ลิ้นบ้าง กายบ้าง นึกคิด เป็นสุขเป็นทุกข์ไป กับญาติมิตรวงศ์าคณาญาติทางใจบ้าง แต่ปัญญาจะต้องระลึกรู้สภาพของกาย หรือของเวทนา หรือของจิต หรือของธรรมในขณะนั้น และพิจารณารู้ลักษณะของนามธรรมซึ่งต่างกับรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ตามความเป็นจริง

ถ้าท่านผู้ใดจะเกิดวิหยา อาฆาต ผูกโกรธบุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็ไม่ใช่ตัวท่าน แต่เป็นสภาพธรรมซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งสติจะต้องระลึกรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นตามความเป็นจริง นี่จึงจะเป็นปกติ ซึ่งปัญญาสามารถที่จะรู้ชัดได้จริง ๆ อย่าคิดว่าปัญญาไม่รู้ได้ ถ้ารู้ไม่ได้แล้วไม่ใช่ปัญญาแน่นอน ไม่ต้องมีการอบรมเจริญ ไม่ต้องมีการบรรลुเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี หรือพระอรหันต์ แต่เพราะสติเกิดได้ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะตามความเป็นจริงได้ นั่นจึงจะเป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญา เพราะเป็นผู้ที่มีปกติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น แม้ว่าท่านจะได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน มรรคมีองค์ ๘ วิปัสสนาปัญญา หรือว่าท่านเคยอบรมมาบ้าง ท่านก็จะเห็นความต่างกันในขณะที่ยังไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน กับขณะที่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะรู้ได้จริง ๆ ว่า ปัญญาที่ละเอียดสามารถจะรู้ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะได้จริง ๆ ในขณะที่กำลังปรากฏตามปกติ

และไม่ว่าจะฟังเรื่องของพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง หรือว่าจะอ่านโดยตรงจากพระไตรปิฎก ก็จะไม่พ้นจากข้อความที่จะทำให้เป็นผู้ที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังเห็น ท่านจะไม่ระลึกทางตาจะได้ไหม ในเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎกเพื่อที่จะให้เป็นผู้ที่รู้ชัดในสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในพระไตรปิฎกไม่ได้เว้นทางตา ไม่ได้เว้นทางหู ซึ่งขณะนี้ท่านกำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ก็อบรมเจริญปัญญาน้อมระลึกว่า ขณะนี้สิ่งที่ปรากฏทางตาไม่ใช่สภาพที่กำลังรู้ คือ เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา จนกว่าจะเพิ่มความรู้ในลักษณะของนามธรรมขึ้นทีละเล็กทีละน้อย เข้าถึงอรรถของสภาพรู้ ไม่ว่าจะรู้ทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็เป็นสภาพรู้ ซึ่งต่างกับสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

เมื่อรู้ลักษณะของสภาพรู้ หรือธาตุรู้แล้ว ย่อมน้อมไปที่จะสังเกตในลักษณะของสภาพรู้ที่กำลังรู้ทางอื่น ๆ ด้วย เช่นท่านที่บอกว่า ท่านรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางกาย แต่ว่าทางตานั้นยาก เวลาที่น้อมไปด้วยสติที่จะพิจารณารู้ในลักษณะของธาตุรู้หรือสภาพรู้ทางกาย ฉันทใด ก็น้อมมาระลึกถึงลักษณะของสภาพรู้ที่กำลังรู้ทางตา ฉันทนั้น เพราะเป็นสภาพเดียวกัน คือ เป็นธาตุรู้ เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ เพียงแต่ว่าสิ่งที่ปรากฏนั้นต่างกัน แต่ลักษณะของสภาพรู้ หรือธาตุรู้ นั้นยังคงเป็นธาตุรู้ เป็นสภาพรู้ผู้นั้นเอง

ท่านผู้ฟังที่ป่วยไข้ ปวดหัว ตัวร้อน เป็นชีวิตจริงในขณะนั้น เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน สติเคยระลึกถึงลักษณะของสภาพนั้นบ้างไหม

ทุกขเวทนาเป็นเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานขณะไหน ก็ขณะที่กำลังเป็นทุกข์ ขณะที่กำลังปวดหัว ขณะที่กำลังปวดฟัน ขณะที่สภาพของทุกขเวทนาทางหนึ่งทางใด

ลักษณะหนึ่งลักษณะใดกำลังปรากฏ ปวดท้อง เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

กำลังโกรธมีไหม วันหนึ่ง ๆ ก็จะต้องมีบ้าง สติระลึกถึงลักษณะสภาพโกรธที่กำลังปรากฏ การอบรมเจริญสติปัฏฐานไม่เว้น ทุกอย่างที่เป็นของจริง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ตามปกติ โดยสภาพที่เป็นอนัตตา จริง ๆ เพราะไม่สามารถที่จะบังคับบัญชาได้ ถ้าท่านยังไม่เคยระลึก ก็จะต้องรู้ว่า ถ้าสติไม่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติบ่อย ๆ เนือง ๆ ปัญญาที่จะรู้ชัดว่า สภาพธรรมนั้น ๆ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ก็เกิดไม่ได้

กำลังหิวก็มี ใช่ไหม สติเคยระลึกบ้างไหม ทุกอย่างที่เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นจริงในชีวิตประจำวัน ที่ปัญญาจะรู้ชัดคมกล้าจริง ๆ คือ สติสามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ลักษณะของนามธรรมเป็นนามธรรม ลักษณะของรูปธรรมแต่ละลักษณะก็เป็นรูปธรรม ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

กำลังเหนื่อย หลงลืมสติ ไม่เคยระลึก เพราะฉะนั้น ก็ไม่มีวันที่จะรู้ว่า ขณะนั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ขณะนี้อะไรกำลังปรากฏ ถ้าสติไม่เคยระลึกจนชำนาญ ไม่สามารถที่จะรู้ได้เลย เคย ๆ หรือว่าโสมนัส หรือว่าโทมนัส ไม่พอใจ ขุ่นเคือง หรือว่าปวดเมื่อย เป็นทุกข์กายหรือทุกข์ใจ แต่ถ้าเป็นผู้ที่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยไม่เลือก สติจะไวขึ้น คมขึ้น ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละลักษณะได้ และท่านผู้ฟังจะเห็นได้จริง ๆ ว่า สติเองเป็นอนัตตา เมื่อเกิดขึ้นก็ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดทันที ตรงลักษณะของสภาพธรรมนั้น

เพราะฉะนั้น สติไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน ขณะใดที่มีการระลึกถึงลักษณะของนามใดและรูปใด ขณะนั้นเป็นลักษณะของสติ ซึ่งเป็นอนัตตา ไม่มีการเลือก ไม่มีการคิดตระเตรียม เพราะมีความรู้จากการฟังว่า ปัญญาจะต้องรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ เพราะเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

สำหรับข้อความในพระไตรปิฎกที่แสดงให้เห็นว่า แม้ว่าจะมีความเข้าใจในเรื่องของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายแล้วก็จริง และได้ฟังเรื่องของการเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานอยู่เนือง ๆ บ่อย ๆ แต่แม้กระนั้นสติก็เกิดยาก เพราะสติเป็นอนัตตา ปัญญาและสติเป็นสังขารชั้น ซึ่งต้องอาศัยการฟังมาก ๆ ประหนึ่งแจ่มแจ้งกว่าสติจะเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง ซึ่งใน **ขุททกนิกาย สุตตนิบาต ทวยตานุปัสสนาสูตร ข้อ ๔๐๕** มีข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเพื่อแก้ปัญหานี้ว่า ให้ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง

ข้อความมีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้ามีผู้ถาม ฯลฯ ฟังตอบเขาว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นามรูปที่โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ที่หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์เล็งเห็นว่า นามรูปนี้เป็นของจริง พระอริยเจ้าทั้งหลายเห็นด้วยดีแล้ว ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า นามรูปนั้นเป็นของเท็จ นี่เป็นอนุปัสสนาข้อที่ ๑

ก่อนที่จะฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรม และการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ทุกท่านก็เชื่อจริง ๆ ว่า สิ่งที่ท่านเห็นเป็นโต๊ะ เป็นเก้าอี้ เป็นคน เป็นสัตว์นั้นจริง แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พระอริยเจ้าทั้งหลายเห็นด้วยดีแล้ว ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า นามรูปนั้นเป็นของเท็จ นี่เป็นอนุปัสสนาข้อที่ ๑

ข้อความต่อไป

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นิพพานที่โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ที่หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์เล็งเห็นว่า นิพพานนี้เป็นของเท็จ พระอริยเจ้าทั้งหลายเห็นด้วยดีแล้ว ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า นิพพานนั้นเป็นของจริง นี่เป็นอนุปัสสนาข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่าง โดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ท่านผู้มีความสำคัญในนามรูป อันเป็นของมิใช่ตนว่าเป็นตน จงดูโลกพร้อมทั้ง เทวโลก ผู้ยึดมั่นแล้วในนามรูป ซึ่งสำคัญนามรูปนี้ว่าเป็นของจริง ก็ชนทั้งหลายย่อม สำคัญ (นามรูป) ด้วยอาการใด ๆ นามรูปนั้นย่อมเป็นอย่างอื่นไปจากอาการที่เขา สำคัญนั้น ๆ นามรูปของผู้นั้นแล เป็นของเท็จ เพราะนามรูปมีความสาบสูญไปเป็น ธรรมดา นิพพานมีความไม่สาบสูญไปเป็นธรรมดา พระอริยเจ้าทั้งหลายรู้นิพพานนั้น โดยความเป็นจริง พระอริยเจ้าเหล่านั้นแล เป็นผู้หายหิว ดับรอบแล้ว เพราะตรัสรู้ ของจริง ฯ

เวลานี้อะไรยังจริงอยู่ นามรูป หรือว่านิพพาน เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะเห็นจริง ๆ ว่า นามรูปเป็นของเท็จ นิพพานเป็นของจริง ก็ต้องผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล

๘๔๗

ข้อความต่อไป

ข้อ ๔๐๖

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าจะพึงมีผู้ถามว่า การพิจารณาเห็นธรรมเป็นธรรม ๒ อย่างเนื่อง ๆ โดยชอบ จะพึงมีโดยปริยายอย่างอื่นบ้างไหม พึงตอบเขาว่า พึงมี

นี่เป็นเรื่องการปฏิบัติธรรม ไม่ใช่ว่าบุคคลอื่นปฏิบัติ แต่ตัวท่านเองที่จะเข้าใจว่า การที่จะพิจารณาเห็นธรรมเป็นธรรม ๒ อย่างเนื่อง ๆ ถ้ายังไม่ได้เริ่มพิจารณา ก็เริ่มที่จะพิจารณาธรรมทั้ง ๒ อย่างนี้เนื่อง ๆ โดยชอบ

ถ้าเขาถามว่า พึงมีอย่างไรเล่า พึงตอบเขาว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อภิธรรมมรรคที่โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ที่หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์เล็งเห็นว่า เป็นสุข พระอริยเจ้าทั้งหลายเห็นด้วยดีแล้ว ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า นั่นเป็นทุกข์ นี่เป็นอนุปัสสนาข้อที่ ๑

เพราะฉะนั้น ก็เป็นอนุสสติ เคยเห็นว่าเป็นสุข ก็จะต้องรู้นั่นไม่จริง นั่นเข้าใจผิด แต่ถ้าเห็นเป็นทุกข์ คือ พิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรม โดยไม่ใช่นึกว่า สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ เป็นทุกข์ ไม่ใช่นึกอย่างนี้ แต่จะต้องประจักษ์ทุกข์ คือ ความเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เมื่อยังไม่ประจักษ์ ก็จะต้องเข้าใจ และเริ่มอบรมปัญญาที่จะให้เกิดขึ้นตามลำดับขั้นจนกว่าจะประจักษ์ได้ ไม่ใช่ว่าเมื่อไม่ประจักษ์ก็ทอดทิ้งการอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ชัด นี่เป็นอนุปัสสนาข้อที่ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นิพพานที่โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกที่หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์เล็งเห็นว่า นี่เป็นทุกข์ พระอริยเจ้าทั้งหลายเห็นด้วยดีแล้ว ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า นั่นเป็นสุข นี่เป็นอนุปัสสนาข้อที่ ๒

ยังไม่อยากไปนิพพาน เพราะเวลานี้ยังไม่พร้อมที่จะดับการเกิดทั้งหมดไม่เกิดอีกเลย เพราะยังมีการพอใจในสิ่งที่เห็น ที่ได้ยิน ที่ได้กลิ่น ที่ได้ลิ้มรส ที่กระทบสัมผัส เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ใช่ปัญญาจริง ๆ แม้จะเข้าใจว่าโลกนี้น่าเบื่อ ชีวิตนี้เป็นทุกข์ ทั้งลำบาก ทั้งน้อย ตั้งแต่เข้ามาก็มีเรื่องลำบากตั้งหลายเรื่องแล้ว เพียงเท่านี้ไม่สามารถที่จะดับภพชาติคือการเกิดได้ เพราะไม่ใช่การประจักษ์จริง ๆ ในลักษณะของทุกข์ ของธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า พระอริยเจ้าทั้งหลายมีความเห็นตรงกันข้ามกับปุถุชน เพราะ นิพพานที่โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ที่หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์เล็งเห็นว่า นี่เป็นทุกข์ เพราะว่ายังไม่อยากจะถึง แต่ พระอริยเจ้าทั้งหลายเห็นด้วยดีแล้ว ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า นั่นเป็นสุข นี่เป็นอนุปัสสนาข้อที่ ๒

ข้อความต่อไป

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมเป็นธรรม ๒ อย่างโดยชอบเนื่อง ๆ อย่างนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว พึงหวังผล ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตตผลในปัจจุบันนี้ หรือเมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่เป็นพระอนาคามี ฯ

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

รูป เสียง กลิ่น รส ผัสสะ และธรรมารมณ์ ล้วนน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ มีประมาณเท่าใด โลกกล่าวว่ามิอยู่ อารมณ์ ๖ อย่างเหล่านี้ โลกพร้อมทั้งเทวโลกสมมติกันว่า เป็นสุข แต่ว่าธรรมเป็นที่ดับอารมณ์ ๖ อย่างนี้ ชนเหล่านั้นสมมติกันว่า เป็นทุกข์ ความดับแห่งเบญจขันธ์ พระอริยเจ้าทั้งหลายเห็นว่า เป็นสุข ความเห็นขัดแย้งกันกับโลกทั้งปวงนี้ ย่อมมีแก่บัณฑิตทั้งหลายผู้เห็นอยู่ ชนเหล่านั้นกล่าววัตถุกำไโดยความเป็นสุข พระอริยเจ้าทั้งหลายกล่าววัตถุกำไนั้นโดยความเป็นทุกข์ ชนเหล่านั้นกล่าววนิพพานไโดยความเป็นทุกข์ พระอริยเจ้าทั้งหลายผู้รู้แจ้ง

กล่าวนิพพานนั้นโดยความเป็นสุข ท่านจงพิจารณาธรรมที่รู้ได้ยาก ชนพาลทั้งหลาย ผู้ไม่รู้แจ้งพากันลุ่มหลงอยู่ในโลกนี้ ความมืดตื้อย่อมมีแก่ชนพาลทั้งหลายผู้ถูกอวิชชา หุ้มห่อแล้ว ผู้ไม่เห็นอยู่ ส่วนนิพพานเป็นธรรมชาติเปิดเผยแก่สัตว์ผู้เห็นอยู่ เหมือนอย่างแสงสว่าง ฉะนั้น

ชนทั้งหลายเป็นผู้คั่นคว่า ไม่ฉลาดต่อธรรม ย่อมไม่รู้แจ้งนิพพานที่มีอยู่ในที่ ใกล้ ชนทั้งหลายผู้ถูกภวราคะครอบงำแล้ว เล่นไปตามกระแสภวตัณหา ผู้เข้าถึง วัฏฏะอันเป็นบ่วงแห่งมารเนื่อง ๆ ไม่ตรัสรู้ธรรมนี้ได้โดยง่าย นอกจากพระอริยเจ้าทั้งหลาย ใครหนอย่อมควรจะรู้บท คือ นิพพาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายตรัสรู้ดีแล้ว พระอริยเจ้าทั้งหลายเป็นผู้ไม่มีอาสวะเพราะรู้โดยชอบ ย่อมปรินิพพาน ฯ

ข้อ ๔๐๗

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์ภาสิตนี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจชื่นชม ยินดีภาสิตของพระผู้มีพระภาค ก็และเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์ภาสิตนี้อยู่ จิตของภิกษุประมาณ ๖๐ รูป หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น ดังนี้แล ฯ

จบ ทวยตานุปัสสนาสุตตที่ ๑๒

ทั้ง ๆ ที่รู้อย่างนี้ เวลานี้ชั้น ๕ ก็มีครบ พร้อม แต่สติระลึกรู้ชั้นหนึ่งชั้นใด หรือเปล่า หรือว่าทางหนึ่งทางใดใน ๖ ทางหรือเปล่า ถ้ายังเป็นผู้ที่ไม่มั่นคงในการ เจริญสติปัฏฐาน ก็จะต้องอาศัยการพึ่งพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงพระมหากรุณา อนุเคราะห์แสดงไว้โดยประการต่าง ๆ โดยละเอียด ซึ่งใน **สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค อาสีวิสูตรที่ ๔ อาสีวิสสูตร** มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน อนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เหมือนอย่างว่า มือสรวพิช ๔ จำพวกซึ่งมีฤทธิ์เดชแรงกล้า ถ้ามีบุรุษรักชีวิต ผู้ไม่เอยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ชนทั้งหลายพึงกล่าวกะเขาอย่าง

นี้ว่า ดูกร ท่าน อสโรพิษ ๔ จำพวกนี้ มีฤทธิ์เดชแรงกล้า ท่านพึงปลุกให้ลุกตามเวลา ให้อาบน้ำตามเวลา ให้กินอาหารตามเวลา ให้เข้าสู่ที่อยู่ตามเวลา เวลาใดอสโรพิษทั้ง ๔ จำพวกนี้ ตัวใดตัวหนึ่งโกรธขึ้น เวลานั้นท่านก็จะพึงถึงความตาย หรือถึงทุกข์แทบปางตาย กิจใดที่ท่านควรทำ ก็จงทำกิจนั้นเสีย ฯ

ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะไม่เข้าใจความหมายของคำว่า กิจใดที่ท่านควรทำ ก็จงทำกิจนั้นเสีย ขณะนี้ที่ฟังอันแท้จริงไม่ใช่กุศลชั้นทาน ไม่ใช่กุศลชั้นศีล ไม่ใช่กุศลชั้นความสงบ แต่เป็นสติปัฏฐานที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเท่านั้น ที่เป็น กิจใดที่ท่านควรทำ ก็จงทำกิจนั้นเสีย

อสโรพิษ ๔ จำพวก ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ที่ท่านยึดถือว่าเป็นร่างกายของท่านตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า วันนี้อสโรพิษ ๔ จำพวกนี้ยังไม่โกรธ ก็ยังไม่ขบกัดให้เดือดร้อน เป็นทุกข์ ยังอยู่ดี เพราะท่านรักอสโรพิษทั้ง ๔ ตัวนี้ ปลุกให้ลุกตามเวลา ให้อาบน้ำตามเวลา ให้กินอาหารตามเวลา ให้เข้าสู่ที่อยู่ คือ นอนพักผ่อนตามเวลา แต่ให้เห็นภัย ให้เห็นโทษของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เวลาที่เกิดเจ็บป่วยขึ้น เกิดจากอะไร ถ้าไม่ใช่เกิดจากร่างกายซึ่งประกอบด้วยธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ซึ่งถ้าไม่เจ็บปวด ยังไม่ป่วยไข้ ก็ยังไม่เห็นโทษ จนกว่าจะมีผู้เตือนให้เห็นว่า ร่างกายซึ่งเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่ยึดถืออย่างมาก ที่ท่าน ปลุกให้ตื่นตามเวลา ให้อาบน้ำตามเวลา ให้กินอาหารตามเวลา ให้เข้าสู่ที่อยู่ คือ นอนพักผ่อน ตามเวลา ด้วยความห่วงแหน ด้วยความพอใจ ยึดมั่นในร่างกายนี้ แท้จริงก็คือสิ่งที่จะทำให้เกิดทุกข์ เพราะไม่มีใครที่ไม่ถูกอสโรพิษ ๔ จำพวกนี้ขบกัด คือ เวลาที่ป่วยไข้ได้เจ็บ ก็เพราะธาตุทั้ง ๔ นั้นเอง

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น บุรุษนั้นกล่าวอสโรพิษทั้ง ๔ จำพวกนั้น จึ่งหนีไปในที่อื่น ชนทั้งหลายฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ดูกร ท่าน มีเพศขนาดผู้เป็นข่าศึกอยู่

๕ คน ได้ติดตามมาข้างหลังท่าน พบท่านในที่ใดก็จะฆ่าท่านเสียในที่นั้น กิจใดที่ท่านควรทำ ก็จงทำกิจนั้นเสีย ฯ

ทุกขณะผ่านไปโดยที่ไม่ได้อบรมเจริญปัญญา ถ้าสติไม่เกิดระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาเพื่อให้เห็นโทษของขันธ ๕ ว่า เปรียบเสมือนเพชรฆาต ๕ คนซึ่งติดตามมาข้างหลัง กำลังติดตามอยู่ทุกขณะ ทันเมื่อไรก็จะฆ่าให้ตายเมื่อนั้น หหมดโอกาสที่จะได้อบรมเจริญสติปัญญา ถ้าไปเกิดในภูมิที่เป็นอบายภูมิ เพราะฉะนั้น ขณะนี้มีเพชรฆาตผู้เป็นข้าศึก ๕ คน กำลังติดตามอยู่ทุกขณะ เวลานี้ยังไม่ทัน ไข้ไหม ยังมีโอกาสอยู่ เพราะฉะนั้น กิจใดที่ท่านควรทำ ก็จงทำกิจนั้นเสีย สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ลักษณะหนึ่งลักษณะใด ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ เพียงชั่วขณะเล็ก ๆ น้อย ๆ ต่อไปท่านจะเห็นประโยชน์อย่างมากทีเดียวว่า ปัญญาที่คมกล้าจะมีได้ก็เพราะอาศัยสติที่เกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเดี๋ยวนี้ เรื่อย ๆ เนือง ๆ บ่อย ๆ เพราะถ้าสติไม่เกิด ปัญญาไม่มีวันที่จะเจริญขึ้น จนกระทั่งคมกล้าได้ แม้ว่าสติเกิดไม่มาก แต่ว่าสติก็เกิดจนกว่าปัญญาจะคมกล้า

มีสติเกิดบ้างไหม เพชรฆาต ๕ คนกำลังติดตามมาข้างหลัง ถ้าคิดว่ายังอยู่ไกล ก็เป็นผู้ที่ประมาท

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ครั้งนั้นแล บุรุษนั้นกลัวอสรพิษทั้ง ๔ จำพวก และกลัวเพชรฆาตผู้เป็นข้าศึกทั้ง ๕ คนนั้น จึงหนีไปในที่อื่น ชนทั้งหลายฟังกล่าววาทะเขาอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านมีเพชรฆาตคนที่ ๖ ซึ่งเที่ยวไปในอากาศ เจ็ดดาบติดตามมาข้างหลังท่าน พบท่านในที่ใดก็จะตัดศีรษะของท่านเสียในที่นั้น กิจใดที่ท่านควรทำ ก็จงทำกิจนั้นเสีย ฯ

ทรงเตือนอยู่ตลอดเวลา กิจใดที่ท่านควรทำ ก็จงทำกิจนั้นเสีย

สำหรับเพชรฆาตคนที่ ๖ ได้แก่ นันทิราคะ ความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ซึ่งเป็นศัตรูที่ปรากฏเหมือนมิตร เพราะให้แต่ความยินดีพอใจเกิดขึ้น

ไม่ว่าอะไรจะปรากฏ ไม่ให้หน่าย ไม่ให้ทิ้ง ไม่ให้เห็นโทษ แต่ให้ผลิตผลิตไว้ ให้ยินดีไว้ ให้พอใจไว้ แม้ว่าสภาพธรรมนั้นจะไม่เที่ยงเลย การเห็นไม่เที่ยง การได้ยินไม่เที่ยง สิ่งที่ปรากฏทางตาไม่เที่ยง รูปไม่เที่ยง เสียงไม่เที่ยง กลิ่นไม่เที่ยง รสไม่เที่ยง โผฏฐัพพะไม่เที่ยง แม้รู้ว่าไม่เที่ยง แต่นั่นทิวากะก็ยังไม่ให้ลงผลิตผลิตยินดี นี่เป็นเพศฆมาตคนที่ ๖ เจ็ดดาบติดตามมาข้างหลังท่าน เพราะคอยที่จะให้เกิดทุกข์ขึ้น แต่ในขณะที่กำลังพอใจนั้นจะไม่เห็นว่า เป็นเหตุที่จะให้เกิดทุกข์ได้

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ครั้งนั้น บุรุษนั้นกลัวอสรพิษทั้ง ๔ จำพวกซึ่งมีฤทธิ์เดชแรงกล้า กลัวเพศฆมาตผู้เป็นข้าศึกทั้ง ๕ และกลัวเพศฆมาตคนที่ ๖ ซึ่งเที่ยวไปในอากาศเจ็ดดาบอยู่ จึงหนีไปในที่อื่น เขาพบบ้านร้างเข้า จึงเข้าไปสู่เรือนร้างว่างเปล่าหลังหนึ่ง ลูบลำภาชนะว่างเปล่าชนิดหนึ่ง ชนทั้งหลายฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ดูกร ท่าน มีใจทั้งหลายคอยฆ่าชาวบ้าน เข้ามาสู่บ้านร้างนี้เสมอ กิจใดที่ท่านควรทำ ก็จงทำ กิจนั้นเสีย ฯ

เมื่อกลัวอสรพิษ ๔ จำพวก กลัวข้าศึกทั้ง ๕ คน และกลัวเพศฆมาตคนที่ ๖ ก็หนีไปสู่เรือนร้างว่างเปล่าหลังหนึ่ง ลูบลำภาชนะว่างเปล่าชนิดหนึ่ง ซึ่งชนทั้งหลายก็ได้มากล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ดูกร ท่าน มีใจทั้งหลายคอยฆ่าชาวบ้าน เข้ามาสู่บ้านร้างนี้เสมอ สำหรับเรือนร้างว่างเปล่าหลังหนึ่ง ได้แก่ อายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

เวลาที่ไม่มีการเห็น ไม่มีการได้ยิน ไม่มีการได้กลิ่น ไม่มีการลิ้มรส ไม่มีการรู้ สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่มีการคิดนึก ก็ดูคล้าย ๆ กับเป็นเรือนร้างว่างเปล่า ไม่มีอะไรปรากฏเลย แต่ว่าบุรุษนั้น เข้าไปในเรือนร้างว่างเปล่าหลังหนึ่ง ลูบลำภาชนะว่างเปล่าชนิดหนึ่ง มีอารมณ์ที่ปรากฏอยู่เสมอ แต่อารมณ์นั้นก็ไม่ใช่ว่าเที่ยงถาวร ที่เป็นประโยชน์สุขอันแท้จริง และก็ยังมิใช่ใจทั้งหลายคอยฆ่าชาวบ้านเข้ามาสู่บ้านร้างนี้เสมอ

สำหรับคำอุปมาที่พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาว่า จิตรทั้งหลายคอยฆ่าชาวบ้าน เข้ามาสู่บ้านร้างนี้เสมอมนั้น ได้แก่ อายตนะภายนอก ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รัสมารมณฺ์ ซึ่งไม่เที่ยง และเป็นทุกข์ เพราะฉะนั้น ใครติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในรัสมารมณฺ์ ก็เท่ากับติดทุกข์ เพราะไม่ว่าจะมีความ ยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในรัสมารมณฺ์สักเท่าไรก็ตาม ผลที่แท้จริงซึ่งจะได้รับการติดการพอใจนั้น คือ ความทุกข์จากการพลัดพรากจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รัสมารมณฺ์ เพราะรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รัสมารมณฺ์ที่จะไม่พลัดพรากไปนั้น ไม่มี

มีใครบ้างที่ไม่พลัดพรากจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รัสมารมณฺ์ ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วพลัดพรากอยู่ทุกขณะ แต่ถ้ายังไม่ปรากฏการแตกทำลาย การสูญเสีย การพลัดพราก ก็ดูเหมือนว่าจะไม่มีการจาก ไม่มีการพลัดพรากเลย แต่ตามความเป็นจริงแล้วพลัดพรากอยู่ทุกขณะ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ครั้งนั้น บุรุษนั้นกลัวอสรพิษทั้ง ๔ กลัวเพศธมาตทั้ง ๕ กลัวเพศธมาตคนทั้ง ๖ และกลัวจิตรผู้คอยฆ่าชาวบ้าน จึงหนีไปในที่อื่น เขาไปพบห้วงน้ำใหญ่แห่งหนึ่ง ฝั่งข้างนี้น่ารังเกียจ เต็มไปด้วยภัยอันตราย ฝั่งข้างโน้นเป็นที่เกษมปลอดภัย เรือแพ หรือสะพานที่จะข้ามไปฝั่งโน้น ไม่มี ฯ

ครั้งนั้น บุรุษนั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ห้วงน้ำนี้ใหญ่นัก ฝั่งข้างนี้เป็นที่น่า รังเกียจ เต็มไปด้วยภัยอันตราย ฝั่งข้างโน้นเป็นที่เกษมปลอดภัย เรือแพหรือสะพานที่ จะข้ามไปฝั่งโน้นก็ไม่มี ฉะนั้น เราควรจะมีค้ำยัน กิ่งไม้ และใบไม้ ผูกเป็นแพ เกาะแพนั้นพยายามไปด้วยมือและด้วยเท้า ก็พึงถึงฝั่งโน้นได้โดยความสวัสดิ์

ครั้นแล้ว บุรุษนั้นทำตามความคิดของตน ก็ว่ายข้ามฟากถึงฝั่งข้างโน้นแล้ว เป็นพราหมณ์ขึ้นบกไป ฯ

ท่านผู้ฟังเห็นห้วงน้ำใหญ่หรือยัง เวลานี้อยู่ที่ไหน อยู่ในห้วงน้ำหรือเปล่า

อยู่ในห้วงน้ำ คือ ความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในสัมผัส ในโณภูมัพพะ ถ้าทราบโดยังไม่คิดที่จะข้ามฝั่ง ก็ยังคงจมอยู่ หรือติดอยู่ในฝั่งข้างที่เป็นที่น่ารังเกียจ แต่เมื่อไม่เห็นว่่าน่ารังเกียจ อยากจะพ้นไหม ก็ยังไม่อยากที่จะพ้น จนกว่าจะเห็นว่า ฝั่งข้างนี้เป็นที่น่ารังเกียจ เต็มไปด้วยภัยอันตราย ฝั่งข้างโน้นเป็นที่เกษมปลอดภัย เรือ แพ หรือสะพานที่จะข้ามไปฝั่งโน้นก็ไม่มี

จะใช้อย่างอื่นได้ไหม ใช้วิธีอื่น หนทางอื่น พึ่งบุคคลอื่นได้ไหม ไม่ได้เลย ฉะนั้น เราควรจะมีคัมภีร์ กังไม้ และใบไม้ ผูกเป็นแพ เกาะแพนั้น พยายามไปด้วยมือและด้วยเท้า

ขอให้คิดถึงความอดทนที่จะข้ามจากฝั่งข้างนี้ไปฝั่งข้างโน้น จะต้องใช้ความพยายามอย่างมาก ด้วยมือและด้วยเท้า ก็พึงถึงฝั่งโน้นได้ โดยความสวัสดิ์ ครั้นแล้ว บุรุษนั้นทำตามความคิดของตน ก็ว่ายข้ามฟากถึงฝั่งข้างโน้นแล้ว เป็นพราหมณ์ขึ้นบกไป ฯ

๘๔๘

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ข้ออุปมานี้ เราสมมติขึ้นเพื่อให้รู้เนื้อความโดยง่าย ในข้อนั้นมีเนื้อความดังนี้ คำว่า อสรีปที่มีฤทธิ์แรงกล้าทั้ง ๔ จำพวกนั้น เป็นชื่อแห่งมหาภูตรูป ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม คำว่า เพชฌฆาตทั้ง ๕ คนที่เป็นข้าศึกนั้น เป็นชื่อแห่งอุปาทานขันธ์ ๕ คือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ คำว่า เพชฌฆาตคนที่ ๖ ซึ่งเที่ยวไปในอากาศเจือดาบอยู่นั้น เป็นชื่อแห่งนันทิราคะ คำว่า บ้านร้างนั้น เป็นชื่อแห่งอายตนะภายใน ๖ ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้บัณฑิตผู้ฉลาดมีปัญญาใคร่ครวญอายตนะภายใน ๖ นั้น ทางตา ทางหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็จะปรากฏว่า เป็นของว่างเปล่า สุกญ์ทั้งนั้น ฯ

คำว่า โจรผู้ฆ่าชาวบ้านนั้น เป็นชื่อแห่งอายตนะภายนอก ๖ ตาย่อมเดือดร้อนเพราะรูปเป็นที่พอใจและไม่พอใจ

จริงไหม ไม่เห็นว่าเดือดร้อนใช่ไหม แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ตาย่อมเดือดร้อนเพราะรูปเป็นที่พอใจและไม่พอใจ ขณะที่กำลังพอใจในรูป เดือดร้อนสักแค่ไหนด้วยความพอใจนั้น โดยมากมักจะเห็นความเดือดร้อนเพราะเห็นรูปที่ไม่พอใจ เพราะฉะนั้น อย่าลืมนะว่า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ตาย่อมเดือดร้อนเพราะรูปเป็นที่พอใจและไม่พอใจ ธรรมดาในขณะนี้ สติปัฏฐานระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง ไม่ใช่ขณะอื่น อย่างรอบ และอย่าเลือก ทางตาที่กำลังเห็นตรัสไว้ ทรงแสดงไว้ ที่ปัญญาจะต้องรู้ชัดตามความเป็นจริง

หยาบย่อมเดือดร้อนเพราะเสียงเป็นที่พอใจและไม่พอใจ

เคยสบายเพิลิดเพิลินเพราะเสียงที่พอใจมานานแล้ว ต่อไปนี้ให้ทราบว่า ในขณะที่กำลังสบายเพิลิดเพิลินนั้น เตือนตัวเองด้วยความพอใจนั่นเอง ไม่ใช่เตือนคนอื่น แต่เฉพาะได้ยินเสียงที่ไม่พอใจ แม้ขณะที่กำลังได้ยินเสียงที่พอใจก็ต้องทราบว่า เตือนตัวเองแล้วเพราะความพอใจนั้น

จนุกยอมเตือนตัวเองเพราะกลืนเป็นที่พอใจและไม่พอใจ

แทนที่จะรู้ว่าเตือนตัวเองเพราะกลืนที่พอใจ กลับไปแสวงหากลิ่นที่พอใจ ใช้นม มีครบทุกอย่างแล้วไม่พอ ยังจะต้องมีกลิ่นหอม ๆ ด้วย นั่นคือการไม่รู้ว่า เตือนตัวเอง เพราะกลืนที่พอใจ

ล้นยอมเตือนตัวเองเพราะรสเป็นที่พอใจและไม่พอใจ

พระผู้มีพระภาคตรัส ทรงแสดงไว้เพื่อที่จะให้ระลึกถึงความทุกข์ ความ เตือนตัวเองเพราะรสเป็นที่พอใจและไม่พอใจ

กายยอมเตือนตัวเองเพราะโณฐัพพะเป็นที่พอใจและไม่พอใจ

ถ้าขณะใดที่สติไม่เกิด จะเป็นอย่างนี้ไหม เวลาที่สติระลึกถึงลักษณะของสภาพ ธรรมที่ปรากฏพร้อมด้วยปัญญาที่กำลังศึกษา น้อมไปที่จะรู้ชัดในลักษณะของสภาพ ธรรมนั้นว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ขณะนั้นจึงจะรู้ว่าสงบ เพราะไม่ได้ เตือนตัวเองด้วยความพอใจในสิ่งที่กำลังปรากฏ ขณะที่กำลังเห็นรูป หรือว่าได้ยินเสียง ได้กลิ่น ลิ้มรส กระทบโณฐัพพะ ที่จะเห็นว่าเตือนตัวเองได้ ก็ต่อเมื่อขณะใดที่สติเกิด ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมนั้น ซึ่งไม่ใช่เรา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

คำว่า ห้วงน้ำใหญ่นั้น เป็นชื่อแห่งโอชะทั้ง ๔ คือ กาโมชะ ภโวชะ ทิฏฐิโชนะ อวิชโชนะ

กาโมชะ คือ ความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณฐัพพะ ภโวชะ คือ ความยินดีพอใจในภพ ในการเกิด ทิฏฐิโชนะ คือ ความยินดีพอใจในความเห็นผิด ซึ่งรวมทั้งในการปฏิบัติผิดด้วย ถ้าไม่มีความยินดีพอใจ จะเห็นผิดว่า

เป็นลูกไม่ได้ หรือว่าจะยังคงปฏิบัติต่อไปไม่ได้ อวิชชโสมะ คือ ห่วงน้ำของอวิชชา การไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น ในโสมะทั้ง ๔ ท่านผู้ฟังพอจะพิจารณาได้ใช่ไหมว่า ท่านอยู่ในห่วงน้ำไหน กามโสมะ ภโวสมะ ทิฏฐิโสมะ อวิชชโสมะ หรือว่าแวดล้อมด้วยโสมะทั้ง ๔ ยากแก่การที่จะเข้าไปสู่อีกฝั่งหนึ่ง ซึ่งเป็นที่เกษมที่ปลอดภัย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

คำว่า ผังช้างนั้นเป็นที่น่าสนใจเต็มไปด้วยภัยอันตรายนั้น เป็นชื่อแห่งร่างกายของตน คำว่า ผังช้างนั้นเป็นที่เกษมปลอดภัยนั้น เป็นชื่อแห่งนิพพาน คำว่า แพนนั้น เป็นชื่อแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ คำว่า พยายามเข้าไปด้วยมือและเท้า เป็นชื่อแห่งวิริยารัมภะ คำว่า ผู้เป็นพราหมณ์ วายข้ามฟากถึงฝั่งโน้นแล้วขึ้นบกไป เป็นชื่อแห่งพระอรหันต์ ฯ

จบ สูตรที่ ๑

ถ. คำว่า ภพ ภโวสมะ มีความหมายอย่างไร

ส. ความยินดีพอใจในการเกิดขึ้น

ถ. เกิดขึ้นในอัตภาพต่าง ๆ

ส. ในชีวิต

ถ. ในภพต่าง ๆ หรืออย่างไร ผมสงสัยว่า เมื่อเกิดเป็นสัตว์นรกจะพอใจหรือในชีวิต หรือในความเป็นอยู่ของเขาได้อย่างไร

ส. มีความพอใจในชีวิตว่าเป็นของเราหรือเปล่า ชีวิตเราจะไปเกิดที่ไหน ก็เป็นชีวิตเรา

ถ. สัตว์นรกที่ได้รับทุกข์ทรมาน ถึงเป็นมีชีวิตของเขา ที่เขารู้สึกว่าเป็นชีวิตของเขา แต่เขาจะทรมานอยู่ตลอดเวลา

ส. อยากจะเป็นสุขไหม เพราะฉะนั้น ก็ยังยินดีในภพ ในการเกิดขึ้น หวังที่จะให้เกิดเป็นสุข ยังหวังอยู่ ยังยินดีอยู่ ไม่ใช่ว่าจะเห็นโทษจริง ๆ และไม่ปรารถนาการ

เกิดอีกเลย ไม่ใช่ปรารภนาที่จะอยู่ในสภาพอย่างนั้น แต่ปรารภนาที่จะเกิดเป็นสุขต่อไป ไม่ใช่ไม่ปรารภนาที่จะไม่เกิดอีก ยังไม่พร้อมที่จะถึงนิพพาน

จะไม่ให้เห็นอีกเลยเอาไหม เวลานี้มีคนที่รัก มีมิตรที่รัก มีสหายที่รัก มีญาติที่รัก มีทรัพย์สมบัติที่รัก มีตัวตนซึ่งเป็นที่รัก จะไม่ให้เห็นญาติที่รักอีกเลย มิตรสหายที่รักอีกเลย วัตถุซึ่งเป็นทีพอใจอีกเลย เดียวนี้ เอาไหม ไม่เห็นอะไรอีกเลย ไม่ได้ยินอะไรอีกเลย ทั้งหมด เอาไหม

ยังไม่เอา ใช่ไหม ขอเห็นคนนั้นก่อน หรือว่าขอไปจัดแจงทรัพย์สมบัติก่อน ต้องให้เห็นว่าเป็นกิเลส ให้เห็นว่าเป็นทุกข์ จึงจะมีความเพียรที่จะข้ามฝั่ง แต่ถ้ายังไม่เห็นว่าเป็นที่น่ารังเกียจ ก็ยังอยู่ในสภาพที่น่ารังเกียจ ไม่รู้ว่าเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ ก็อยู่ต่อไปได้โดยไม่รังเกียจ เวลานี้ไม่รังเกียจการเห็น ไม่รังเกียจที่จะเห็นสิ่งที่น่าพอใจ เพราะฉะนั้น ก็ยังคงอยู่กับสิ่งที่น่ารังเกียจโดยไม่รังเกียจเลย ก็ไม่ถึงนิพพานซึ่งเป็นธรรมที่ตรงกันข้าม

ถ. ที่พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาไว้ว่า การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสสิ่งที่น่าพอนั้น เตือดร้อน แต่พระผู้มีพระภาคก็ไม่ได้ทรงอธิบายไว้ว่า เตือดร้อนอย่างไร ก็ไม่เห็นจะเตือดร้อนเลย ที่เห็นสิ่งที่น่าพอใจ

ส. กำลังพอใจ ไม่เตือดร้อนหรือ

ถ. กำลังพอใจ ไม่เตือดร้อน

ส. ไม่ได้เตือดร้อนเพราะความพอใจเลยหรือ

ถ. ไม่ได้เตือดร้อนเลย

ส. ถ้าสติเกิด ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น จะเห็นใหม่ว่า ขณะที่น่าพอนั้นไม่สงบ เตือดร้อน

ถ. ถ้าสติเกิด ก็ไม่เห็นอีก

ส. สติเกิด ไม่ใช่อยู่เฉย ๆ ปัญญาน้อมศึกษา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏแต่ละลักษณะ ไม่มีคน ไม่มีสัตว์ เป็นสภาพธรรมแต่ละลักษณะจริง ๆ

เช่น ความรู้สึกก็เป็นความรู้สึก ไม่ใช่ความจำ ความสุขก็เป็นลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงเกิดขึ้น และก็เปลี่ยนไป หหมดไป

ถ. เรื่องการเห็น การได้ยิน ขณะที่หลงลืมสติ เห็นแล้วก็รู้ว่า นี่โตะ นี่เก้าอี้ ขณะที่ลืมสติ มีความรู้สึกตัว เห็นแล้วก็รู้ว่า นี่โตะ นี่เก้าอี้ การเห็นทั้ง ๒ นี้ มีอะไรต่างกัน ขณะที่มีการรู้สึกตัว กับขณะที่หลงลืมสติ

ส. สติระลึกอะไร

ถ. ก็ไม่ได้รู้อะไร

ส. ไม่ได้ ถ้าสติเกิด หมายความว่ากำลังระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมลักษณะหนึ่งลักษณะใดทีละลักษณะ ขณะนี้ท่านผู้ฟังกำลังนั่งอยู่ และเห็นสิ่งต่าง ๆ ซึ่งท่านจะทราบได้ว่า ท่านหลงลืมสติ หรือว่ามีสติ

ขณะที่หลงลืมสติ ไม่ได้ระลึกเลยสักชนิดเดียวว่า ขณะที่กำลังเห็นนี้เป็นสภาพรู้ทางตา ที่กำลังเห็นนี้เป็นสภาพรู้ และสิ่งที่ปรากฏที่เคยเห็นว่าเป็นคน เป็นสัตว์ต่าง ๆ แท้ที่จริงแล้วก็ยังเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น หลับตาแล้วไม่ปรากฏ ไม่ต้องไปคิดเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นวัตถุ เป็นชื่อ เพราะสิ่งนี้ปรากฏทางตา ไม่ปรากฏทางอื่น เมื่อหลับตาแล้วก็ไม่มี นี่คือสติที่กำลังระลึก และน้อมไปที่จะรู้

ถ. เมื่อสติเกิดแล้ว จะน้อมหรือไม่น้อม ได้ยินหรือเห็นก็รู้เรื่อง และรู้ความหมาย

ส. สติปัฏฐานจะต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมทีละอย่าง ที่สำคัญคือทีละอย่าง เพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่ใช้ทีละอย่าง ก็ยังไม่ใช้สติปัฏฐาน

ถ. ใช่

ส. ถ้ารู้ลักษณะของเสียง ในขณะที่นั้นไม่ใช่กำลังระลึกถึงลักษณะที่ได้ยินคือสภาพที่กำลังรู้เสียง นี่เป็นสิ่งที่ปัญญาจะต้องรู้ชัดในลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม ปัญญาเจริญตรงนี้ คือ การที่รู้ว่ารูปธรรมไม่ใช่นามธรรม

ถ. ไม่ใช่สติปัฏฐาน แต่ความต่างกันของกิจมียอยู่

ส. เพราะฉะนั้น ความต่างกันอีก คือ ขณะที่เป็นสติปัฏฐาน ปัญญาต้องละเอียด และต้องรู้ตามความเป็นจริง ถ้าไม่ใช่สติปัฏฐาน ก็รู้ว่าไม่ใช่สติปัฏฐาน ถ้าเป็นสติปัฏฐาน ก็รู้ว่าเป็นสติปัฏฐาน

ถ. ขณะมีสติเกิดขึ้น และจะพิจารณาสภาพธรรมตามความเป็นจริง จะยุ่งยากต่อผู้ที่ปฏิบัติใหม่ ๆ ที่ยังไม่ประจักษ์ว่า นี่เป็นนาม หรือเป็นรูป เพราะฉะนั้น ขณะที่สติเกิดขึ้นครั้งใดจะพิจารณาตราบนี้ เป็นความยุ่งยาก เกิดความลำบากเหลือเกิน ตอนที่สติเกิด สติไม่เกิดก็แล้วกันไป แต่เมื่อสติเกิดแล้ว ขณะที่ฟังก็รู้เลยว่าสติเกิดขึ้นนี้ จะต้องรู้สภาพธรรมทางใดทางหนึ่ง จะต้องรู้ว่านี่เป็นรูป หรือเป็นนาม แต่ขณะที่สติเกิดขึ้น จิตน้อมไปรู้ เมื่อน้อมไปรู้แล้วไม่ประจักษ์ ก็ต้องเดากันไป เป็นอย่างนี้ทุกที

ส. ถ้าจะให้ใจเร็ว หรือว่ารู้ชัดทันที เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ แต่ให้รู้ว่า ขณะใดที่ไม่รู้ขณะนั้นเป็นความจริงที่จะค่อย ๆ รู้ขึ้น อย่าลืม เมื่อมีสติแล้ว ผลก็คือจะค่อย ๆ รู้ขึ้น แต่ที่จะค่อย ๆ รู้ขึ้นนี้ ช้าเร็วอย่างไรแล้วแต่การสะสมอบรมมาด้วย แต่ว่าเมื่อสติเกิดแล้ว เป็นหนทางที่จะทำให้ปัญญารู้ได้

ผู้ฟัง สติเกิดขึ้นระลึกรู้ ระลึกแล้วไม่รู้ ก็ต้องไปตั้งต้นพิจารณาภาวะของนาม รูปนั้นใหม่ ถ้าไม่รู้ ก็ต้องรู้อย่างนี้ จนกระทั่งรู้ชัด รู้ความเป็นอนัตตา

ส. ทุกคนรู้ตัวเองตามความเป็นจริง รู้สติ รู้ปัญญาของตัวเองว่าตนเอง และรู้ว่า ขณะใดที่ปัญญาเริ่มจะพิจารณาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ต้องมีการเริ่มต้น ไม่ใช่ว่าทันทีก็เป็นปัญญาที่คมกล้า แต่ปัญญาจะเจริญได้ก็ต้องมีการเริ่มต้น หรือมีการตั้งต้นที่จะศึกษา สังเกต พิจารณา และค่อย ๆ รู้จริง ๆ

ทำไมจึงกล่าวว่า ค่อย ๆ รู้ จะรู้มากทันทีไม่ได้หรือ ไม่ได้ เพราะอะไร เพราะนามธรรมและรูปธรรมเกิดดับรวดเร็วเหลือเกิน ถ้านามธรรมและรูปธรรมเกิดดับช้า ๆ หรือช้ามาก ก็ยังมีโอกาส มีเวลาพอที่จะศึกษาลักษณะของนามนั้นได้นาน แต่เพราะไม่ว่าจะเป็นเสียง ก็ดับไปอย่างรวดเร็ว ได้ยินก็ดับไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่กำลังฟังนี้ ดูเสมือนว่ามีความเข้าใจทันทีพร้อมกับที่ได้ยิน แต่ว่าเวลาที่เป็นปัญญาที่รู้ชัดตามความเป็นจริง ได้ยินเป็นสภาพรู้ไม่ใช่เสียง เสียงไม่ใช่ขณะที่กำลังรู้คำ หรือรู้เรื่อง และ

ได้ยินไม่ใช่สภาพที่กำลังรู้ค่าและรู้เรื่อง เพราะฉะนั้น สติเกิดระลึกที่ละลักษณะ เสียงปรากฏ แต่บางคนก็สงสัยว่า นี่ได้ยินหรือเสียง ใช่ไหม เพราะในขณะนั้นได้ยินก็ต้องมี จะมีแต่เสียงปรากฏโดยไม่มีได้ยินไม่ได้ เพราะฉะนั้น เวลาที่เสียงปรากฏครั้งหนึ่ง ๆ โดยการฟังทราบว่า เสียงเป็นรูปธรรมปรากฏทางหู ได้ยินเป็นสภาพรู้เสียงที่กำลังปรากฏ โดยการศึกษาไม่มีข้อสงสัยเลย แต่ว่าเวลาเสียงปรากฏ ได้ยินหรือเสียง จะมีการสงสัย

แต่ว่าก่อนนี้ไม่เคยที่จะระลึก ที่จะศึกษา หรือสังเกต หรือสำเนียง พิจารณา ลักษณะของเสียง ซึ่งต่างกับสภาพที่ได้ยิน แต่โดยอาศัยการฟังว่า ปัญญาจะต้องรู้ชัดตามความเป็นจริง ที่ว่ารู้ชัดตามความเป็นจริง จะต้องอบรมจนกระทั่งถึงขั้นที่สภาพของรูปธรรมปรากฏโดยความเป็นรูปธรรม สภาพของนามธรรมปรากฏโดยความเป็นนามธรรม ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ขณะนี้ถ้าจะบอกว่า นามธรรมและรูปธรรมปรากฏโดยสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ยังไม่ใช่ความจริง เพราะสติดังนี้ยังไม่ได้ระลึกมากพอที่ปัญญาจะศึกษาและรู้ชัดจนกระทั่งปัจจัยปรุงแต่งให้ปัญญาเกิดขึ้นประจักษ์แจ้งลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน แม้ว่านามธรรมและรูปธรรมจะไม่ใช่ตัวตน แต่อวิชชา ความไม่รู้ และความเห็นผิดซึ่งไม่ได้เคยเจริญสติปัญญา อบรมเจริญปัญญาเพียงพอ ก็จะต้องทำให้เกิดความสงสัย เกิดความไม่แน่ใจ และไม่รู้ชัดว่าขณะนี้ เป็นเสียง หรือว่าเป็นได้ยิน

สติจะต้องระลึกตรงลักษณะจริง ๆ ขณะที่ระลึกที่สิ่งที่ปรากฏ สภาพจริง ๆ ที่ปรากฏ ขณะนั้นเป็นลักษณะของเสียง ซึ่งไม่ใช่สภาพที่กำลังรู้เสียงที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ปัญญาจะต้องอบรมเจริญพร้อมสติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ละอย่างจนกว่าจะเป็นปัญญาที่รู้ชัด ไม่ว่าจะทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ซึ่งเกิดดับสืบต่อกันอย่างรวดเร็ว ความเกิดดับสืบต่อกันอย่างรวดเร็ว ก็ยังเป็นปกติ แต่ปัญญาเพิ่มความรู้ขึ้น

ถ. ทำอย่างไรจึงจะให้สติระลึกเสมอ ให้ระลึกได้เสมอ

ส. ไม่มีตัวตนที่จะให้สติระลึกได้เสมอ เพราะสติและปัญญาเป็นสังขารขันธ์ เป็นขันธ์ซึ่งเกิดขึ้นเพราะการปรุงแต่ง การฟังในวันนี้ไม่หายไปไหน ไม่สูญหายไป เก็บสะสมสืบต่อในจิตแต่ละขณะต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเป็นปัจจัยปรุงแต่งให้ สติปัญญาเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏโดยไม่ได้คาดฝัน นั่นคือลักษณะ ของอนัตตา

ถ้าใครเตรียม คอย หวัง รอ ที่จะให้สติปัญญาเกิด ขณะนั้นไม่ใช่เหตุที่จะเป็น ปัจจัยให้สติปัญญาเกิด เพราะปัจจัยจริง ๆ คือ การฟังแล้วฟังอีก จนกระทั่งเป็น สัญญา ความจำที่มั่นคง ทำให้ระลึกได้ในขณะที่เห็น ในขณะที่ได้ยิน ตามปกติ และ จะรู้ได้ว่า ไม่ได้อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา แต่เพราะอาศัยการฟังเป็นปัจจัย เป็น สังขารขันธ์ที่ปรุงแต่งให้เกิดสติปัญญารุ่งขึ้น

อย่าลืม ขันธ์ ๕ ได้แก่ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ไม่มีใครสงสัยในชื่อขันธ์ ๕ แต่ต้องเข้าใจในอรรถ ลักษณะที่แท้จริงของ ขันธ์ทั้ง ๕ ด้วยว่า รูปขันธ์ ได้แก่ รูป สภาพธรรมซึ่งไม่ใช่สภาพรู้ ทุกอย่าง ทุกลักษณะเป็นรูป รูปจำอะไรไม่ได้ รูปเป็นสุข รูปเป็นทุกข์ไม่ได้ ลักษณะของรูปแต่ ละอย่างเป็นรูปขันธ์

เวทนาขันธ์ เป็นเพียงความรู้สึกซึ่งเกิดทุกขณะจิต เป็นสุข หรือเป็นทุกข์ ในขณะที่กำลังรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ปรากฏทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ

สัญญาเจตสิก เป็นสภาพที่จำเกิดกับจิตทุกขณะ

แต่ว่าลักษณะของศรัทธา หิริ โอตตัปปะ สติ ปัญญา โลกะ โทสะ โมหะ ต่าง ๆ เหล่านั้น เป็นสังขารขันธ์ สะสมปรุงแต่งให้เกิดในลักษณะอาการของโลภะ นานาประการ โทสะต่าง ๆ หลาย ๆ ขึ้น รวมทั้งสติและปัญญาที่จะคมกล้าขึ้น ก็เป็นสังขารขันธ์ ซึ่งต้องเกิดเพราะปัจจัยปรุงแต่ง ไม่ใช่เพราะอำนาจความปรารถนา หรือความต้องการ

๘๔๙

ถ. อย่างนี้การสะสมการฟังให้เกิดสติปัฏฐาน ให้เกิดปัญญา ก็เช่นเดียวกับการที่เราสะสมโลภะ หรือโทสะ ซึ่งพอมีเหตุปัจจัยก็เกิด อย่างนั้นใช่ไหม

ส. ใช่

ถ. ลักษณะที่หลักเร้นอยู่ผู้เดียว มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว คืออย่างไร

ส. ถ้าเด็ดเดี่ยว สติก็จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏอยู่ตอนนี้ นั่นคือ เด็ดเดี่ยว

ถ. คล้าย ๆ จะแย้งกัน ที่ว่าเป็นธรรมชาติ เป็นธรรมดา เกิดขึ้นเอง แต่นี้คล้าย ๆ กับว่า ทำขึ้นต่างหากอีกทีหนึ่งอย่างนั้น

ส. เวลาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมจบลง ภิกษุทั้งหลายมีจิตหลุดพ้น ไม่ถือมั่นบรรลุดุคฺคธรรมเป็นพระอรหันต์ ในขณะที่กำลังฟังธรรม ขณะนั้นมีใจเด็ดเดี่ยว และเป็นผู้หลักเร้นหรือเปล่า

ถ. หลักเร้น แปลว่าอะไร

ส. ขณะนั้นที่สติเกิด อยู่คนเดียว และไม่ใช้คนด้วย เป็นแต่เพียงสภาพนามธรรมที่กำลังรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา หรือนามธรรมซึ่งเกิดขึ้นรู้สิ่งที่ปรากฏทางหู หรือเป็นนามธรรมที่เกิดขึ้นคิดนึกต่าง ๆ ไม่มีคน ไม่มีสัตว์ ขณะนั้นหลักเร้นใหม่ ยิ่งกว่าอยู่คนเดียว เพราะไม่มีแม้แต่สัตว์ บุคคล

ถ. ข้อนี้เข้าใจ แต่ที่ว่าเด็ดเดี่ยว

ส. คือ ระลึกทันที ถ้าสติปัฏฐานของใครเวลานี้จะเกิดขึ้น เป็นผู้ที่เด็ดเดี่ยวจริง ๆ

ถ. การสะสม เกิดขึ้นเอง แต่นี้คล้าย ๆ กับทำให้เกิดขึ้น

ส. ถ้าฟังด้วยความเป็นตัวตน พระไตรปิฎกทั้งหมดเป็นตัวตน แต่ถ้ารู้ว่าสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ไม่ว่าจะศึกษาพระวินยปิฎก พระสุตตันตปิฎก หรือ

พระอภิธรรมปิฎก ก็เข้าใจในอรรถว่า หมายความว่าถึงสภาพที่เป็นอนัตตา เจริญสติ พังดูด้วยความเป็นตัวตนก็เหมือนกับว่า ต้องเป็นตัวท่านหรือบุคคลนั้นบุคคลนี้ที่จะ กระทำการเจริญสติ แต่ถ้าฟังโดยเข้าใจในความหมายของอนัตตา สติเจริญ เกิดขึ้น เพราะอาศัยเหตุปัจจัย

มีข้อความไหนในพระไตรปิฎกซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า การรู้แจ้งอริยสัจ- ธรรมไม่ต้องอาศัยการฟัง มีไหม ถ้าเห็นพระผู้มีพระภาค แต่ไม่ฟังพระธรรม จะเป็น พระอริยเจ้าได้ไหม

ถ. อย่างเราปฏิบัติ มีใจเด็ดเดี่ยว และก็ปฏิบัติ อย่างนี้จะได้หรือเปล่า

ส. เรามีใจเด็ดเดี่ยว เราจะทำ ไม่ใช่การเจริญมรรคมีองค์ ๘

ถ. ลำบากจริง ๆ

ส. ลำบากมาก ที่จะต้องค่อย ๆ ถอน ค่อย ๆ ละความเป็นตัวตนออกจาก มรรคมีองค์ ๘ ออกจากสติ ออกจากปัญญา ออกจากมรรคองค์อื่น ๆ

ถ. ดูเหมือนความเพียรมีแต่พระอริยะะ ปุถุชนไม่มีสิทธิหรือ ฟัง ๆ แล้ว ดูเหมือนจะเป็นอย่างนั้น

ส. ก่อนเป็นพระอริยะะ ท่านผู้นั้นเป็นใคร

ถ. มีใจเด็ดเดี่ยว มีความเพียร เจริญสติปัฏฐาน ผมถามอาจารย์ว่า ยุคนี ีปัจจุบันนี้ ผู้ที่ปฏิบัติอย่างนี้จะเป็นอย่างไ

ส. ก็ต้องเข้าใจในอรรถ คือ สติระลึกเดี๋ยวนี้ นั่นคือเด็ดเดี่ยว

ถ. ผู้ที่จะเป็นอริยะะ เขาก็เหมือนกับเรา ถ้าไม่มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่มีความเพียร จะเป็นได้อย่างไร

ส. เด็ดเดี่ยว คือ ในลักษณะที่ว่า สติระลึกเนื่อง ๆ บ่อย ๆ ทันทีเดี๋ยวนี้ ขณะที่กำลังพูดนี้ คือ เด็ดเดี่ยว ไม่หวังความสงบ ไม่รอสถานที่หรือเวลา หรือไม่ต้อง คอยนานนั้น รูปนี้ นั่นคือเด็ดเดี่ยวที่จะรู้ลักษณะของเวทนาความรู้สึกเดี๋ยวนี้ ลักษณะ ของจิตเดี๋ยวนี้ ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเดี๋ยวนี้ นั่นคือเด็ดเดี่ยว แต่ ถ้าสติไม่เกิด ก็ไม่เด็ดเดี่ยว

ถ. อย่างที่คุณเมื่อครู่นี้บอกว่า สติเกิด แต่พิจารณาแล้วยังเป็นตัวตน ระลึกแล้วยังเป็นตัวตน จะเรียกว่ามีสติไหม

ส. จะเอาตัวตนออกไปหมดได้ทันทีไหม

ถ. ไม่ได้ทันที แต่ถ้าเราระลึกบ่อย ๆ เนือง ๆ จะเป็นผู้มีใจเด็ดเดี่ยว มีความเพียรไหม

ส. ถ้าสติไม่เกิด ปัญญาจะรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏได้ไหม

ถ. ไม่ได้

ส. เพราะฉะนั้น ช่วงขณะที่สติเกิด เป็นขณะที่ปัญญาจะเจริญ แต่ว่าจะเจริญมากหรือน้อย เป็นเรื่องของการอบรม

ถ. ขณะที่ระลึกแล้วไม่รู้ จะเป็นปัจจัยให้ปัญญาเจริญไหม

ส. ก็ระลึกต่อไปอีก ฟังต่อไปอีก ระลึกต่อไปอีก จนกว่าปัญญาจะเกิดขึ้น ต้องอดทนมาก

ถ. ยากที่สุดในโลก

ส. เป็นพระอริยเจ้าไม่ง่าย เป็นอย่างอื่นง่าย แต่เป็นพระอริยเจ้าไม่ง่าย

ตามที่ท่านผู้ฟังได้ฟังเรื่องของมรณานุสสติแล้ว ย่อมจะเห็นได้ว่า ประโยชน์สูงสุดของการระลึกถึงความตาย คือ เพื่อให้ไม่ประมาท ซึ่งความหมายของคำว่า ไม่ประมาทในที่นี้ ก็หมายถึงขณะนี้ ถ้าประมาท คือ สติไม่เกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ

ขณะนี้ที่กำลังเห็น เป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และสิ่งที่ปรากฏก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนด้วย เมื่อไหร่สติจะเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา

ยังไม่ชำนาญพอที่จะเห็นว่า ไม่ใช่คนที่กำลังนั่งอยู่ในห้องนี้ แต่ถึงกระนั้นสติก็เริ่มที่จะเกิดระลึกได้ ค่อย ๆ น้อมไปที่จะรู้ว่า ในขณะนี้สิ่งที่กำลังปรากฏจริง ๆ เป็นเพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่งปรากฏทางตาเท่านั้น ไม่มีตัวตน และไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่จะทำวิปัสสนา แต่เป็นเจตสิก ๘ ประเภท ซึ่งโดยปกติแล้วคือมรรค ๕ องค์

หรือเจตสิก ๕ ประเภท ทำกิจในขณะที่เกิดขึ้น เช่น ในขณะที่ที่ฟัง กำลังเห็น เป็นสภาพรู้ อากาโรรู้ ธาตุรู้ ซึ่งกำลังรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ต่างขณะกับที่กำลังได้ยิน ซึ่งเวลาที่หลงลืมสติ จะไม่ระลึกอย่างนี้เลย แต่เวลาที่สติเกิด ไม่หลงลืม ในขณะที่กำลังเห็นนี้เอง เริ่มที่จะระลึกได้ รู้ว่าเป็นเพียงสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ที่กำลังเห็น

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ตัวตนที่จะทำวิปัสสนา แต่มรรค ได้แก่ สติเจตสิก วิตกเจตสิกที่จรดในอารมณ์ที่กำลังปรากฏ และสัมมาวายามะ คือ ความเพียรชอบ ในขณะที่กำลังเห็น เพียรโน้มไปที่จะรู้ว่า ขณะนี้เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอากาโรรู้ เจตสิกเหล่านี้ซึ่งเป็นมรรค กระทำกิจปฏิบัติธรรม เจริญขึ้น อบรมขึ้น จนกว่าจะชำนาญ ซึ่งไม่ใช่ตัวตนที่ชำนาญ แต่เป็นสติที่ชำนาญขึ้น ระลึกและไม่หลงลืมบ่อยขึ้น ขณะใดที่สติระลึกทางตา ยังไม่ชำนาญ ในครั้งต่อไปสติก็จะระลึกทางตาจนกว่าสติจะปฏิบัติธรรม คือ ปฏิบัติกิจของสติและชำนาญขึ้น ว่องไวขึ้น เป็นพละ เป็นกำลัง สามารถที่จะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมสืบต่อกันได้ ไม่ว่าจะเป็นทางตาที่เห็น และเป็นทางใจที่คิดนึกถึงสิ่งที่ปรากฏทางตา หรือว่าจะเป็นทางหูที่กำลังได้ยิน และเป็นทางใจที่กำลังคิดนึกถึงความหมายของคำที่กำลังได้ยิน

สติจะเจริญขึ้น โดยการที่เกิดบ่อยขึ้น กระทำกิจของสติชำนาญขึ้น จนกระทั่งเป็นพละ เป็นการเจริญอบรมของมรรคมองค์ ๘ ไม่ใช่เป็นตัวตน หรือว่าเป็นบุคคลใดที่มีความสามารถที่จะทำวิปัสสนา ถ้ามรรคมองค์ ๘ เหล่านี้ไม่เกิดขึ้นกระทำกิจ ขณะนั้นก็จะไม่มีการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น ความหมายของความไม่ประมาท คือ ขณะใดที่สติเกิด และระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางหนึ่งทางใด นั่นคือไม่ประมาท ซึ่งประโยชน์สูงสุดของมรรณานุสติ คือ เพื่อไม่ให้ประมาท โดยระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เป็นการอบรมเจริญสติปัญญา ไม่ใช่เป็นการไม่ประมาทอย่างอื่น แต่ไม่ประมาทโดยสติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ

โดยความหมายที่เป็นประโยชน์สูงสุด ท่านผู้ฟังจะทราบได้ว่า ท่านเป็นผู้ประมาทหรือไม่ประมาท และเข้าใจความหมายของประมาทด้วยว่า ขณะใดที่หลงลืมสติ ขณะนั้นประมาท ขณะใดที่สติเกิด ขณะนั้นไม่ประมาท

เพราะฉะนั้น การที่จะระลึกถึงความตาย ก็เพื่อที่จะให้เห็นว่า ความตายย่อมจะเกิดขึ้นได้ในวันหนึ่งวันใด ขณะหนึ่งขณะใด ช้าหรือเร็ว ชาติหน้าอาจจะเป็นขณะต่อไป หรือวันต่อไป หรือสัปดาห์ต่อไป เดือนต่อไป ปีต่อไปก็ได้ ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ได้ เพราะไม่มีเครื่องหมายให้รู้เลยว่า ชาติหน้าของใครจะเป็นเมื่อไร

ถ้าพูดถึงชาติหน้า คือ หลังจากที่ดีและจะมีการปฏิสนธิ ถ้าชาติหน้าจะเป็นระยะที่ใกล้ที่สุด สั้นที่สุด ก็คือในขณะนี้ ประโยชน์คือทำให้เป็นผู้ที่ไม่ประมาท โดยเมื่อระลึกถึงความตาย ก็เกิดสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะทำให้เป็นผู้ที่เจริญกุศลทุกประการ เพราะเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ไม่มีใครสามารถที่จะบังคับสภาพธรรมที่เป็นกุศลให้เกิดขึ้นติดต่อกันได้ เพราะมีเหตุปัจจัยที่จะทำให้อกุศลจิตเกิดขึ้นขณะใดขณะนั้นก็ย่อมเป็นอกุศลธรรม คือ เป็นโลภะบ้าง เป็นโทสะบ้าง เป็นโมหะบ้าง และวันหนึ่ง ๆ ก็มีมากเหลือเกิน แม้แต่ในขณะที่กระทำการกุศล ก็ไม่ได้หมายความว่า ตลอดเวลาเหล่านั้นอกุศลจิตจะไม่เกิดขึ้นเลย ซึ่งผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานจะทราบได้ถึงขณะที่ต่างกันของอกุศลจิตและกุศลจิต เพราะปัญญาเป็นสภาพธรรมที่รู้ชัดตามความเป็นจริง ในขณะที่สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ขณะที่ให้ท่าน สติเกิด สามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ปัญญาเป็นสภาพธรรมที่รู้ตามความเป็นจริงว่า อกุศลเป็นอกุศล ความยินดีพอใจในวัตถุทานที่ประณีต ถ้าเกิดขึ้นเป็นอกุศล และสติเกิดขึ้น จะรู้ว่าขณะนั้นไม่ใช่กุศล เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า อกุศลจิตย่อมมีปัจจัยที่จะเกิดขึ้นบ่อย ๆ เนือง ๆ แม้ในขณะที่กระทำการกุศล อกุศลจิตก็ย่อมเกิดได้ และการอบรมเจริญสติปัฏฐานต้องไม่ลืมว่า จะต้องระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏที่มีจริง ทางตา ทางหู ทางจมูก

ทางล้น ทางกาย ทางใจ ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงพร่ำสอนที่จะให้เป็นผู้ที่มียกติเจริญสติปัฏฐาน ระลึกรู้ลักษณะของกาย ของเวทนา ของจิต ของธรรม และก็ทรงแสดงพระธรรมวินัยอย่างมากในเรื่องที่จะให้เป็นผู้ที่ไม่ประมาทโดยการอบรมเจริญสติปัฏฐาน สำหรับบรรพชิต พระผู้มีพระภาคยังทรงพร่ำสอนให้เป็นผู้ที่เห็นโทษของอกุศลแม้เพียงเล็กน้อย และทรงแสดงธรรมโดยนัยต่าง ๆ เพื่อที่จะให้เป็นผู้ที่ไม่ประมาทในการที่จะให้สติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น ชีวิตของคฤหัสถ์กับบรรพชิตก็ต่างกัน โดยเจตนาที่ต้องการจะอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมในเพศที่ต่างกัน ดังนั้นการอบรมขัดเกลาและการแสดงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงสำหรับบรรพชิต ก็ย่อมเป็นธรรมที่ละเอียดกว่าของฆราวาส ซึ่งใน **สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค ทารุขันธสูตรที่ ๑** มีข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมกับพระภิกษุ

ข้อความมีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำคงคาแห่งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่อนไม้ใหญ่ท่อนหนึ่ง อันกระแสน้ำพัดลอยมาริมฝั่งแม่น้ำคงคา แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ท่อนทั้งหลายเห็นหรือไม่ ท่อนไม้ใหญ่โน้น อันกระแสน้ำพัดลอยมาในแม่น้ำคงคา

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

เห็น พระเจ้าข้า ฯ

เป็นชีวิตปกติประจำวันจริง ๆ เรื่องของการฟังธรรม เรื่องของการที่จะเข้าใจสภาพธรรมที่กำลังเป็นจริง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ท่อนผู้ฟังก็คงจะอยู่ริมแม่น้ำหลายครั้ง และคงจะเห็นท่อนไม้ใหญ่ที่กระแสน้ำพัดลอยมา แต่เมื่อไม่ได้ฟังธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงในขณะนั้น ก็ย่อมจะไม่ตรึกไปในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่ไม่ว่าชีวิตประจำวันจะเป็นอย่างไร ขณะไหน พระผู้มี-

พระภาคก็ทรงชี้แจง แสดงธรรมให้ภิกษุสามเณรที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นตามปกติ

ข้อความต่อไป ท่านจะเห็นได้ว่า เป็นเรื่องปกติธรรมดาจริง ๆ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าท่อนไม้จะไม่เข้ามาใกล้ฝั่งนี้หรือฝั่งโน้น จักไม่จมเสียในท่ามกลาง จักไม่เกยบก ไม่ถูกมนุษย์หรืออมมนุษย์จับเอาไว้ ไม่ถูกน้ำวน ๆ ไว้ จักไม่เนาในภายใน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังกล่าวมานี้แล ท่อนไม้นั้นจักลอยไหลเลื่อนไปสู่สมุทรได้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่ากระแสน้ำแห่งแม่น้ำคงคา ลุ่มลาดไหลไปสู่สมุทร ฉะนั้น ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าท่านทั้งหลายจะไม่แวะเข้าฝั่งข้างนี้หรือฝั่งข้างโน้น ไม่จมลงในท่ามกลาง ไม่เกยบก ไม่ถูกมนุษย์หรืออมมนุษย์จับไว้ ไม่ถูกเกลียวน้ำวน ๆ ไว้ จักไม่เป็นผู้เสียในภายในไซ้ ด้วยประการดังกล่าวมานี้ ท่านทั้งหลายจักโน้มโน้มเอียงเทไปสู่निพพาน ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่าสัมมาทิฏฐิ ย่อมโน้มโน้มเอียงเทไปสู่นิพพาน ก็ฉนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งการอบรมเจริญสติปัฏฐานก็เป็นธรรมดา ตามธรรม หรือตามธรรมชาติของสภาพธรรมที่เกิดขึ้น ถ้าสติเกิดขึ้นในขณะนี้ ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ มีการจรดในลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นรูปธรรมตรงลักษณะของรูปธรรม หรือมีการโน้มระลึกถึงลักษณะของนามธรรมที่กำลังเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ตรงลักษณะที่เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ปัญญาจะไม่เจริญขึ้น ย่อมเป็นไปไม่ได้ และที่จะไม่น้อม ไม่เทไปสู่พระนิพพาน ก็ย่อมเป็นไปไม่ได้ แต่จะต้องค่อย ๆ เป็นไปที่ละเล็กทีละน้อย แล้วแต่สติจะเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในวันหนึ่ง ๆ ในเดือนหนึ่ง ๆ หรือว่าในปีหนึ่ง ๆ ในภพหนึ่ง ในชาติหนึ่ง มากน้อยเท่าไร ก็เป็นเหตุที่จะทำให้อุปปัญญาศึกษา พิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏจริง ๆ และก็เพิ่มขึ้นจริง ๆ จนกระทั่งวันหนึ่ง ปัญญาย่อมคมกล้าสามารถที่จะโน้มไปสู่ลักษณะของนิพพานได้

ข้อความต่อไป

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผังนี้ได้แก่อะไร ผังโน้นได้แก่อะไร การจมลงใน
ท่ามกลางได้แก่อะไร การเกยบนบกได้แก่อะไร มนุษย์ผู้จับคืออะไร อมนุษย์ผู้จับคือ
อะไร เกลียวน้ำวน ๆ ไว้คืออะไร ความเป็นของเน่าในภายในคืออะไร

อย่าลืมนะ การฟังพระธรรมเพื่อให้เข้าใจจริง ๆ ถ้าจะฟังเฉิน ๆ จะไม่เข้าใจเลย
ว่าที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ถ้าท่อนไม้จะไม่เข้ามาใกล้ผังนี้หรือผังโน้น จักไม่จมเสียใน
ท่ามกลาง จักไม่เกยบน ไม่ถูกมนุษย์หรืออมนุษย์จับเอาไว้ ไม่ถูกน้ำวน ๆ ไว้ จักไม่
เน่าในภายใน

ดูเหมือนกับว่าเข้าใจพอสมควรตามพยัญชนะที่ได้ฟังในเรื่องของท่อนไม้ที่ลอย
อยู่ในน้ำ แต่ว่าเข้าใจจริง ๆ ชัดเจนหรือเปล่าว่า จุดประสงค์ที่พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงนั้น เพื่อที่จะให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรม เพื่อที่จะละความเห็นผิด การ
ยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

เพราะฉะนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งจึงได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคเพื่อที่จะได้เข้าใจชัดเจนจริง ๆ ว่า ที่พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาผังนี้ก็ดี
ผังโน้นก็ดี หรือการจมลงในท่ามกลางก็ดี เป็นต้นนั้น หมายถึงอะไร ในขณะไหน

ในขณะนี้หรือเปล่า เพราะพระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้สภาพธรรมทุกกาลตาม
ความเป็นจริง ผังนี้ ผังโน้น หรือว่าการจมลงในท่ามกลาง การเกยบน เป็นในขณะนี้
หรือเปล่า

๘๕๐

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ คำว่า ผังนี้ เป็นชื่อแห่งอายตนะภายใน ๖ คำว่า ผังโน้น เป็นชื่อแห่งอายตนะภายนอก ๖

พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาว่า ถ้าท่อนไม้จะไม่เข้ามาใกล้ผังนี้หรือผังโน้น แสดงให้เห็นว่า ผังนี้ หมายความว่าอายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งทุกท่านกำลังมีในขณะนี้

คำว่า ผังโน้น เป็นชื่อแห่งอายตนะภายนอก ๖ รูปที่ปรากฏทางตา เสียงที่ปรากฏทางหู กลิ่นที่ปรากฏทางจมูก รสที่ปรากฏทางลิ้น โผฏฐัพพะ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ที่ปรากฏทางกาย และสภาพธรรมที่ปรากฏทางใจ เป็นปกติในชีวิตประจำวัน มีใครพ้นจากผังนี้และผังโน้นบ้างไหม

ถ้าจะเปรียบตัวท่านเสมือนท่อนไม้ที่ลอยอยู่ในสมุทร ลอยอยู่ในแม่น้ำ ไม่มีการที่จะพ้นไปจากผังนี้และผังโน้น คือ เดี่ยวเห็น เดี่ยวก็ได้ยิน เดี่ยวได้กลิ่น เดี่ยวลิ้มรส เดี่ยวรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เดี่ยวคิดนึก วันหนึ่ง ๆ ตั้งแต่เช้าจนค่ำ นี่คือ ผังนี้และผังโน้น ซึ่งถ้าตัวท่านอุปมาเหมือนกับท่อนไม้ ก็จะเข้าใกล้ผังนี้และผังโน้นอยู่ตลอดเวลา

คำว่า จมในท่ามกลาง เป็นชื่อแห่งนันทิราคะ

ความยินดีพอใจ มีใครที่พ้นแล้วจากความยินดีพอใจ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจบ้าง ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาจนกระทั่งดับกิเลสหมดเป็นสมุจเฉท ก็ย่อมจะต้องเป็นผู้ที่ยังติดอยู่ จมอยู่ในท่ามกลางของมหาสมุทร

คำว่า เกยบก เป็นชื่อแห่งอัสมิมานะ

อัสมิมานะ คือ ความสำคัญว่าเป็นเรา วันหนึ่ง ๆ มีจริง ๆ หรือเปล่า
อัสมิมานะ ท่านไม่เคยที่จะคิดถึงคนอื่น เป็นไปได้ไหม หรือว่าไม่เคยคิดสำคัญใน
ตนเอง เป็นไปได้ไหม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องลาภ เรื่องยศ เรื่องสักการะ เรื่องสรรเสริญ
ทำไมจึงต้องการ ถ้าไม่เห็นผิดว่าเป็นเราซึ่งควรจะต่อมามีลาภอย่างบุคคลอื่นมี หรือว่า
มียศอย่างบุคคลอื่นมี หรือว่ามีสักการะ การเคารพ นบไหว้ อย่างคนอื่นได้รับ หรือว่า
เป็นการสรรเสริญอย่างที่คนอื่นได้รับ เพราะฉะนั้น การสำคัญในตนจะทำให้ท่านมี
ความติด มีความพอใจอย่างมากในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ ในสักการะ
พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า คำว่า เกยบก เป็นชื่อแห่งอัสมิมานะ

ดูกร ภิกษุ กัมมมนุษย์ผู้จับเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้คลุกคลี
เพติดเพลิน โศกเศร้าอยู่กับพวกคฤหัสถ์ เมื่อเขาสุขก็สุขด้วย เมื่อเขาทุกข์ก็ทุกข์ด้วย
ย่อมถึงการประกอบตนในกิจการอันบังเกิดขึ้นแล้วของเขา ดูกร ภิกษุ นี้เรียกว่า
มนุษย์ผู้จับ

ชีวิตตามความเป็นจริงในวันหนึ่ง ๆ นี้ แม้ว่าจะพ้นจากเพศคฤหัสถ์ไปสู่
เพศบรรพชิตแล้ว ก็ไม่ใช่ว่าจะตัดขาดจากคฤหัสถ์ ไม่มีการเห็น ไม่มีการเกี่ยวข้องด้วย
เลย ถ้าตราบไต่ที่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้คลุกคลี เพติดเพลิน โศกเศร้าอยู่กับพวก
คฤหัสถ์ เมื่อเขาสุขก็สุขด้วย เมื่อเขาทุกข์ก็ทุกข์ด้วย ย่อมถึงการประกอบตนใน
กิจการอันบังเกิดขึ้นแล้วของเขา ดูกร ภิกษุ นี้เรียกว่า มนุษย์ผู้จับ

เป็นชีวิตจริง ๆ ทุก ๆ วัน ซึ่งทุกท่านจะต้องพิจารณาตามความเป็นจริงว่า
ขณะใดเป็นกุศล ขณะใดเป็นอกุศล ขณะใดเป็นความยินดีพอใจในรูป ในเสียง
ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิต ขณะใดเป็นความสำคัญตนว่าเป็นเรา สติไม่ได้ระลึกรู้
ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ถ้าตามความเป็นจริงแล้ว เป็นเราได้ไหม
เป็นเพียงสภาพรู้ที่กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏ เป็นเพียงธาตุรู้เสียงที่กำลังปรากฏ

ถ้าจะคิดนึกถึงบุคคลนั้นบุคคลนี้ หรือว่าจะคิดถึงรูป เสียง กลิ่น รส
โณภูมิจิตในวันหนึ่ง ๆ ก็เป็นเพียงสภาพที่คิดนึกเท่านั้น ในขณะนั้นไม่เป็นเรา ไม่ใช่
อัสมิมานะ เพราะฉะนั้น ก็จะเห็นได้ว่า การอบรมเจริญปัญญาจะทำให้รู้ความจริงของ

กุศลเป็นกุศล และอกุศลเป็นอกุศล และอกุศลแต่ละลักษณะก็เป็นสภาพของอกุศล
ธรรมแต่ละลักษณะ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ อมนุษย์ผู้จับเป็นไฉน

ที่จะไม่ถูกอกุศลธรรมครอบงำนั้นยากนัก ไม่อย่างนี้ ก็ต้องอย่างนั้น
เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ อมนุษย์ผู้จับเป็นไฉน ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมประพฤติ
พรหมจรรย์ ประราธนาเป็นเทพนิกายหมู่ใดหมู่หนึ่งว่า ด้วยศีล ด้วยวัตร ด้วยตบะ
หรือด้วยพรหมจรรย์นี้ เราจักได้เป็นเทวดาหรือเทพยเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง ดูกร ภิกษุ
นี้เรียกว่า อมนุษย์ผู้จับ

พ้นจากโลกนี้แล้ว ก็ยังติดตามคิดไปถึงภพหน้า ชาตินี้ ตามข้อความที่ว่า
ด้วยศีล ด้วยวัตร ด้วยตบะ หรือด้วยพรหมจรรย์นี้ เราจักได้เป็นเทวดาหรือเทพยเจ้า
องค์ใดองค์หนึ่ง

ยังเป็นเรา หรือว่าเราเป็น ไม่ใช่ลักษณะของสภาพธรรมที่เพียงเกิดขึ้นเพราะ
เหตุปัจจัย และกัณฑ์หมดยไป ไม่กลับมาอีกเลย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ คำว่า เกลียวน้ำวน ๆ ไว้ เป็นชื่อแห่งกามคุณ ๕ ดูกร ภิกษุ
ความเป็นของเน่าในภายใน เป็นไฉน ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทุศีล มีธรรม
อันลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติน่ารังเกียจ มีการงานปกปิดไว้ ไม่เป็นสมณะก็
ปฎิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่เป็นพรหมจรรย์ก็ปฎิญาณว่าเป็นพรหมจรรย์ เป็นผู้เน่าใน
ภายใน มีใจชุ่มด้วยกาม เป็นดุจขยะมูลฝอย ดูกร ภิกษุ นี้เรียกว่า ความเป็นผู้เน่า
ในภายใน ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล นายนันทโคบาลยืนอยู่ในที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค ณ ที่นั้นแล นายนันทโคบาลได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่เข้าใกล้ฝั่งนี้ ไม่เข้าใกล้ฝั่งโน้น ไม่จมลงในท่ามกลาง ไม่ติดบนบก ไม่ถูกมนุษย์จับ ไม่ถูกอมนุษย์จับ ไม่ถูกเกลียวน้ำวน ๆ วั จักไม่เนาในภายใน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์พึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นันทะ ถ้าอย่างนั้น ท่านจงมอบโคให้เจ้าของเถิด ฯ

นายนันทโคบาลกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โคที่ติดลูกจักไปเอง ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ท่านจงมอบโคให้แก่เจ้าของเถิด นันทะ ฯ

ครั้งนั้นแล นายนันทโคบาลมอบโคให้แก่เจ้าของแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มอบโคให้แก่เจ้าของแล้ว ข้าพระองค์พึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค

นายนันทโคบาลได้บรรพชาอุปสมบทแล้วในสำนักของพระผู้มีพระภาค ก็แลท่านพระนันทะอุปสมบทแล้วไม่นาน เป็นผู้ ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปแล้วอยู่ ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็ท่านพระนันทะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ฯ

จบ สูตรที่ ๔

ท่านผู้ฟังคงปรารถนาว่า เมื่อไรจะเป็นอย่างนายนันทโคบาล เพียงอยู่ในที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค ได้ฟังพระธรรม มีความเข้าใจ และมีศรัทธาที่จะอบรมเจริญ

ปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรม ที่จะไม่ติดฝั่งข้างโน้นและฝั่งข้างนี้ จนกระทั่งสามารถที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ แต่ถ้าในอดีตอนันตชาติของนาย นันทโคบาลไม่เคยฟังพระธรรมเลย ไม่เคยอบรมเจริญสติที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจมาก่อน ก็ย่อมจะไม่ถึงวันนั้น ที่จะเป็นนาย นันทโคบาล ซึ่งชีวิตประจำวันก็คือเป็นคนเลี้ยงโค แต่ว่าได้อบรมเจริญปัญญาที่จะทำให้เข้าใจในขณะที่ได้ฟังธรรม และเห็นคุณค่าของการที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท โดยสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง

ถึงแม้ว่าในชาตินี้ยังไม่ใช่นาย นันทโคบาล หรือว่ายังไม่สามารถที่จะเป็นอย่านาย นันทโคบาล แต่ก็สามารถที่จะอบรมเจริญสติและปัญญาที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม จนกว่าจะชิน จนกว่าจะชำนาญ จนกว่าจะรู้ทั่ว จนกว่าจะรู้ชัด จนกว่าจะประจักษ์แจ้งในวันหนึ่ง ซึ่งจะต้องอาศัยชีวิตตามปกติตามความเป็นจริงแต่ละขณะนี้เอง

สภาพธรรมทุกอย่างที่ทรงแสดงไว้ ไม่ว่าจะเป็นในพระสูตรไหน หรือว่าในพระวินัยปิฎก ในพระอภิธรรมปิฎก เป็นสภาพธรรมที่มีลักษณะจริง ๆ ที่อวิชชาไม่สามารถจะรู้ได้เลย แต่สติสามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ในขณะนั้น จนกระทั่งประจักษ์ในสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนได้

ท่านผู้ฟังเคยตั้งใจจะทำอะไรไหม ก็คงจะมีบ่อย ๆ ทั้งความตั้งใจที่เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล ในขณะที่ศึกษาปรมัตถธรรมก็ทราบว่า เป็นเจตนาเจตสิก ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรมที่มีลักษณะตั้งใจ จงใจ ขณะนั้นที่ศึกษาปรมัตถธรรมทราบว่า เป็นเจตสิกชนิดหนึ่ง ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติว่าเป็นเจตนาเจตสิก แต่นั่นก็ยังไกล ไซ้ไหม เพราะเป็นเพียงสภาพธรรมที่ได้ศึกษาได้เข้าใจว่าเป็นอย่างนั้น ตามตำราที่อ่าน หรือในขณะที่ฟัง

แต่ในขณะนี้ ความตั้งใจก็มี เจตนา ความจงใจก็มี และก็มีความสภาพธรรมอื่น ๆ อีกที่ทรงแสดงไว้ แต่ถ้าสติยังไม่เกิดขึ้น ยังไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ

ขณะนั้นจะมีความรู้สึกว่าเป็นเราตั้งใจ เป็นเราคิด เป็นเราจงใจ แม้ว่าจะได้ศึกษา
ปรมาตถธรรมว่าเป็นเจตนาเจตสิก

เวลาฟัง เข้าใจว่าเป็นเจตนาเจตสิก แต่เวลาที่สภาพของเจตนา กำลังเกิดขึ้น
กระทำกิจตั้งใจหรือจงใจ สติไม่ระลึกถึงลักษณะสภาพที่กำลังจงใจ ตั้งใจในขณะนั้น
ลืมแล้วว่า เป็นเจตนาเจตสิกตามที่ได้เคยฟังหรือว่าเคยศึกษา

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐานจะทำให้เข้าใจชัดเจนว่า สภาพธรรมที่
ทรงแสดงทั้งหมดนั้น สามารถที่จะเป็นปฏิฐาน เป็นสิ่งที่สตรักรู้ได้จนกระทั่งปัญญา
ประจักษ์แจ้งว่า เป็นสภาพธรรมแต่ละลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน
จริง ๆ

ข้อสำคัญ คือ อย่าไปอยู่ในโลกของความฝัน คือกระทำอย่างอื่นขึ้นรู้ แต่ต้อง
อยู่ในโลกของความจริงในขณะนี้แต่ละขณะ ถ้าเป็นสติปัฏฐาน เป็นขณะที่ระลึกถึงสิ่งที่
กำลังมีแล้วในขณะนี้ ไม่ใช่พยายามที่จะให้สิ่งอื่นเกิดขึ้นต่อไป

อะไรกำลังมีอยู่ อะไรกำลังมีแล้ว อะไรกำลังปรากฏ นั่นเป็นสิ่งที่สติจะเกิดขึ้น
ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังมีแล้ว กำลังมีอยู่ กำลังปรากฏอยู่ในขณะนี้ แต่
ไม่ใช่คิดว่า ประเดี๋ยวจะสงบ

เพราะฉะนั้น เวลาที่ท่านผู้ฟังได้ฟังเรื่องของมรณานุสติ และเข้าใจจริง ๆ ว่า
จุดประสงค์ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่อเกื้อกูลให้พุทธบริษัทเป็นผู้ที่มีปกติ
อบรมเจริญสติปัฏฐาน แม้ว่าจะทรงแสดงเรื่องของมรณานุสติ คือ เป็นผู้ที่จะระลึกถึง
ความตาย ก็ไม่ใช่ให้เพียงระลึกและเกิดความสงบ แต่ว่าให้ระลึกเพื่อสติจะได้เกิดขึ้น
เป็นสติปัฏฐาน ไม่ประมาณ ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ

ใน **อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต ปฏิปทาสูตรที่ ๔** มีข้อความที่แสดงว่า
ปฏิบัติ คือ การดำเนิน เป็นหนทางตรงที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น มีหนทางเดียว
คือ เป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน

ข้อความมีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่พักก่อด้วยอิฐชื่อนาทิกะ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย มรณสตินับบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็มรณสตินับบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อกลางวันสิ้นไป กลางคืนเวียนมา ย่อมพิจารณาดังนี้ว่า ปัจจัยแห่งความตายของเรามีมากหนอ คือ ฐpingกัธเรากัได้ แผลงปองpingต้อยเรากัได้ ตะขาบpingกัธเรากัได้ เพราะเหตุนี้เราpingทำกาลกิริยา อันตรายนั้นpingมีแก่เรา เราpingพลาดล้มลงกัได้ อาหารที่เราบริโภคแล้วไม่ย่อยเสียกัได้ ดิขของเราpingชานกัได้ เสมหะของเราpingกำเรบกัได้ ลมมีพิษดังศาตราของเราpingกำเรบกัได้ มนุษย์ทั้งหลายpingเบียดเบียนเรากัได้ พวกอมมนุษย์pingเบียดเบียนเรากัได้ เพราะเหตุนี้เราpingทำกาลกิริยา อันตรายนั้นpingมีแก่เรา

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นpingพิจารณาดังนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลอันเรายังละไม่ได้ ที่pingเป็นอันตรายแก่เราผู้ทำกาละในกลางคืนมีอยู่หรือหนอแล ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่อย่างนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลอันเรายังละไม่ได้ ที่pingเป็นอันตรายแก่เราผู้ทำกาละในกลางคืนมีอยู่ ภิกษุนั้นpingกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความเพียร ความไม่ทอดถอย สติและสัมปชัญญะให้ยิ่ง เพื่อละธรรมอันเป็นบาปอกุศลเหล่านั้นเสีย เปรียบเหมือนคนที่มีผ้าไฟไหม้ หรือศิระษะถูกไฟไหม้ pingกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความเพียร ความไม่ทอดถอย สติและสัมปชัญญะให้ยิ่ง เพื่อดับไฟไหม้ผ้าหรือศิระษะนั้น ฉะนั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเหล่าภิกษุพิจารณาอยู่อย่างนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลอันเรายังละไม่ได้ ที่pingเป็นอันตรายแก่เราผู้ทำกาละในกลางคืน ไม่มี ภิกษุนั้นpingเป็นผู้มีปิติและปราโมทย์ หมั่นศึกษาทั้งกลางวันและกลางคืนในกุศลธรรมทั้งหลาย อยู่ ฯ

สำหรับข้อความต่อไปก็เป็นโดยนัยเดียวกัน คือ เมื่อกลางคืนนั้นสิ้นไป หมายความว่าชีวิตก็ปลอดภัยไปคืนหนึ่ง และกลางวันเวียนมาถึง ภิกษุนั้นก็ยอมพิจารณาโดยนัยเดียวกัน

ข้อความตอนท้าย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย มรณสติอันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้ จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ฯ

จบ สูตรที่ ๔

ผู้ที่เข้าใจเรื่องสติปัฏฐาน และเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะไม่สงสัย เรื่องของการอบรมเจริญสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาว่า จุดประสงค์สูงสุด คือ อบรมเจริญสติปัฏฐานเพื่อให้ปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งในวันหนึ่ง ๆ นั้น ย่อมมีทั้งการเห็นและการคิดถึงสิ่งที่เห็น แล้วแต่ว่าจะเป็นกุศลหรืออกุศล แต่ไม่ว่าจะเป็นสภาพธรรมที่เป็นกุศลหรืออกุศลอย่างไร สติและปัญญาสามารถที่จะรู้ชัดในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลของสภาพธรรมที่เป็นกุศลหรืออกุศลในขณะนั้น

บางท่านก็คงจะคิดถึงความตาย ซึ่งจุดประสงค์ไม่ใช่เพื่อให้คิดต่อไปให้สงบ แต่เมื่อคิดแล้ว เป็นผู้ที่ไม่ประมาท เพราะยังมีการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรา เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลเพราะหลงลืมสติ เพราะฉะนั้น เมื่อระลึกถึงความตายแล้ว สติปัฏฐานจะเกิดขึ้นสำหรับผู้ที่มีปัจจัยที่จะให้สติปัฏฐานเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่สงสัยและไม่สนใจที่จะไปทำให้จิตสงบขึ้นจนกระทั่งถึงอุปจารสมาธิหรืออัปปนาสมาธิ เพราะถ้าเป็นโดยลักษณะนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคจะไม่ทรงแสดงว่า มรณสติอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด

